

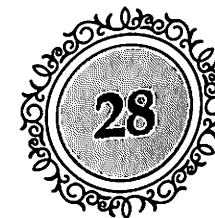
TURKIY ADABIYOT
DURDONALARI

OMON MATJON

OMON MATJON

"O'ZBEKISTON"
TOSHKENT — 2022

mon
kuni
Mat-
ning
umr
irib,
ola-
fat-
shi-
atta
tu-
nf-
edi.
ish
at-
lan
an
lib
h-
n-
ig
li
ga
a-
i-
la
t-
t-
ii

Tahrir hay'ati:

Xayriddin Sulton – hay'at raisi,
Ibrohim G'afurov, Sirojiddin Sayyid, Asadjon Xodjayev,
Behzod Yo'ldoshev, Minhojiddin Mirzo, Muhammad Ali,
Ahmadjon Meliboyev, Kengesboy Karimov, Isajon Sulton

Ishchi guruh:

Ikrom Bo'riboev, G'ofur Eshmurodov, G'ayrat Bozorov,
G'ayrat Majid, Rustam Musurmon, Risolat Haydarova, Umid Hayitov

To'plovchi va nashrga tayyorlovchilar:

Marhabo Qo'chqorova, Diyor Matjonov

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2019-yil 15-oktabr kuni Ozarbayjon poytaxti Boku shahrida bo'lib o'tgan Turkiy davlatlar hamkorlik kengashining yettinchi sammitida tashkilotga a'zo davlatlar adabiyotining eng sara namunalaridan iborat "Turkiy adabiyot durdonalari" deb nomlangan 100 jildlik kitoblarni turkumini har bir mamlakatning ona tilida nashr etish g'oyasini ilgari surgan edi.

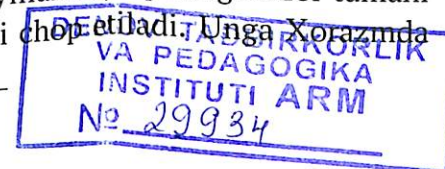
Ushbu ezgu tashabbus asosida birinchi bo'lib O'zbekistonda mana shu muhtasham adabiy majmua yaratildi.

Mazkur keng ko'lamli, zalvorli badiiy silsilaga umumturkiy adabiyotning eng yetuk namunalari, O'zbekiston, Turkiya, Qozog'iston, Qirg'iziston, Ozarbayjon, Turkmaniston va Vengriya davlatlarining atoqli shoir, adib va mutafakkirlarining asarlari kiritildi.

Turkiy tilli davlatlar orasida ilk bor ro'yobga chiqarilgan ushbu yirik loyiha ona yurtimizda madaniyat va san'atga ko'rsatilayotgan ulkan g'amxo'rlikning, xalqimizning qardosh xalqlar va ularning so'z san'atiga nisbatan yuksak hurmat-ehtiromining ramzidir.

BETAKROR SHOIR OMON MATJON HAQIDA

Yangi o'zbek she'riyatining buyuk darg'alaridan biri Omon Matjon (1943–2020)dir. Omon Matjon 1943-yil 14-fevral kuni Xorazm viloyatining Gurlan tumanida tug'ilgan. Uning otasi Matjon Jumaniyozov (1905–1976) shu tumanda pochta bo'limining boshlig'i bo'lgan. Onasi Xotira Ermatova (1916–1946) qisqa umr ko'rib, o'ttiz yoshga to'lganida to'rt farzandni dunyoga keltirib, vafot etadi. Omon Matjon uch yasharligida onasidan yetim qoladi. Shoirni o'gay onasi O'rozbika opa tarbiyalagan. Omon Matjonning ilk qo'liga qalam olib, adabiyotga muhabbat qo'yishida ikkita opasi Gulsara va Oyimjonlarning ham xizmatlari katta bo'lgan. Gulsara opasiga ergashib Omon olti yoshida Gurlan tumandagi Orjanikidze nomli o'rta maktabga boradi va 1-sinfga o'qishga qabul qilinadi. Opasining dastxati juda chiroyli edi. Omon Matjon maktab ustozlaridan tashqari, opasi bilan ham o'qish va yozish mashg'ulotlari bilan shug'ullanadi. Gulsara boshi qattiq shamollab, shu dard bilan gullagan o'n olti yoshida olamdanda ko'z yumadi. Qizining bevaqt o'limidan chuqur qayg'u tushgan ota — Matjon akaning bir kunda qop-qora sochlari oppoq bo'lib oqarib ketadi. Omon akaning ikkinchi opasi Oyimjon esa turmushga chiqib, yigirma olti yoshida bevaqt vafot etadi. Omon Matjonning opalaridan tashqari akasi Zarif ham bor edi. Matjon akaning ikkinchi ayolidan tug'ilgan farzandlari: Sobir, Hamro, Qadam ismli o'g'illari ham bor. Yosh Omon qalbida adabiyotga, so'z san'atiga mehr-u muhabbatning uyg'onishida ikki opasi, akasi Zarif og'aning ham hissasi katta. Albatta, shoir shaxsiyatining shakllanishida, uning badiiy tafakkuri, poetik nigohining kamol topishida juda ko'p omillar, ustozlar mehnati, oilaviy muhit bilan birgalikda shaxsiy mutolaa (gazeta-jurnallar, badiiy adabiyot mutolaasi) ham katta ahamiyatga molik. O'quvchilik yillaridayoq Yangibozor tumani gazetalarida Omonning ilk she'rlari chop etiladi. Unga Xorazmda

mashhur jurnalist va shoir Do'stjon Matjon ko'pgina maslahatlar beradi. "Baliq va chirigan To'r" nomli she'r bo'lajak shoirning ilk ijodidan biridir. 1961-yilda akasi Zarif Matjonovning maslahati bilan Samarqand Davlat universiteti filologiya fakultetining fransuz tili bo'limiga o'qishga kiradi. Ammo ikkinchi kursga o'tgan yili Sovet Armiyasi xizmatiga chaqiriladi. U 1962-1964-yillarda xizmatga ketib, Germaniyaning Drezden, Maysen shaharlarida uch yil harbiy xizmat burchini ado etadi. U harbiy qismdagi kutubxonada o'tirib, kitob mutolaasi bilan shug'ullanadi. She'rlar yozaboshlaydi. Leninobodlik Isoqul To'raqulov degan harbiy-xizmatchi do'stidan bir turkum she'rlarini Toshkentga berib yuboradi. U Omon Matjonning she'rlarini "Sharq yulduzi" jurnaliga yetkazadi. 1965-yilning 6-son (iyun)ida "Soldat o'ylari" turkumi ostida Omon Matjonning ilk she'rlari poytaxt matbuotida chop etiladi. Harbiy xizmatdan so'ng Omon Matjon o'qishni davom ettiradi. Poytaxtga keladi. Dastlab nashriyotda ish faoliyatini boshlagan Omon Matjon turli jurnal va tahririyatlarda (G'afur G'ulom nashriyotida 16 yil, "Yoshlik" jurnali bosh muharriri lavozimida 4 yil, SK Markaziy qo'mitasida 4 yil, Matbuot qo'mitasida 4 yil, "Cho'lpon" nashriyoti direktori lavozimida 4 yil, "Gulxan" bolalar jurnali muharriri lavozimlarida) fidoyilarcha mehnat qildi.

Uning ilk she'riy to'plami "Ochiq derazalar" (Toshkent: 1970) nomi bilan nashr etilgan. Shundan so'ng shoirning "Karvon qo'ng'irog'i" (1973), "Quyosh soati" (Toshkent: 1974), "Dramatik dostonlar" (Toshkent: 1975), "Yonayotgan daraxt" (Toshkent: 1977), "Yarador chaqmoq" (Toshkent: 1979), "Haqqush qichqirig'i" (Toshkent: 1979), "Seni yaxshi ko'raman" (1983), "Daraxtlar va giyohlar kitobi" (1984), "Gaplashadigan vaqtlar" (Toshkent: 1986), "Ming bir yog'du" (Toshkent: 1989), "O'rtamizda birgina olma" (Toshkent: 1990), "Odamning soyasi quyoshga tushdi" (Toshkent: 1991), "Qush yo'li" (1993), "Iymon yog'dusi" (Toshkent: 1995), "Diydor aziz" (Toshkent: 2011), "Xaloskor ruh" (Toshkent: 2012), "Ming bir yog'du", "Yangi she'rlar" (2020), "Maqsudam" (2021) kabi 25 dan ziyod she'riy to'plam va dramatik dostonlari, she'riy, nasriy qissa va tragediyasi chop qilindi. Omon Matjon o'zbek xalqining erka shoirlaridan biri. Uning ko'pchilik

she'rlari tug'ma tabiiy she'r emas, qo'shiq bo'lib yaralgan. Omon Matjon dramatik, she'riy dostonlarida tarixiy shaxslar hayotiga ko'p murojaat etdi. Masalan, Al Xorazmiy, Pahlavon Mahmud, Beruniy, Ma'mun, Najmiddin Kubro, Dravor xonim kabi tarixiy obrazlar qator dramatik doston, tragediya va qissalarida aks ettirilgan. Omon Matjon shaxs tabiatiga xos xiyonatkorlik, sotqinlik, ko'ra olmaslik kabi ijtimoiy salbiy illatlarni qator dramatik dostonlarida qizil ip misoli davomiy o'rgandi, ayovsiz tanqid qildi. Omon Matjon she'riyatining asos o'zagini Xorazm nafasi, xorazmlik odamlar, Xorazm tarixi, Xorazmning qadimiy ming yillik urf-odatlari, Xorazm xarakteri, tabiati, iqlimi, qisqasi, Xorazm milliy koloriti tashkil etadi. Shoir asarlaridan Xorazm ohanglari ufurib turadi. Shoir she'riyatini falsafiy mazmun, satira va ramz, xalqonalik, sodalik muhim badiiyat unsurlari bezab turadi. Omon Matjon she'riyati xalq ijodi ohanglaridan, mumtoz shoirlar ijodiy an'alaridan (Pahlavon Mahmud, Navoiy, Ogahiy, Maxtumquli, Miriy), zamonaviy adabiyot yangilanishlari bilan obdan to'yintirilgan. Shuning uchun ham shoir she'riyati va uning betakror badiiyati olimlar va muxlislarning tahsiniga sazavor bo'lib kelmoqda. Shoir shu bilan birga tarjimon sifatida xorijlik shoirlar: Shiller, Bodler, Yevtushenko, Rasul Hamzatov, Yustinas Marsinyakivichyus, Shandor Petefi, Berdi Kerboboyev, Suhrob Tohir, Ibroyim Yusupov ijodidan badiiy tarjima ishlarini ham amalga oshirdi.

Omon Matjon ijodida Navoiyga sharh sifatida yozilgan "Ming bir yog'du" ma'rifiy dostoni, chorrahali sujet asosida yozilgan "Gaplashadigan vaqtlar" she'riy qissasi, 40 afsonani o'z ichiga jamlagan "Haqqush qichqirig'i" dostoni, "Najmiddin Kubro" tragediyasi alohida adabiy voqea bo'ldi. Xulosa shuki, Xorazm bulbuli Omon Matjon nafaqat o'zbek adabiyotining, balki, butun umumturkiy xalqlar adabiyotining betakror ijodkori, ulkan shoiridir.

Marhabo Qo'chqorova,
filologiya fanlari doktori

SHE'RLAR

***

Kimnidir axtardim, axtardim uzoq,
Ko‘zimni panalab ba‘zan quyoshdan.
G‘ildirak izidan uzun tunlarda
Nomin hay-huyladim uning tog‘- Toshidan.

Va nihoyat, bugun, istiqbol kuni
Ko'rib qoldim uni olamdek ravshan:
— Mening qalbim edi,
dunyo tanib —
She'riyat eshigin qoqardi o'ychan.

YURAKKA

O'zi yaratdi-yu seni tabiat,
Lekin tinchimadi sen yaralgandan.
Bu tor siyna ichra bandisan abad,
Tabiatning senga rashki kelgandan.

Balli! Asirlikda kechgan umring ham
Hikmatlar tikloldi fazodan yuksak.
Sig'dirolmas edi ko'ksiga olam,
Ozod o'yларingni bir-bir sanasak.

Qanday mo'jizalar ko'rardi bashar,
Beqafas yaralgan bo'lsayding agar.

* * *

Ko'zlaringni yashirgil mendan,
O'tib ketay yoningdan befarq,
O'tib ketay yoningdan bedard.
Ko'zlaringni yashirgil mendan.

Borligimni payqama, mayli,
Burchaklarda, mayli, qayrilma,
Meni deb tinchingdan ayrilma,
Borligimni payqama, mayli.

Nomim bo'lsa qalbingda agar,
Otib tashla, mayli, tuproqqa.
...Har kuni o't shu yo'lni toptab,
Nomim bo'lsa qalbingda agar.

SHE'RIYAT

...O'z oroling bo'lsin.
"Dhammapada"

She'riyat — hammaning o'zi, o'zligi!
She'riyat o'zing-ku, qalbdan qalblarga
Ezgulikning beqiyos ganjin
Ishonch qog'ozisiz eltib berguvchi!
...Men ham shoshilyapman senga, she'riyat!
Unvon, yo'llanmalar tegmasa hamki,
Sen sari ketguvchi ulkan kemadan
Faqat yuklaringga joy topsam, mayli.
She'riyat!
Shu ishonch tinchitmas takror,
Sirli kashflar sari sudrar solimni.
Senga sodiqligim bayrog'i shulki,
Har gal,
    har she'rimda,
        har tepganda qalb —
O'zim o'z qalbmning bo'lsam Kolumbi.

* * *

Belanchakda yotar koinot,
Chayqalmasa tinmasmi yig'i?!
Bizni chayqab turgan bu hayot
Kimlarningdir so'nggi qo'shig'i.

Samovot — bir juldur dasturxon,
Somon yo'li unda qand yuqi,
Tunga va'da etar oltin non
Yulduzlarning so'nggi qo'shig'i.

Osmon ingrab chiqar goh tunda,
Qorga to'lar bog'lar bo'shlig'i.
Bahor va'da etadi unga
Bo'ronlarning so'nggi qo'shig'i.

Men na kun, na tunman samoda,
Bir oshiqman yerda bor-yo'g'i.
Menga nelar etasan va'da,
Ey sevgining so'nggi qo'shig'i?!

* * *

Boshqalardek sevishdik biz ham,
Kuyib yurdik boshqalar kabi.
Bu savdoni baxt bildik biz ham,
Baxtdir, dedik visol, yor labi.

Boshqalardek duch kelib qolsak,
Olislardek ming bor qayrilib.
Mana, biz ham bebaxt, beqarsak
Boshqalardek ketdik ayrilib.

Ishqning qoldi faqat ozori,
Qalam, qog'oz — meros bir yalov.
Qalbimdadir ishqning mozori,
Yonib qoldi unda bir olov.

Ishqdan faqat shu qoldi menga,
Olov yonar, sen-chi, yo'qsan, yor.
Kelolmaysan o'z maqbarangga,
Unga gullar qo'yar boshqalar.

BOBUR

Ey sen, yurtim, qilichlardan qolgan jarohat,
Ey sen, tig'lar chaqmog'idan yaralgan quyosh!
Qaysi nayza ilib ketdi boshing bu daf'a,
Bir farzanding izlab yurar seni so'qqabosh.
Izlab-bo'zlab yurar u ham qo'lida qilich,
Nomusingni u tig' bilan topmoqchi, Vatan!
Kurashmoqqa qolmaganda na imkon, na kuch,
Ko'krigidan g'amli kuylar sirqadi ba'zan.

U kuylaydi tuprog'ingni sening, o o'lka,
Uning yolg'iz hamrohidir quvg'in va alam.
Keta turib olg'a siqim tuprog'i ichra
Bor edi qon va bor edi bir kichik qalam.
Shunday ketdi ul sarkarda yurtdan beshuhrat,
Faqat qalam olg'a ketdi va qalbdan nido.
Olislarda topsa hamki ganji beaded
Ona Vatan ko'yida u bo'ldi bir gado.

Lekin cheksiz edi hijron. Chidolmay axir
G'azal to'la yuragini otdi yurt tomon.
O, Vatan deb pora-pora bo'lgan bu bag'ir
Osiyoni qo'shiqlarga ko'mdi shul zamon.
Qo'shig'i deb qabul etdi uni Vatani,
Qo'shig'i deb endi bunda yuradi erkin,
Mening yurtim, ololmadi shoh qalbi seni,
Shoir qalbi, shoir qalbi zabt etdi lekin.

ESHIGINGDAN O'TAMAN...

Kuz yoysa ham yo'llarga xazon,
Qor ko'msa ham borliqni butun,
Ko'klam kelib, ursa ham xandon,
Eshingingdan o'turman bir kun.

Sochlaringga tushsa hamki oq,
Peshanangni bossa ham ajin,
Kirganda ham gavdamga titroq,
Eshingingdan o'turman bir kun.

Mayli, shunda tanimasang ham,
Yoki desang, ko'rmayin turqin,
Yoshim yutib, boshim qilib xam,
Eshingingdan o'turman bir kun.

Meni demay yumsang ham ko'zing,
Xonang qolsa zulmatga tutqun,
Xotirangga sham bo'lib o'zim,
Eshingingdan o'turman bir kun.

Vaqtim yetib chiqsa bu jonim,
Dardlarimga yasalsa yakun,
Qabristonga tobut ichra jim
Eshingingdan o'turman bir kun.

AMU

Amu sovuq, befarq tog'lardan
Yuz o'girib, qochib keladi.
Toshlar aro u yalangoyoq
O'ziga yo'l ochib keladi.

U dovonlar oshar to'lg'anib,
Otilar u vodiylar tomon,
Go'yo tomdan tusholmay qolib,
Onasiga intilgan o'g'lon.

Oshiqarkan pastliklar sari
Uqubatda poyama-poya,
Qoyalarning qora xanjari
Bardoshiga sololmas soya.

Qarang, telba desalar hamki,
O'z yo'lidan toymas u zinhor,
Go'yo taqir huv kengliklarda
Ko'zlagani katta baxti bor.

ESKI O'CHOQ

Olis-olislarning befarq yelida
Qorayib yotar bir tashlandiq o'choq.
Cho'g'lar yo'qdir uning sovuq kulida,
Endi bosib yotar chag'iru yantoq.

Unutdimi uni balki yosh sayyoh,
Yo'liga ketdimi aytmay ham xayr?!
Yo topganmi bunda ovunchli dargoh
Shahar shovqinidan quvilgan shoir?!

Adadsiz o'choqlar qurgan bir cho'pon
Bir tun zavqi uchun qurib ketdimi?!
Qora qahratonda balki biror on
Adashgan yo'lchini xushnud etdimi?!

Ha, qurshab-qurigan qaysidir jonga
Harorat bergandir yonib-to'lg'anib.
Undan isinganlar o'zga tomonga,
O'zga o'choqlarga ketgan ishonib...

Yillar o'tib borar chaqmoqlarsimon,
Poyonsiz sahroda bir o'choq yotar.
Uni eslab kelar har yil Bahorjon, —
Butun qirga lola gulxanlar yoqar!

MASAL

Sim halqada bir it yugurar,
Bo'lar-bo'lmas akillab turar.

Hurar yaqin mehmon kelsa ham,
Yaxshi kelsa, yomon kelsa ham.

Huraverar, kattami-kichik,
Bezor qildi shu ola kuchuk!

Zanjirining qisqaligini,
O'g'rilarning ustaligini

Bilsa hamki juda ko'p hurar,
Sim halqada tinmay yugurar...

Boshqa uyda yuvosh bir it bor:
U ko'p hurmas va lekin hushyor!

* * *

Qalbimdan sir axtarmagil sen,
Yashirin bir sir unda yo'qdir.
Yaxshisi sen jimgina kel-u
Yonginamda bir nafas o'tir.

Yoniq qalbin ufqda qo'yib,
O'y suradi horg'in tabiat.
Qo'llarida titraydi osmon,
Savollarga go'yo to'la xat.

Turnalarning saflari bilan
Xayr, kuz, deb yozar u ko'kka.
So'ng Quyosh va yerni qaygadir
Jo'natar qish otli konvertida...

Sen savollar bermagil menga,
Borliqni ham tergama bu dam.
Bu ulug'vor maktub ichida
Bilsang, bormiz ikkalamiz ham.

Uchib ketar fursat oq kaptar,
Qo'y, bilmayman, bu xat kimgadir?
...Yaxshisi sen jimgina kel-u
Yonginamda bir nafas o'tir.

* * *

Xayolimda yashar bir nargis,
Alvon-alvon tong va'da etar.
Lekin uning alvon rangini
Tongda quyosh olar-da ketar.

Xayolimda yashar bir nargis,
Yulduzlardan hidlar jam etar.
Osmonimning xush hidlarin ham
Daydi yellar olar-da ketar.

Xayolimda yashar bir nargis,
Siynasini bolga kon etar.
Dunyo ko'rgan arilar buni
Ko'rmay o'tmas — olar-da ketar...

Xayolimda yashasa ham ul,
Yasholmadi daxlsiz butkul.

“Chiq-chiq-chiq...” Bu soatning tovushi. Derazadan Bahor sal-tanati ko'rinayotir — Hovurlanib yotgan huv tuproqda, bo'g'otdan uzilayotgan qatrada, havoda, tanamizning har bir hujayrasidagi tuyg'uda go'zal va cheksiz hayot qaynab yotibdi. Hayotning man-gu, borliqning boqiyiligiga butkul ishonaman!

Hayot fursat misoli poyonsiz va ilinjsiz ekan, o'lim o'zi nima, qaerda boshlanadi?!

* * *

Daryo goho to'lib-toshsa, qirg'oq buzib tikka yo'l solib keta boshlasa, bu uning xatosiday bo'lib ko'rinadi bizga!

* * *

Yashashni o'rgat menga, ey qalamcha ko'chat! Seni ko'rganim-da lablarim tars-tars yorildi! Qirqilgan vujuding yerdan qarz olib hamki, hayotga intilyapti.

Men esa tomirlarimda gurkirab yotgan hayotimni Hech kim-ga baxsh etganimcha yo'q. Ey qalamcha ko'chat, menga yashashni o'rgat...

* * *

Qadimda jonidan to'ygan kishilar o'zlarini daryoga tash-lab mangu “orom”ga erishganlar. Kecha men qirg'oqning o'zi ham oqim shahdidan yemirilib, suvga “tap-tap” qulayotganini ko'rdim.

Amudaryo! Nega suvlaringning bo'tana ekanini bilaman: Bu aslida loyqa emas, oqimga dosh berolmay yiqilganlarning vujud-lari!!

* * *

Gurlan haqida shunday afsona bor. Bu yerda biri ko'r, biri lang ikki odam yashagan ekan. Ko'r langni ko'tarib yurar, lang uning yelkasida o'tirib olib yo'l ko'rsatar ekan... Tirikchilikni shunday o'tkazarkanlar...

Gurlan, bu o'sha o'tmish kishilarining nomi, moziydan bizga esdalik. Hayot...

* * *

O'rgimchak to'raga taqlid qilib yashardi Pashshaoy. O'rgimchak to'raning katta-katta tiniq ko'zlari, mag'rur salobati, uzoq vaqt og'ir sukutda tura olishi, o'zining ipak yo'llarida nazokat bilan qadam tashlashi, mardligi — hamma-hammasi Pashshaoyning yuksak ideallari, orzusi edi... Buni u Hech kimga aytmas, u haqda gapirishni ham o'rinsiz deb bilar, O'rgimchak to'raning nomiga nomunosib so'zlar ishlatib qo'yishdan qo'rqardi.

Yo falak! Bir kuni... Pashshaoyning yurakchasi yorilib ketay dedi. U Oliy hazratlari tomonidan ziyofatga taklif etilgan edi.

Bormasinmi, oh?! Bordi! Bu yerda hamma narsa go'zal edi! Pashshaoy hayajonlanar, O'rgimchak to'ra bilan yolg'iz o'tirganidan tili tutilib gapira olmas, nafasi siqilib borar edi. U buni bildir-maslikka tirishar, lekin borgan sari negadir holdan toyayotgan edi.

Pashshaoy o'zining ko'rinmas bir tuzoqqa tushib qolganini, o'layotganini juda kech payqab qoldi. Juda kech... Lekin shunda ham miq etmadi, faqat joni chiqayotgan paytda bir so'z deya oldi xolos:

— O'lsang ham eng ishongan kishingning aldovidan o'lma ekan!..

* * *

O'zining haqligini biron marta yoqlay olmagan odam boshqani himoya qila olmaydi.

* * *

Eshikning tutqichi gerdaydi: "Men jahon eshiklarini ochguv-chiman".

* * *

Kotlovan labiga juda yaqin kelibgina ekskavatorni ko'rdim. O'zini "mana men!" demasdan ham tog'-tog' ishlar qilib qo'yibdi.

U o'z ishiga chuqurlashgani sayin mehnati olisroqdan ko'rinmoqda edi.

* * *

Feruz saroyida maqom kechasi davom etar, kuylayotgan hofiz aql-u hushlar hokimi edi. Musiqa tugagan zahoti xon "jallod" deya hayqirdi. Hamma lol edi. Qo'shiqchiga darra tortildi.

Ertasiga buning sirini so'raganlarida, yosh hofiz qo'shiqning qaysi bir pardasidan chala urg'u bilan o'tganini tan oldi.

* * *

Svetlov she'rga misralar soniga qarab emas, she'rligiga qarab haq to'lashni tavsiya etgan edi. Demak:

— Salom talant! Salom mehnat! Salom manguilik! Xayr gonorar!!!

* * *

Gohida o'lim shuhratga sabab bo'lsa, gohida shuhrat "o'l-diradi..."

* * *

O'zi haqida turfa-turfa ertaknamo gaplar tarqatib yurgan bir qalamkashni bilaman. Undan jirkanaman: She'r homilasi uning yuragida emas, go'yo oyog'ida paydo bo'ladi...

Adabiyotni Hech bo'lmaganda ODOBIYOT deb tushunsa edi.

* * *

Mashhur bir kishi havaskorgina bir qalamkashning narsalarini ko'rmoqda edi. Men "ustoz"ga chetdan qarab, vajohatidan "mana hozir bo'sh joyini topaman-ku, mana ishkali chiqib qoladi-ku!" degan o'ta didsiz bir ishbilarmonlikni o'qir edim. Lekin ul "zot" susaygandan susayar, basharasining qayeridadir takabburlik alo-matlari yig'ilmoqda edi.

— Ha-a... Umuman... — dedi u o'qib bo'lgach.
...Eh! Shunday "umuman"lar qachon yo'qoladi, shunday "umuman" odamlar-chi?!
Go'zallikni ko'rganda beixtiyor chapak chalib yuboradigan kishilarni sog'inaman.

* * *

Ko'z — topadi. Ba'zan, yashiradi ham!

* * *

Mansab ba'zan noyob bir iste'dodning zomini bo'lib qolsa, ba'zan butunlay bo'm-bo'sh kimsada, favqulodda talantni ochganday bo'ladi.

* * *

Uning butun vujudi qorniga — nafsiga bo'ysunadi, u — xalta.

* * *

U kishi katta ish qilishdan ko'ra, katta ishda turishni yaxshi ko'rardilar.

* * *

Qiz qalbi go'yo deraza shishasi. Olisdan ming termil, ichkarini ko'rolmaysan. Ko'p yaqinlashaversang esa nafasing tegib xiralashadi.

— Derazangga yaqinlashayapman...

* * *

Izhor etilmay qolgan sevgi — o'tqazilmay qolgan ko'chat.

* * *

Xorazmda tog'lar yo'q emas, bor: — Xorazm tog'lari vohani tongda quyoshdan to'sib qo'ymaslik uchun odamlar qiyofasida yashashadi!

— Xorazmiy, Beruniy, Pahlavon Mahmud, Ogahiy, Hojijon...

* * *

Bahorda gullash bilan birga... chirish ham boshlanadi. Agar ko'karmasang, chiriysan!

Endigina tili chiqqan qizil lab qizg'aldoq shabadada chayqalib yonboshidagi sag'anani turtdi:

— Hoy, tursang-chi, bahor keldi-ku!

* * *

— Erkinlik nima?

— Intilmoq, kurashmoq!

— Imkon bo'lmasa-chi?

— Hamma imkoniyatlarga kurashib erishasan. Kurashdan tashqaridagi hayot (agar bu hayot bo'lsa) bo'shliq...

Demak, erkinlikning yashash qonuni — kurashmoq!

* * *

Odamlar bir-birlariga qarab o'zlarini rostlaydilar.

* * *

Dushmanning xatosi dono qiladi, do'stniki ado...

SIRLARIM

O'ynashib barmoqlaring
Bir-bir ko'zimni yopsalar,
Sevgidan roz aylayin
Tong qushlari uchgan mahal,
Kuylayin osmon to'lib,
Kuylayin olamga man, —
Sen agar mashshoq bo'lib,
Nay agar bo'lganda man!

Ona yurtim husniga
Mot bo'lib, ko'ngil qo'yib,
Har urug'ning ko'ksiga
Mavj iyib, g'ulu iyib,
Bo'lsa kim g'aflat panoh,
Toshqin solardim unga man, —
Sen agar bo'lganda tog',
Soy agar bo'lganda man!

Tongda quyoshning shu'lasi
Shabnamda izlar tuyg'ular.
Tog'da ohular galasi,
Dilda sehrli cholg'ular...
O'q tiqay qalbin o'yib,
Hissiz kishi ko'rganda man, —
Sen agar sayyod bo'lib,
Yoy agar bo'lganda man!

Oyki ming yildan buyoq
Yerdan yiroq ketmas, nechun?
Bilmagay, bag'ri quroq —

Ul o'zgaga bog'liq uchun!
Yetmay o'z baxtinga to,
Kirgay edim ming jangga man,
Sen agar bo'lsang samo,
Oy agar bo'lganda man!

Eng muqim tinchlik uchun,
Eng go'zal sevgi uchun,
Eng asil do'stlik uchun,
Eng nafis sezgi uchun
Har qadah ichra nihon
Yog'du bo'lardim lolarang, —
Senki soqiyi zamon,
May agar bo'lganda man!

YONAYOTGAN DARAXT

Tunda yashin tushdi bog'ning chetiga,
Zulmat boyo'g'lidek chekindi karaxt.
Vulqondek portladi qorong'ulikda
Yonayotgan daraxt!

Salobatli yashil saltanat edi,
Erkin qushchalarga zangor poytaxt.
Uchqunlardek to'zitdi qushlarini
Yonayotgan daraxt!

Nega, nega yondi?! Kechqurun bexos
Bulutlar guldirab qilgandilar jahd, —
Uyg'oq edi, o'zi ilk zarbni oldi
Yonayotgan daraxt!

Daraxtlar yonmoqda bugun dunyoda,
Yonib, o'zgalarni uyg'otmoq ne baxt!
Do'stlarimdir barcha yonayotganlar,
Yuragimdir — YONAYOTGAN DARAXT!

G'AFUR G'ULOM XOTIRASI

Samovotda qora nur ko'pdir,
Quyoshdan ham u behad katta.
Dunyo izlar shu'lali taqdir,
U ko'nikmas aslo zulmatga.

Ko'milganda yerga, hatto don
Tars yorilar o'tmayin hafta.
Jismin otar osmonga tomon,
Ko'nikmaydi u ham zulmatga.

Yer tubinda yotadir tog'lar,
Yog'du, kenglik izlab shiddatda.
Portlar bir kun olov buloqlar,
Ko'nikmaslar tog'lar zulmatga.

Sen quyoshni kuylab yashading,
Sen yashading nurga xizmatda.
Nega yo'qsan?! Janggami ketding
Yer ostida qolgan zulmatga?!

OGAHIY G'AZALIGA MUXAMMASI MULOQOT

Ko'klam edi. Junbush kelib o'y-u, xayol, yod ustina,
Ruhin ziyorat etgali bordim men ustod ustina,
Sas berdi ul: "Holim zabun, keldingmu imdod ustina,
Mushkin qoshining hay'ati ul chashmi jallod ustina,
Qatlim uchun nas keltirur nun eltibon sod ustina!"

"Ey pir, dedim, yodlar bugun ash'orlaringni Xorazm... ",
"Qo'yg'il, dedi, faxriyangni, dardimi topgil chorasin,
Yon, oshiq o'l, hech bosmasin davron changi ko'z qorasin,
Qilg'il tamosho qomati zebosi birlan orazin,
Gar ko'rmasang gul bo'lganin payvand shamshod ustina!"

Ketdik ulug' shoir bilan bog'lar sari, qo'ydik qadam,
Olam g'amin so'zlay desam, olamni suygan ul hakam
Ishqiy g'azal aytur edi: "Oshiq tumoridur sitam,
Noz-u ado-u g'amzasi qasdim qilurlar dam-badam,
Vah muncha ofatmu bo'lur bir odamizod ustina?!"

Nogoh shu on qo'zg'oldi ko'k-ko'k ichra ne sir borkim,
Chaqmoq chaqib, yel daf qilib, yetkurdi ko'p ozorkim,
Roz qildi ustoz: "Yor desam, Haqdin bu qanday korkim,
Men xastaga jon asramoq emdi erur dushvorkim,
Qotil ko'zi bedod etar har lahza bedod ustina!"

Tez pok o'lub osmon yuzi, dillarda ham ketdi kadar,
Chah-chah bilan qushlar kelib, yuz ochdi gullar bexatar,
Suhbat falak mavzusiga ko'chgaymi deb solsam nazar,
Ul... gul yuzi shavqi bilan shaydo ko'ngul shomu sahar,
Bulbuldek aylar yuz navo ming na'vi faryod ustina!

"Ming yor demak birlan, dedim, jomi visol bir to'lmog'oy,
Haqdin karam yo'q, u bizim orzulara qotilmog'oy!"
Lutfimga ul zot aytdi: "Qo'y, dardim sanga esh o'lmog'oy,
Boshimga yoqqan g'am toshin mingdan biricha bo'lmog'oy,
Gardun agar ming besutun yog'dirsa Farhod ustina!"

"So'z yo'q, dedim, surmak qiyin dildan dila ishq raxshini!"
"Cho'ng ham chuqur fikr et, dedi, tinglarda shoir, Baxshini!"
Ishq haqinda she'r bitib — shohlarga aytganman shuni:
"Ey shah, karam aylar chog'i teng tut yomon-u yaxshini,
Kim mehr nuri teng tushar vayrona obod ustina!"

"Obod zamon, tenglik, dedim, turmush go'zal,
qushdek ko'ngil...."

"O'g'lon, dedi, bu larzakor ochunga keng nazzora qil,
Olam bilan bo'y o'lchashib ko'rmay havo ettingmi, bil,
Xoki taning barbod o'lur oxir jahonda necha yil
Sayr et Sulaymondek agar taxting qurib bod ustina!"

Birdan tilimni tishladim, izza boqib yon-vergakim,
Darkormi so'z ustozlaring so'z aytmagan bir yerdakim.
Bor jur'ating, yozgin, Omon, yurtning ovozin she'rgakim,
Ne jur'at ila Ogahiy ochgay og'iz so'z dergakim,
Yuz xayli g'am qilmish hujum ul zor-u noshod ustina!

GO'DAK FE'LLI DO'STIMGA

(hazil)

Go'dak tasavvuri — tasavvurimiz,
Go'dak tafakkuri — tafakkurimiz.
Yo'qsa, har qadamda nechun xatolar,
Nechun shuncha yig'i ham iltijolar?!

Go'dak tasavvuri — tasavvurimiz,
Go'dak tafakkuri — tafakkurimiz.
Yo'qsa, ne uchundir buncha to'ymaslik,
Ne topsak, so'rg'ichdek qo'ldan qo'ymaslik?!

Go'dak tasavvuri — tasavvurimiz,
Go'dak tafakkuri — tafakkurimiz.
Yo'qsa, nadin har yon qo'g'irchoq nazar,
Nadin birni suymoq, birovdan — hazar?!

Go'dak tasavvuri — tasavvurimiz,
Go'dak tafakkuri — tafakkurimiz.
Yo'qsa, nima uchun kattalar zinhor
Ne desalar shuni qilamiz takror?!

Go'dak tasavvuri — tasavvurimiz,
Go'dak tafakkuri — tafakkurimiz.
Yo'qsa, ne uchundir shuncha ovutmoq,
Shuncha aldab, shuncha uyquda tutmoq?!

* * *

Kishi kayfiyati, ruhiga qarab,
Gul ham bajarganday turli xil xizmat,
Kitob ham shunaqa, o'qib chiqqanda
Ming kishi uqadi ming turli hikmat.

Eng ko'hna rivoyat, afsonalardan
O'ta zamonaviy romangacha to,
Kuzatdim g'alati bir mantiqni men,
Seskandim bir nima deyishga hatto.

Mana, Navoiyning "Farhod Shirin"i,
Parvozga obqochar dilni har so'zi.
Birdan paydo bo'lar Yosuman kampir,
Hamma ishni buzib, daf bo'lar o'zi.

Deylik, mana Yago, badkirdor kimsa,
Unga nafrat o'qir asrlar inson.
Qilgulikni qilib, asar so'nggida
Jazo-pazo olmay bo'ladi gumdon.

Eslang "Faust"dagi Mefistofelni,
Buyuk insonlarni qo'ygan baloga.
Butun bir avlodni chalg'itib yo'ldan,
O'zi qochib ketdi Arshi a'loga.

Kim oh tortmas eslab "O'tgan kunlar"ni,
Otabek, Kumushning o'ylab qismatin.
Shuncha fojiaga sababchi bo'lib,
Dev urmay, sog' qoldi qo'shmachi xotin.

Bular kim?! Har davr, har voqeada
O'ziga o'zgacha berdirib sayqal,
Ba'zan bir asarmas, hatto bir xalqning
Taqdirin o'zicha etadilar hal.

Ular biz bilganday, balki ko'pmasdir,
Balki bir odamdir quv va ustamon —
Zamonning zayliga qarab har yerda
Turli qiyofada bo'lar namoyon.

Ishqilib, o'quvchi yaxshi biladi
Minglab shunday shaxs, shunday jonlarni,
Yozuvchi ularni ko'pda unutar
Madh etib asosiy qahramonlarni.

Balki shuning uchun ular sog'-omon
Kitobdan kitobga ko'chib yurarlar?!
Kichkina, xushgina ko'rinib ko'zga,
Ta'qibdan, jazodan qochib yurarlar.

Men bugun kitobdan misollar olib,
Atrofga, hayotga boqmadim atay.
Balki ular ko'pdir tegramizda ham,
Balki hayotda ham yashashar shunday?!

Bu boshqa masala!
Aziz o'quvchim,
Qay taqdirni yozmang, qaysi zamonni,
Shularga ko'z-quloq bo'ling, iltimos,
Shular o'ldirmasin Bosh qahramonni!

* * *

Yig'lading-u ... kulding.
Bo'ron bosildi:
Kumush ko'l yuzida
Qalqdi ikki oy.

Yig'lading-u... kulding.
Tindi quyqum sel.
Maysa o'tlar rasmin
Sola ketdi soy.

Yig'lading-u... kulding.
Bulutlar arib,
Maysalarga to'ldi ko'k,
Qushga to'ldi bog'.

Yig'lading-u... kulding.
Ko'zlaringda birdan
Yashay boshladilar
Suv va cho'g' Inoq.

* * *

Sen ketursan, izingdan —
Men boqurman jim, jim.
Menga qoldi ko'zingning
Qaroligi tim, tim.

Qaro endi kunlarim,
Qaro endi qismatim.
Ko'zim qarog'ida ham
Yoshim endi lim-lim.

Bul qarolig' — tun emas,
Yulduzlarni ko'zlasam.
Bo'ron daragidir bu,
Havosidir dim, dim.

Kelmas endi qaldiraq,
Chaqilmas endi chaqin.
Yuraklar gung kecha bu,
Yo'l ko'rsatur kim, kim?

O'tdi sevgi, o'tdi dard —
Ko'chayotgan qushlardek.
Ketmoqdasan jim, jim,
Qolmoqdaman jim, jim.

AYRILIQ

Ilk og'och gulladi Qrimda,
Olmaga o'xshatdim tusidan.
Tongning ko'ngli yorishdi go'yo
Shu uchmi-to'rt gulning isidan.

Bu og'och kimnidir sog'ingan,
Boshiga gulbargak taqmoqda.
Sahardan uyg'onib, qaygadir —
Oyog'i uchida... boqmoqda.

Toshkentda tong otdi qachonlar,
Sen unda soatni tezlaysan.
Shoshasan zangori qutiga
Cho'zilib... oq konvert izlaysan.

* * *

Mehr ko'zda emas, men bildim, bildim,
Mehr ko'zda degan gap bir oz xato.
Ko'z go'yo oyna ko'l — aks etar unda
Osmonning bag'rida ne bo'lsa paydo.

Mehr ko'zda emas, men bildim, bildim,
Mehr ko'zda degan gap bir oz xato.
Ko'z go'yo yaxmalak, sirg'anar undan
Xuddi nurdek yengil tog', vodi, daryo.

Mehr ko'zda emas, men bildim, bildim,
Mehr ko'zda degan gap bir oz xato.
Mehr xotiradir bizga kimdandir,
Ko'z yumsak bizdan ham shu qolar tanho.

Mehr ko'zda emas dedim va lekin
Bordir mehr ko'zda deyishda ma'no.
Yurakdir ko'zlarda aks etgan asli,
O'shandan yorug'dir, yorug'dir dunyo.

XORAZM RAQSI

Davra oling, o'ynoli,
"Lazgi" chaling, o'ynoli,
Larza soling, o'ynoli,
O'ynab qoling, o'ynoli!

Bu — navbahor, o'ynoli,
Sayradi tor, o'ynoli.
O'rtada, yor o'ynoli,
Dil intizor, o'ynoli!

Sabo bo'lib o'ynoli,
Daryo bo'lib o'ynoli,
Ziyo bo'lib o'ynoli,
Dunyo to'lib o'ynoli!

Boqib har yon, o'ynoli,
Qochsin yomon, o'ynoli,
Zamon-zamon, o'ynoli,
Omon-omon, o'ynoli!

* * *

Qo'shjonov domlaning uyida
O'rik bor yaxshi nav, chayir tan,
Avji tik, savlatdor, keng bag'ir,
Bir shoxi sal yerga qayrilgan.

Shu shoxcha haqida she'rimiz:
Bargidan ko'p meva tugadi.
Shundan u osmonga o'rlamas,
Yuklari zaminga egadi.

Yo'lakka sollangan deng o'zi,
Kirganning nigohin qilar band,
Bolalar bir sakrab to'yadi,
Qo'l kalta yoshlar ham bahramand.

Sinmasin, o'zini tutsin deb,
Domlamiz uni ko'p yoqlagan.
Cho'p yostiq qo'yib so'ng sim bilan
Balandroq bir shoxga bog'lagan.

Mehrni tuydi u — tez o'sdi,
Kuch indi shu nimjon shoxchaga.
Odamni ko'tarar u bugun,
Ko'rk qo'shdi bu ko'rkam bog'chaga.

Ha, bugun ul o'rik komil, cho'ng,
Boqsang ko'z shukuhga to'ladi.
Endi huv tepaga tortilgan
Simlarni qirqsa ham bo'ladi!

KLOD MONE CHIZGAN MANZARA

Asqad Muxtorga

Qayer bu?!
Oq-kulrang bo'shliq.
Bug'.
Tuman.
Yo tuz konlarimi?!
Balki yupqa qor?!
Yo ohor chaplangan quruq xolst, bo'z?!
Aniq emas. Lekin nimalardir bor!
Boshqa zalga o'tib ketdi hamrohlar.
Bilgim keldi bu lavh sirin, anglagim.
O'rindiqqa botdim.
Yonimga cho'kdi
Chet tilda gapirgan yana allakim.
Sukutda, unutib atrof-olamni,
Idrokning yoritib qabatlarini,
Asta ilg'ay bordim oq-kulrang sathdan
Ajib manzaraning jihatlarini.
...Nafis tong ipagi.
Titroq simob ko'l.
Oy nurin yopingan bog' tinch uyquda.
Ko'lda esa aksi...
Bu go'zallikni
Bir ne buzmasa deb qotdim qo'rquvda.
Yo'q, yo'q!
Bu ilohiy hayot go'shasin
Rassom zap bekitgan berib rang o'yin.
Bu shoshqin odamlar, bu tezkor asr
Unga yetib borishi qiyin!

1979, Nyu-York, Metropoliten-muzey

SENI YAXSHI KO'RAMAN

1

Sen oppoq ko'ylakda
qorasoch —
Tushimda ko'rinding yosh pari
Va bor-yo'q xotirot olamim
Chekindi ruhimdan tashqari.

Kim bo'lding? Tanimni osmondan
Quyoshga nur qilib elatgan!
Kim bo'lding? Mudroq bu tanamda
Sanoqsiz daraxtlar gullatgan!

Bu sensan, muhabbat, tanidim,
O'ylagan, kutganim, deganim.
Lekin sen, nahotki, bilmading,
Bu — bir tush, uyquda ekanim?

Na orzu etolmay bir bo'sa,
Izhorga na bir so'z uzilmay,
Tush birdan uzildi...

Armonlar
Qoldi qatlari buzilmay.

Lekin sen kelishga va'da ber,
Mayliga, tushimda, bir zamon —
Muhabbat, men seni kutaman,
Kutaman, uyg'onmay hech qachon!

2

O'qiy olmas bo'ldim kitoblar,
harflar ko'zga arang ko'rinar,

faqat sening chehrang ko'rinar,
so'zlar dostonidan ketib.

Chaman kezsam endi tinchim yo'q,
na kapalak, na rang ko'rinar,
faqat sening chehrang ko'rinar
gullar bo'stonidan ketib.

Oqshom ko'zni yumsam ham shu hol,
ko'kda yalt-yult bir jang ko'rinar,
faqat sening chehrang ko'rinar,
yulduz osmonidan ketib.

Muhabbat deb keldim dunyoga,
oshiqqa yer-ko'k tang ko'rinar.
faqat sening chehrang ko'rinar,
dunyo har yonidan ketib.

3

Taqdir, nega ishqning ikki yulduzin
Bir qutlug' ayyomda etding-u bunyod,
Quyun, chochinlarga tashlading bizni.
Tiniq bir osmonda qo'ymading ozod?!

Taqdir, nega bizni zamondosh aylab,
Bir hayot tuzini ko'rgizib baham,
Bir bor to'ydirmading lekin diydorga,
Uni ham, meni ham etmading xurram?!

Nega bir tuproqda berib tavallud,
Bu jannat diyorda bor etib bizni,
Yer osti, yer ustin ganj etding, lekin
Aytishga qo'ymading eng muhim so'zni?!

Nega bu ming yillik nomdor shahar —
Bag'ri Sharq-u G'arbga ochiq bir makon, —

Topib berolmadi ikkimiz uchun.
Yo bir yo'l, Hech qursa, bitta oshiyon!!

Chaqin, kamalaklar darg'asi taqdir,
Qismatlar qomusin bitganing mahal,
Avval yuraklarga boq, titrab turgan,
Muhabbat yo'llarin ravon et avval!

4

Ko'p kezma daraxtzor bog'lar ichinda,
Daraxtlar dil do'sting bo'lolmas sening.
Chorlasang kelolmas, yonib qucholmas,
Sen faqat mening bo'l,

meniki,
mening.

Ko'p qolma jarang suv buloq bo'yinda,
Buloq ham dil do'sting bo'lolmas sening.
Qaynashim chashmadan teran joydandir,
Sen faqat mening bo'l,

meniki,
mening.

Ko'p titma muhabbat kitoblarini,
Kitoblar dil do'sting bo'lolmas sening,
Bu ishqning tarixi mening qalbimda,
Sen faqat mening bo'l,

meniki,
mening.

5

Turmushning yo'rig'i bois gohida
Kutganlaring qilmas saxovat, karam.
Shundayam orzuyim o'zing bo'lgansan,
Qishdan yaratganman o'ziga ko'klam.

Bir kunlik nasiba poyida qushlar
Yerga ming bor chumduk ursalar sarson
Men kutdim labingdan bir totishni zor,
So'ng ming yil yashay deb mast-u bearmon.

Kunduz — hamma nurdan ko'zi to'q chog'lar
Yulduzlarni Hech kim olmas yodiga!
Sen siyoh sochingni yoy uchqunlatib,
Kunduz ham tush ko'rgan oshiq otiga...

Kim qanday kun ko'rsa ko'rgan zamon bu,
Shoirning holidan kulma, iltimos:
Xayoldir yagona ovunchi uning,
Tiriklik manbayi orzudir, xolos.

6

Quyosh tong oldida qizargan kabi,
G'unchalar qisinib yuz yorgan kabi
Iymanib kelasani, ochilolmaysan:
"Anavilar bor-da, o'shalar..." deysan.

Qo'lingda Zuhradan go'yo bir xat bor,
Go'yoki Laylidan meros qismat bor,
Ming yillik yozg'utdan qutulolmaysan:
"Anavilar bor-da, o'shalar..." deysan.

Azizam, yulduzlar falakda baxtli,
Inson o'z qalbida — yurakda baxtli...
Sen sira o'zingni nurga solmaysan:
"Anavilar bor-da, o'shalar..." deysan.

Gulim, "o'sha"larga o'chma-o'ch ochil,
Sening uchun bugun bog'lar bo'sh, ochil!
Ularni qo'yaver, ular qolmaslar,
Chunki bizlar kabi seva olmaslar!

Turnalar uchdi,
 Bulutlar ko'chdi.
 Og'ochlarning barglari
 Yarlara tushdi.
 G'amgin ko'rdim seni bu kez-a,
 Bahoringni bermagil kuz-a,
 Tabassum qil!

Nechun oy yo'qdir,
 Nurga joy yo'qdir.
 Yoshli ko'zing bor,
 Jo'shqin soy yo'qdir.
 G'amgin ko'rdim seni bu kez-a,
 Yosh yarashmas bu chaqmoq ko'z-a,
 Tabassum qil!

Javobsiz so'zim,
 Zor o'ldi ko'zim.
 Darding nadir, ayt,
 Jon tutay o'zim.
 G'amgin ko'rdim seni bu kez-a,
 G'am tushmasin bu shirin so'z-a,
 Tabassum qil!

Qo'zg'olsin tog'lar,
 Chayqalsin bog'lar.
 Quyosh yuzindan
 Yo'qolsin dog'lar.
 G'amgin ko'rdim seni bu kez-a,
 Dog' yarashmas bu oppoq yuz-a,
 Tabassum qil!

Nogahon derazam chertilar.
 Kelgan kim? Ayni tong ne sazo!

...Yozaman deb xatlar,
 Yozmadi.
 Kimdi u? E, senmi, xush sabo!
 Sabojon, bor o'shal bog' tomon,
 Gullarni gapga sol tamanno.
 Keltirgil iforli xabarlar,
 Bor, sodiq sirdoshim, xush sabo.

U barmoq tekizib junjikkan
 Muz buloq ustida bo'l paydo.
 Oppoqmi suv osti toshlari,
 So'zlab ber, jon do'stim, xush sabo.

Bor! Uning darchasini to'sguvchi
 Ichkovak tolni eg, sol g'ovg'a...
 Oq qog'oz yotarmi so'rida,
 O'sma-chi, qalam-chi, ayt, sabo?

Fazoni bo'ylaydi yo'ldoshlar,
 Yer bilan so'zlashar Oy, Zuhro...
 Shu yaqin, sas yetar bir joydan
 Menga hech xabar yo'q, xat... sabo...

Sog'indim men seni.
 Ko'rgim keladi,
 Lekin ayto olmayman hech kimga buni.
 Shahar g'uj tosh o'rmon.
 Boshimga tushgan
 Quyoshga talpingan og'ochning kuni.

Sog'indim. Kun-tunlar qatlandi qalbda
 Rangin ipaklari sog'inchning.
 Agar yoysam yo'llardagi simyog'ochlarga
 Zorlanib yetardi Samarqand qadar.

Sog'indim, jahonda balki hech bir til
Hijronim mukammal yozganmas hali.
Qadim yozmalardek ul kunlar yitdi,
Bir so'zingni eslash olam tasalli...

Daraxtman. Men million yaprog'im bilan
Boqaman zor titrab sen kelar kunga.
Sog'indim men seni.

Ko'rgim keladi,
Lekin aytolmayman buni hech kimga.

10

Umr o'tar, vaqt o'tar,
Xonlar o'tar, taxt o'tar,
Omad o'tar, baxt o'tar,
Lekin hech qachon chiqmas yodimdan
Sening yurishlaring, sening kulishlaring.

Bahorda bog' na go'zal,
Qor tushsa tog' na go'zal,
Bu yoshlik chog' na go'zal.
Lekin hech qachon chiqmas yodimdan
So'zsiz qarashlaring, holim so'rashlaring.

Oy chiqar goh zaholi,
Do'stlar ko'pdir vafoli.
Hayot shundan safoli,
Lekin hech qachon chiqmas yodimdan
Sekin so'zlashlaring, pinhon izlashlaring.

Umr — yo'l, qayrilish — ko'p,
Uchrashish, ayrilish ko'p,
Unutilish, aytilish ko'p,
Lekin hech qachon chiqmas yodimdan
O'sha kulishlaring, o'sha kelishlaring.

11

Mumkinmi, men bugun ketar chog'ingda
Esdalikka biron narsa so'rasam?
Bir ilinj istaydi yuragim sendan,
Faqat yupatmagil va ichma qasam.

Endi uchrashuvlar bo'lmas, bilaman,
Bir kunda to'rt fasl evrilmas endi.
G'iybat qashqirlari, hasad itlari
Endi ochdan o'ling, keting, bas endi...

Mumkinmi, men sendan ketar chog'ingda
Esdalikka biron narsa o'tinsam?
Uzun qora soching ko'zdan uzildi,
Xo'pmi, uzun tunga hamdard tutinsam?

Bir o'xshamas qiliq qilsam nogahon
G'ir-g'ir yosh aylangan ul ko'zlar qani?
Qani ul qish, kuzning zahridan zada —
Orzu qushlarimning osud maskani?

Senga ne berdimki, bu soat yanib
Qalbimga bir ovunch qilurman ta'ma?
Ketma deb aytishga haqqim yo'q axir,
Xayr deyishga ham qo'ymas bir nima...

Chunki sergak, yog'du, xushvaqt ruh bilan
Men tuydim, bilaman, sezasan sen ham:
Bizni uchrashtirdi sirli bir Shodlik,
Endi ayirmoqda anglab bo'lmas G'am...

Ilinj shul:
ko'r taqdir ajratsa hamki,
Pinhona qovushgan ikki tuyg'uni,
Mening yuragimdan uzolmas aslo
Sendan yodgor qolgan nurli qayg'uni...

Million jajji fonus yoqdi daraxtlar.
 Kamalak. Yashillik. Yomg'ir yuz foiz...
 Imon keltirgayman ammo —
     bu bog'lar
 Yorug'dir bizning-da sevgimiz bois.

Har yog'och,
     har shoxni uyg'otdi Navro'z,
 Gul bilan qitiqlab karaxt tanini.
 U seni ko'rsatdi menga.
     Va bildim
 Yuragim qayerda joylashganini!

Oh, bahor! Zaminning so'z erkinligi!
 Maysalar kuylashar ko'kka o'rlashib.
 Shu buyuk quvonchga jo'r bo'ldik biz ham
 Lablarim lablaring bilan birlashib.

Umr nima o'zi?
     Imon keltiray,
 Hikmat bu, bahordek qisqa va ayon:
 Sevgi ila mas'ud onlarni o'yla,
 Asil umr shuldir. Qolgani — yolg'on...

* * *

Garchi inson umri falakdan ehson,
 U burchdir, u — nurga mangu ehtiyoj,
 Do'stim, tushlaringni bezasin har tong
 Pushkinona shuhrat, pushkinona toj.

She'r — bu qalbimizning yonmoqlik kasbi,
 Yozmoq-chizmoq, garchi umum taomil.
 Zamona kotibi bo'lolsak basdir
 Pushkindek xatti rost, Pushkindek odil.

Sevgi — ko'ksimizda bahor chalgan soz,
 Ul suzgin qarashlar ruhning ziynati...
 Ayol sha'ni uchun eng yuksak e'zoz
 Pushkin iztirobi, Pushkin tiynati!

Zo'r jangohlar cho'mar sukutga og'ir,
 Shoirning ko'zlari — uyg'oq g'alayon.
 Elda izhori erk qolmasa oxir,
 Pushkinona qudrat, o'zing sol isyon.

Daholik hammaga yor bo'lmas, ammo
 Paymonam tubinda qolsa jindek nur,
 Taqdir, sen yashashni menga et ravo
 Pushkindek elsevar, Pushkindek mag'rur.

NOZIM HIKMAT ZINALARI

*Nozim Hikmat bir gal Toshkentga kelganida nashriyotga kirishi lozim bo'lib qoldi. Lekin binoning yangi zinalari bitmagan, o'rniga taxtalar tashlab qo'yilgan edi. Shoirning yuragi ham ancha charchab qolgan paytlar...
To'rtinchi qavatga uni qo'lda ko'tarib chiqdilar.*

Uni eltar ekan mehrli qo'llar,
Oyoqlar ostida taxta lapanglab,
Xayollar ichradir mening turk og'am,
Xizr bobo yanglig' o'zda nur jamlab.

Bu zinalar gapmi?!
Moviy ko'z ustoz
Azob yo'llarining o'tgan baridan —
Turmalar, tergovlar, o'ch, razolatning
turfa qabatlari, zinalaridan.

Oh, sening taqdiring!
Ozmi jahonda
Shoirlarga qatag'on qilguvchi turqlar!
Ozmi inqilob, deb yo ozodlik deb,
Tilidan, elidan quvilgan turklar?!

Qaydagi erksizlik, xiyonat hokim,
Kasofat mirshabdir, tulkilar to'ra.
Jahonning jamiki sotqinlariga
Shoir o't ochishdan tinmaydi sira.

O'tmishdan kelarmi, kelajakdanmi,
La'nat jaholatga!
Senga ham la'nat,
Shoirning qo'lini tishlagan kishan,
Yangroq so'zning yovi — biqqi sukunat!

She'riyat! Bardam bo'li!
Yuksalmoqdamiz
So'ngsiz zinalardan!

Qaytmasimiz izga!
Bizga cho'zilmoqda minglab mard qo'llar,
Yuraklar ergashib kelmoqda bizga.

QO'SHIQ

(Miriya o'xshatma)

Nechun bu kuz so'lg'indir,
Ko'zing yoshga to'lg'indir?
Na bo'lg'anin aytmasang,
Bilmadim, na bo'lg'imdir!
Sen unda dog' bo'lding,
Men munda dog' qoldim.

Nedin titrar siynalar,
Nadin achchiq ginalar?
Yo'limizga yomonlar
Sochdi sovuq ninalar.
Sen unda dog' bo'lding,
Men munda dog' qoldim.

Ey, husnda birinchim,
Ey, tishlari dur-injum,
Yolg'iz sening o'zingsan
Bu dunyoda ilinjim,
Sen unda dog' bo'lding,
Men munda dog' qoldim.

Men bahor istayurman,
Seni zor istayurman.
Bir qarorga kel endi,
Men qaror istayurman.
Sen unda dog' bo'lding,
Men munda dog' qoldim.

* * *

Daraxtlar va giyohlarning tarhi fayzini
bir risola etmoq istab,

sozlab bayotin,
obdon boqsam o'z umrimning qabatlariga
men yashabman o'shalarining rangin hayotin.
Ha-da!

Gohi, bo'yterakdek, dirdov qolibman,
na gul va na meva tugib, o'z-o'zim bilan.
Sal bulutga barglarimni gizlab teskari,
sal shamolga qo'porilib ildizim bilan.
Goh o'rikdek, mevamdan to mag'zimga qadar,
yuraklarga malham, davo yig'ib yashabman.
Goh anordek, bahorni "pov" yonib qarshilab,
sal yot nazar tegsa gulim to'kib tashlabman.
Men tok bo'ldim.

Zanglarimga zamindan sharbat,
barglarimga oq quyoshdan ziyolar soldim.
Hayot barpo bo'lgandagi alvon isyondan
Ko'ngillarga sarxush surur, havolar soldim.
Goh shunchaki bir ihota — chaqir butazor —
ko'p yo'llarni asradim men to'zsa qor, dovul.
Goh oshiqalar talpinguvchi majnuntol bo'ldim,
goh barxanlar ko'chkisini to'sgan saksovul.
Yo iqlimlar keskinlashgan chog'i yurtimda
yuragimga turfa qushlar qayg'usi tushdi,
ularni yoz olovidan, qora sovuqdan
yashiroidim — cho'ng gujumlik baxti yetishdi.
Goh tut bo'ldim.

Olam ipak kiymagan uchun
gardanimga qayta-qayta kallak soldilar

Goh bolalar labida oq marvarid bo'ldim,
goh ko'ksimni tanbur uchun o'yib oldilar.
O'h-ho', agar sanayversam,

umrim shajari
bog'lar qayon, tog'-u qirga boylanib ketar
va qush uchar yuksaklardan endi boqilsa,
olam yashil maysazorga aylanib ketar.
Aholisi nihoyat zich yashil saltanat —
yalpiz, ang'iz, ismalog'-u binafsha, bug'doy...
Mavjlanishim — dengizlardan qolgan esdalik,
ne muzliklar eringandir dardin yorgali,
Til chiqarsam goh yerimning dardin yorgali,
qatqaloqlar qisuvidan ozurda jonman.
Tongning tiniq durlarini tun changalidan
Omon olib chiqqanimdan — pokman, omonman.
Men — maysaman, qitiqlayman tovonlarini
bolakaylar yelkamda shod o'ynagan damlar.
Ha, giyohman — poyandozman barra va yumshoq,
tuprog'imga og'ir botmasin deb qadamlar.

AYOLGA MAQTOV

Shoirlga yo'l bo'lsin, sizni chizay deb
bo'yoq quyultirib turar rassomlar!
Mukammal husningiz yog'dusi uchun
oy ham navbatchilik qilar oqshomlar!

Shoirlga yo'l bo'lsin! Kuylay deb sizni,
bastakorlar yurar yoqa choq, tajang:
torni temirchiga topshirvorgudek,
har jarang ustida qilib necha jang.

E'zozingiz buyuk!

Sarkarda Bobur,
juvonmard ruhlari bo'lg'ay ziyoda,
qo'shinda birgina ot qolsa, shunga
sizni o'tqazgandir, qolib piyoda...

Shoirlga yo'l bo'lsin! Sizdagi tal'at,
noziklik kimlarni o'yga solmagan?!
Oqqush suvdan chiqmay, taranaverib,
Bejiz bir oyoqda uxlab qolmagan!

Sizday yasanmoqni istab, qish bitmay,
izhorga lab juftlab har bir kurtagi,
o'riklar chiqdilar — bir tong to'la gul,
Nur kiydi jamiki bog'lar yurtdagi.

Shoirlga yo'l bo'lsin, kechikdi shoir
bu inja raqobat, nurli taloshga:
Ha, bizga hech yumush qolmabdi endi
Sizni juda qattiq sevishdan boshqa!

XAFA XO'ROZ

Qaysi kuni ko'rib qoldim
Bitta xafa xo'rozni:
Biram shalvirab qoptiki,
Tanimadim shovvozni!

Qizil toji qorayibdi,
Yonboshiga osilib,
Bir don topsa, do'stlarini
"G'ut-g'ut"lash yo'q yozilib.

Tongdan hatto ko'ngli sovub,
Qichqirmoqni tashlabdi.
Ichkilikka, tamakiga
Ruju qo'ya boshlabdi.

— E, — deydi u,
— jonga tegdi,
Chekkan barcha g'amlarim.
Topshirdim men xo'rozlikni,
Eplayversin "zam"larim.

Hali taftish, hali tekshir,
Buyruq, nakaz bosadi.
Hali rayon, hali oblast,
Hali markaz bosadi.

"Qoidani buzganmishman",
Qichqirmabman bir tongda!
Hov mudirim ovda edi
Iti bilan o'rmonda!

Ferma ilma-teshik qo'rqib,
Poyloqchilik etibman,
Tuni bilan uxlay olmay,
Tongda mudrab ketibman...

Ba'zida deng: "Ovozingning
Avji past!" — deb so'karlar.
Avj bo'larmi, don o'rniga
Chiqit sarqit to'karlar.

"Tovuqlarning tuxumlari
Mayda emish, tosh bosmas..."
Hov, xo'jayin dietda-ku,
Oshqozoni osh botmas.

Makka, sulii, marjumakka
Bizdayam bor ishtaha!
Yeyishimiz chumchuqdag-u,
Plan — tuyaqushdaqa!

Goho, "bevaqt qichqirding" deb,
Qiladilar dag'dag'a,
Jim turaymi shuncha jo'ja
Bo'labersa tabaka.

Ammo bitta yomon ig'vo
Hammasidan o'tibdi:
"O'ynashlari ko'p..." —
deb kimdir
Yumaloq xat bitibdi!

Menda ne ayb!
Buyam biror
Ko'rolmasning ishi-da:
Nima qilay, bitta bo'lsam
Qirq tovuqning ichida...

Bas, hammasi jonga tegdi,
Yetar chekkan g'amlarim.
Xo'rozlikdan ketganim shu, —
Eplayversin "zam"larim!

Ha, baridan qanot siltdim,
O'zim ketdim atayin:
Endi men ham odamlardek
Bir tinchgina yashayin!

SENA BO'YIDA QUSH BOZORI

Eyfel qovurg'asi bo'ylab,
Liftlar g'uj-g'uj g'imirlar,
Sena suvi to'rga tushgan
Baliqlardek jimirlar.

Mundoq boqsang,
Eyfel ajib
Jimjimador to'rqovoq —
Odam unda balandlar-u
Uchib ketolmas biroq.

Pastda daryo yoqasida
Qush bozori rastasi —
Sayroqining ming turi bor,
Qafasning ming dastasi.

Bir yon ko'cha, bir yon dar —
Erkin-oshqin oqadi.
Qafaslardan mitti ko'zlar —
Juft umidlar boqadi.

Ba'zi qushlar sayrab-sakrab,
Tortsa agar e'tibor,
Ba'zilar qunishgan, jim,
O'z holidan etib or.

Qush bozorin kezgan kishi
Bir hikmatni ko'p eslar:
Qushlar uchun hamma yerda
Bir xil ekan qafaslar...

OQSHOM. GAVJUM PARIJ

Yarim tun.

Parijda beuyqu kezib,
Gavjum bir hayotni ko'rdim nogahon,
Go'yo ming-ming rangli chiroqlar tizib,
Ko'kdan yerga tushgan edi Qahkashon.

Tomosha, bazmga shoshilgan olam
Parijni poyitaxt etmish chamasi.
Kun bo'yi nurlangan mavjlarin bu dam
Ko'chalarga solmish Sena daryosi.

Besharm filmlar, shahvat gullari
Qadamga ko'zlarga zo'rlik qiladi,
Katta bir shaharning daha-yo'llari
Go'yo hayo uchun torlik qiladi.

Hech to'y,
    hech anjuman bo'lmas behuda,
Nega parijsliklar bedor bu chog'lar?!
Bilsam, asil Parij hali uyquda,
Bu yurganlar esa —
    beg'am sayyohlar...

Ne deb izohlashni bilmadim buni,
Lol kezdin men Parij kechalarida:
Qiziq-da,
    o'z xalqi urib uyquni,
Boshqalar sayr etsa ko'chalarida...

SENDAN XABAR KELTIRSA

Sendan xabar keltirsa
Men o'pardim shamolni,
Yo'q bo'lsa ham lablari,
Yo'q bo'lsa ham gaplari.

Sendan xabar keltirsa
Amudaryo, Sirdaryo,
Derdin, aziz diyorda
Mening qo'sh
    baxtim bor-da!

Sendan xabar keltirsa
Tillo patli qushchalar,
Ishq yod aylagusim,
Zo'r qanot aylagusim!

Sendan xabar keltirsa,
Agar dushmanim, yovim.
Til so'zga kelmas bo'lur,
Gul bizga kelmas bo'lur.

Ammo orzularimdan
Tunning umri qisqadir,
Ko'kka yulduz qaytar,
Osmona izim qaytar!

* * *

O'rtamizda birgina olma —
Olam ichra yumaloq ilinj.
O'rtamizda birgina olma —
Balki g'am u yo balki sevinch.

O'rtamizda birgina olma,
Yarmi qizil, yarmi och-yashil.
Har tug'yonidan qizil u,
U sog'inchning ramzidir asil.

O'rtamizda birgina olma,
Barmoq uchi tegsa tovlanar.
Alvon iffat, yashil tashnalik
Bir senga, bir menga dovlanar.

O'rtamizda birgina olma,
Gard tegmagan, biram pokiza.
Hozircha u rangin bir havas,
Lab tegsa boshlanar mo'jiza...

OROLGA YORDAM

Bugun buyuklikka da'vogarlar ko'p,
Men bunday to'dadan yiroqman, toqman.
Men ko'kka qarayman mo'jiza istab,
Yeriy hayotga-da eng yaqinroqman.

Ko'r ko'rni panada topadi derlar,
Men ko'zi ochig'-u holi chatoqman:
Men ochiq janglarning xos navkariman,
Garchi eski qo'rg'on, yirtiq bayroqman.

Kibr yulduzidan emas tuprog'im,
Men o'z xalqim yashab turgan tuproqman.
Tunga ham oshnoman, yolg'izlatmayman,
Nuri bir sahifa yetgan chiroqman.

Nafsi oldin yurar guruhbozlarning,
Demak men manzildan hali yiroqman.
Ularni hamma tez taniy qoladi —
Men hamon noma'lum,
hamon so'roqman.

Orol quriyaptimish, qarang, yangilik...
O'n yil burun chiqqan faryodman, ohman.
Necha "orol"larni quritgan zotlar
Bugun "voh, orol" der...
O'zim guvohman.

Men o'zim o'ldirgan dengiz nomiga
Sadaqa yig'mayman, evoh, no'noqman.

Har kimning boshida bir orollik bor,
Men — Oroidan battar yalangoyoqman...

Men goh ne millatman, bilmay qolaman,
Mayli qarshingizda qoraman, oqman.
Kecha — o'zbek edim har gapga ko'ngan,
Bugun — o'layotgan qoraqalpoqman.

* * *

Ochil, ey gul, gul vaqting bo'ldi,
Uyg'on, ey dil, dil vaqting bo'ldi.

Yetar ming bir kecha ertagi,
Tong sirlariin bil, vaqting bo'ldi.

O'z haqqini bilmagan quldir,
Shukr etgan ham qul, vaqting bo'ldi.

Noming aziz, o'zingga bek bo'l,
El bo'l endi, el vaqting bo'ldi.

Ogoh etar soatsoz qismat,
Harakating qil, vaqting bo'ldi.

Tilni qutqar tillar bandidan,
Tilga kirgin, til vaqting bo'ldi.

O'zbekiston, falak burjiga
Yuragingni il, vaqting bo'ldi!

* * *

Ko'rdim: Shukur Burhon "Hamza" dan chiqib,
asta piyodalab ketdi bir kuni.
Bir yon gavjum ko'cha, bir yon rastalar,
olomon...

Ko'pchilik bilmadi uni.

Repetitsiya o'tgan. Mana u borar,
charchoq, tund...

Parvosiz harakat aro,
Hozirgina ulug' Shoh Edip edi,
endi fuqarodan battar fuqaro.

Ustoz! Zamonlarning do'nish makrini
ko'chada grimsiz ko'rsatishmi bu?
Kecha yig'lab sizga talpingan jonlar
bugun tanimasdan o'tarlar, yohu!

Tirsaklar, qorinlar, ko'krak, yelkalar
sizni turtib-surtib shoshar o'zicha.
Tomosha bo'lganin sezmaslar, yo rab,
shunday buyuk aktyor yuzi-ko'zicha.

Kaltabin "ilmkash" bu salt yurishni
"Daho xalq ichra!" deb jo'shishi mumkin.
Ko'rmaski, dahoga yo'l bermas hech kim,
bazo'r bormoqda u, qisilib, munkib.

Xalq emish, kabobpaz ana "Keling!" der,
ko'zidek gezarib sixda chandiri.
Lunji qizil somsapaz piyoz qoradi,
uyatdan qizarib, chatnab tandiri.

Xalqmi shu, birovning haqini gizlab,
besh-o'nni yulishni poylab turganlar?
Xalqmi shu, nuroniy siymolar qolib,
soxta sumbatlarni siylab turganlar?

Xalqmi shu, xayolu orzularini
o'zidan balandroq tikl olmaganlar.
Xalqmi shu, xalqning nomidan so'zlab,
mingdan bir va'dasin oql olmaganlar?

Xalq ulkim, o'zining peshonasida
yulduzlar borini sezsa, quvonsa!
Xalq ulkim, g'ururi bo'lsa o'zida,
asilga ishonsa, soxtadan tonsa!

Bu she'rni ko'rsangiz balki koyirsiz:
"Odamni qo'y-da, deb, holi-joniga..."
Bildim, siz piyoda, tinch yetmoqchisiz
huv g'urur haykallar xiyoboniga!

Ungacha ancha yo'l bor-da, ustozim,
bu ur-surda yurmang salang-bo'sh bo'lib!
Grim bilan chiqing, guldirab chiqing,
Hech bo'lmasa o'sha Yalangto'sh bo'lib!

AVVALGILARGA O'XSHAMAS

(Navoiy g'azaliga muxammas)

* * *

Charx avzoyi bu dam avvalgilarg'a o'xshamas,
Kotib-u davr-u raqam avvalg'ilarg'a o'xshamas
Endi inson qadri ham avvalgilarg'a o'xshamas,
Ko'nglum ichra dard-u g'am avvalgilarg'a o'xshamas,
Kim ul oyning hajri ham avvalgilarg'a o'xshamas.

Ne uchar yulduzlar o'tdi chalg'itib elni juda,
Necha avlod yo'li-yu ummidin aylab behuda,
Davri mezoni bilan tortay bu kun o'zimni-da,
Ne sitamkim qilsa rahm maxfiy erdi zimnida,
Emdi qilsa ne sitam avvalgilarg'a o'xshamas.

Bul jahon tun birla tong bahs etar bir hujrakim,
Voh, quyosh savdosig'a shamlar nechuk bo'ldi hakim,
Ishq, bu — o'z umrim, anga nechun qasamlar ichmakim,
Demangiz Shirin-u Layli oncha bor ishq ichrakim,
Xo'blikda ul sanam avvalgilarg'a o'xshamas.

Qay kishikim bir ulug' ishga etibdi jon nisor,
Shiddati past-u baland kelganda ham bo'lmaydi or.
Ey falak, hech kimni etma besamar yo'llarda xor,
Javridin erdi alamlar, emdi tutmish o'zga yor,
O'lmishamkim, bu alam avvalgilarg'a o'xshamas.

Ona Sharq tojin kiyur! Zulmatda ushlatmang meni,
Bodayi Haq mastimaan, yolg'onga uyg'atmang meni,
O'z xayolimg'a qo'ying, o'zgaga ishlatmang meni,

Ishq aro Farhod ila Majnung'a o'xshatmang meni,
Kim bu rasvoyi dajam avvalgilarg'a o'xshamas.

Har kima har xil yozur Arsh Mirzosi sana,
Aylanur oyina bu, hech bitta ish topmas pana,
Nafs ipiga bog'lidur ruh iplarini uzgan tana,
Ko'yining ehromidan ko'nglimni man etmang yana,
Kim anga azmi haram avvalgilarg'a o'xshamas.

So'kmak o'tganlar ishin notavonlar rasmikim,
O'z zamonin rost etar qavmi marddir asli kim,
Shu hayot tilsimlarini ochmoq omonlar kasbikim,
Ey Navoiy, qilma Jamshid-u Faridun vasfikim,
Shoh G'oziyg'a karam avvalgilarg'a o'xshamas.

MEN ISHQIMNI AYTOLMASAM O'ZINGGA

Men ishqimni aytolmasam o'zingga,
Bulutlarga topshiraman qalbimni.
Ular ko'zing osmonida bezovta —
Chaqmoq taxlit naqsh etsinlar dardimni.

Men ishqimni aytolmasam o'zingga,
Baland toqqa borib solay hayo-hu!
Poying uzra daryo bo'lib to'lg'onsin,
Cho'qqilarning boshidagi oq uyqu.

Men ishqimni aytolmasam o'zingga,
Vijir-vijir qaldirg'ochga aytayin:
Har bahorda shu zangori so'zlardan
Bo'g'otingda uya qursin atayin.

Aytolmayin, chekib oh-u nolalar,
Yerga ko'ksim qo'yar bo'lsam nogahon,
Yuragimdan xabar topgan lolalar
Faryod solib qirga chiqsin bag'ri qon.

QIYIN MUHABBAT

Bu ko'zlar necha yil, necha bo'lgandir,
Tumor yozuvidek dilga joylangan.
Kunlar yona-yona kecha bo'lgandir,
Tunlar yona-yona oyga aylangan.

Bu qanday otashdir,
men sal dil yorsam,
Ochiq kon topgandek, to'zdi g'anamlar.
Ammo ochilmadi ularga, erkam,
Faqat ikkimizga ayon tilsimlar.

Har kim o'z bilgicha fasona aydi,
Bizning yonishlarni, yo'g'-u bor aylab.
Ha, biz zardushtiylar posboni kabi,
Bu o'tni asradik iftixor aylab.

Bugun insof, imon tilga kirmishdir,
Jonso'z farzandlarin yo'qlaydi elim.
Sening yona-yona ko'zing qolmishdir,
Mening yonishimdan qolgani — she'rim.

* * *

Qirq birinchi xotinlikka, Asiljon,
Seni keltirdilar Isfandiyorga.
Chidab turolmadi hech bir tirik jon
Gurlandan to Xeva sen qilgan zorga.

Nega muncha yig'i — o'yna, kul axir,
Malika bo'larsan ulkan saroyda!
Xonlar avlodiga qoning qo'shilsa,
Bir qo'ling yulduzda, bir qo'ling oyda!

Qovog'ingni ochgil endi, nozni qo'y,
Xonning quchog'ida kutsang-chi, tongni!
"Qizing bo'y egmasa, osaman!" deb u —
Garovga keltirdi, ana otangni!

Shunda ham ko'nmading!
Baxmal to'shaklar
Bo'ri kirgan uydek to'zdi shom-sahar.
Sen taslim bo'lmading.

Lekin xon tindi
Nogoh qo'yganingda o'rta xanjar!

Xon tindi
Va lekin meros g'azab, o'ch
Uvvos solib kirdi uning qoniga:
Otang qatl etildi! Seni otdilar
Xonning qaynab turgan doshqozoniga!

Qachon bu voqea esimga tushsa,
Ko'zimga yosh kelar, singlim Asiljon.

Nimani sen buncha himoya etding,
Nima deb sob bo'lding,
o'n besh yoshli jon?!

Hali na muhabbat havosin tuyib,
Na oq-u qaroni farq etgan qalbing
Qanday ilohiy kuch izmin bajardi,
Jon berib,
nimani qutqarib qolding?!

Tabiat har giyoh, har bir jonzotning
Zotin pok saqlashga jo etgan javhar
Isyon ko'tardimi qalbingda nogoh,
Xondan shuning uchun qildingmi hazar?!

O o'zbek qizlari! Mujassam iffat!
Mujassam muhabbat! Mujassami or!
Sizning ko'ksingizning nurli zarbidan
Mening toleyimga jon rishtasi bor.

Ko'z boylovchi taqdir naqsh olma kabi
Nogoh tig' damida o'ynatsa sizni,
Yoki asir etsa to'ymas qora tun,
Bilaman, asraysiz yulduzingizni.

Lekin shuni biling, hissiz mahramlar
Bugun ham qaydadir qiz izlar xonga!
Kimdir oh urmoqda baxtin changallab,
Kimdir o't yoqmoqda yana qozonga...

2-3-YANVAR, XORAZM

Xorazmda qor yukidan og'ochlar sindi.
Kun-tun falak tegirmoni muz sepdi go'yo.
Qurib,

ko'kka uchib ketgan Jayhunning endi
Bulut bo'lib tushishidan bormi bir ma'no.

Oyoqlarin muz novdalar qo'yvormay, ushlab,
Parvozlari qotishgandek sovuq temirga,
Shoxlar aro panoh topgan junjikka qushlar,
Daraxtlarga qo'shilishib qulashdi yerga...

O'zbekiston! Sening o'ktam oyoqlaringni
Yuz yil shundoq qo'yvormadi Shimol muzlari.
Yuking — og'ir, shamollar — och...

va shoxlaringda
Jon qushlarim ming jovdirab boqar ko'zlari...

Qahratonda himoyatsiz qoladi muhit,
Yiqilganlar, to'xtaganlar, so'zsiz — o'ladir,
O'zbekiston, erk daraxtim, o'zni bardam tut,
Parvozga shay qushlar bilan yelkang to'ladir!

* * *

Bugun yurt ufqida bir nur ko'rindi,
Beklarni kengashga chorlang, hazratim.
Qo'sh boshli quzg'unning qanoti sindi,
Beklarni kengashga chorlang, hazratim.

Ammo yov aldashga hamon ko'p mohir,
Ko'nmas, qo'ldan ketsa shundoq javohir.
Bandi kishanimiz hali ko'p og'ir,
Beklarni kengashga chorlang, hazratim.

Hali og'zi ola va tumtaraqmiz,
Ba'zilar qo'lida shundan tayoqmiz,
Birlashsak ko'plardan qudratliroqmiz,
Beklarni kengashga chorlang, hazratim.

O'zimiz olaylik yo'llardan toshni,
O'zimiz aritib dillardan g'ashni,
O'zimiz boshlaylik keksa-yu yoshni,
Beklarni kengashga chorlang, hazratim.

Har qalbdagi umid, pok xayol haqqi,
Bayroqda yuz ochgan ilk hilol haqqi,
Tolemizda balqqan Istiqlol haqqi,
Beklarni kengashga chorlang, hazratim.

ASSALOM

Assalom, assalom!
O'zbekiston, aziz kalom, assalom,
Toleingda qutlug' ayyom assalom!

Xush kelibsiz, ne zamonlar kutaman
Xush kel, erkim, gul bilan bol tutganim!
Ijobatli duolar, xush kelibsiz,
Dil ochuvchi sabolar, xush kelibsiz!

Alpomishga ot mindirgan cho'qqilar,
Oltin tarix endi ravon o'qilar.
Dunyodaman endi dunyo safinda,
Borar bo'ldim endi hurlar qatinda!

Assalom, assalom!
Bobolarning porloq yodi, assalom,
Botirlarning uchqur oti, assalom!

Xush kel, erkam, navro'zlarni kuldirding,
Ko'zlarimga yulduzlarni to'ldirding,
Ey istiqloq, bayrog'imga ipaksan,
O'zbekiston, mangu urgan yuraksan!

O'z yerim deb kuygan, yongan xalq edim,
Iymonimga chin inongan xalq edim,
Bilar edim, yaratganning mehri bor,
Toleimda buyuk davlat mehri bor!

Assalom, assalom!
Noming aziz, yangroq elim, assalom,
Yer-u ko'kda uyg'oq, elim, assalom!

ERKIN HAVOLARDA

Poyonsiz o'rmonlar bag'rida qoldim,
Bezavol yashillik hidiga to'ymay.
Lekin hafta o'tmay qisliqdi yurak,
Jannat bu o'ramdan bir ilinj tuymay.

Abadiyat bo'lib tog'lar rom etdi,
Qoyalar osmonning cho'ng ustunlari.
Bunda ham dunyoga sig'mayin ketdim,
Daraga qamalgan duldul singari.

Garchi yer-u ko'kka uyg'undir umr,
Lekin har yurakning o'z tug'rosi bor.
Men qanday muhitda kim bilan bo'lmay,
Ruhim doim uyg'oq va yo'lga tayyor.

Men voha o'g'liman, talabim — kenglik,
Erkin havolardan to'qiyman she'rlar.
Bor bo'l, ma'no qadar yorqin bo'lgan so'z,
Bor bo'l, ufq qadar ochiq, keng yerlar!

OTAJONNI ESLAB...

Oqqan daryo tindimi,
Oltin toring sindimi,
Otga boshqa mindimi,
O'rtadagi do'st qani?!

Qayiq qumga urildi,
Asr zumga urildi,
Yurak simga urildi,
O'rtadagi do'st qani?!

Fano, baqo ne ishdir,
Bir-birovin yeyishdir,
Izindan voh deyishdir,
O'rtadagi do'st qani?!

Ikki daryo orasi,
Uch yuz oltmish qal'asi,
Izlar hofiz nolasin,
O'rtadagi do'st qani?!

ODAMLARIM

Ajab, gohi paytlar jonim-tanimdan,
Mundoq boqib tursam, bir odam chiqib,
Ochiq undab-qistab yo imlab zimdan,
Meni qaylargadir sudrar hovliqib.

U menga ko'p tanish, hamroz, qadrdon,
Fe'li ham ruhimga g'oyatda boyli.
Uning bilan behad kezganman jahon,
Shundan bizni tanir yer-u ko'k xayli.

Ammo ba'zan yana — jonda alolo,
Ttrayman qalbimning oxod ishiga:
Ko'zguga kiradi bo'lak bir siymo,
Ne desa ko'ndirib o'z xohishiga.

U — ulkan davralar oshig'i, tafti,
Deydi: "Yurt intizor, minbar intizor!"
Ul bois elimning mehribon kafti,
O'rxun bitigidek, peshanamda bor.

Ammo umr tinsiz to'falon emas,
Sokinlik har mahal tushar fazodan.
Bu shunday tinchlikki, sinadi qafas
Yuragimdan chiqqan jimjit sazodan.

Bu — uchinchi oshnam hadyasi erur,
Shoirlik boshlanar balki sukundan.
Ruhoniy sukunat asli tilsim nur,
Kundan hadigi yo'q, vahmi yo'q tundan.

Bag'rimdan musiqa tarab chiqquvchi
To'rtinchi odamim oldida xorman:
Ko'z ochib ulgurmay, bu nening kuchi,
Suyuk qadamjolar poyida borman!

Bul ne ishq, keladir falakni bo'yab,
Ma'no o'zgarishi nedin rasmimning?!
Har gardga jon berib, har xasni suyab,
Asil maqsudini ochib ismimning?!

Zumda Yassidaman.

Naqshband bilan
Zumda olovlarga bo'laman vobast.
Mung'ul da'vosiga zid chiqa bilgan
Kubroning yonida olaman nafas.

...Ammo murosasiz bir insonimdan
Kimga shikoyatlar qilay, bilmayman.
"Olon"mi, "qongli"mi, ichar qonimdan,
Balki turfa urug' tilmochi "nayman!"

Meni u ko'p katta masnadlar sari
Besamar muloqot uchun yo'llaydi.
Unda ta'qib etar gunglar lashkari,
Unda soqovlar xo'p oq yo'l tilaydi.

Izma-iz, o'chma-o'ch, ochiqma-ochiq,
Dil uyimdan sarmast chiqadi bir zot:
"Ko'zni yum baridan!

Qo'y, qilma g'ashlig',
Har ne yo'lga tushar! Axir bu — Hayot! "

Umar Xayyomdanmi, Mashrabdan balki,
Meros miyno-shisha qo'lida, o'ktam.
Deydi: "Asab torin tashlagin salqi,
Narigi qirg'oqqa o'tib ketsin g'am...".

Shu taxlit vujudim-ruhimda borar
Yillar hayot-mamot jangi beomon.
Intiho shundayin balki sur chalar,
Balki belgi shuldir ibtido tomon?!

Goh kimningdir yo'lin qiynala ochsam,
Yo'limga loshini tashlagani chin.
Bilmas, yo'lsiz qolmas daryolar toshsa,
Tog' ham g'ov emasdir oftob uchun.

Pinhon tajribalar ustasi Hasad,
Omadsiz g'o'raklar homiysi G'araz,
Bularning yo'lga, so'ziga yo'q sad,
Tig'ni toshga suykab, to'qir yuz faraz.

G'urbat o'z ishida mashg'ul abadiy,
Kiyina Fitna bilan tamaki tortar...
Sabrning so'nggida xaloskor Vahiy
Og'ir bu iqlimni so'zsiz yang'ortar.

Agar xatolarim mening mustaqil
Tentirab ketsa-da o'zicha, yakka,
Shulardan so'ramas ko'mak yo aql,
Suyalmas birovlar ekan terakka...

Ko'p o'tmas.
Ro'y berar yettinchi holat?!
Ko'nglimga boqaman — biram osuda!
Vujudim parvozda, sharpalar g'orat,
Borlig'im tozarish jarangosida.

Ruhimni kim olib ketmoqda, qayon?!
Qutqarish asnosi nahot shu taxlit?!
Bulutdek pastlarda qoladi Gumon,
Xarita misoli kichrayar Tahdid...

Fitnakorlar yana xunob, qon ho'plar;
Kim u yon bosguvchi har gal shoirga?!
Tap tortmay Ka'bani toptaydi ular,
Behadik daxl etib Abadiy Sirgak.

Aslida dilovar shul yetti do'stim
Har shayda himoyam sari chog'langan.
Zarur payt har qaysi ihota, ustun,
Iymonim bandiga pinhon bog'langan.

Barining, aslida, tomiri bitta,
Bari sotqinlikdan or qiluvchi, or,
Barining vijdoni nafsidan katta,
Barida hamshira iste'dodi bor.

Garchi yetti xislat odamda nozil —
Birlashib ketgandek sinovlar vaqti,
El ham Haqqa shundoq bo'ladi vosil,
Shundoq uyg'onadi Vatanning baxti!

PASON TAKA

Qizilqumni qay kun kesib o'tarkan,
Ko'zim tushdi ja bir pason takaga.
Bir ko'zi suruvda, bir ko'zi o'tda,
Tez-tez boqib qo'yar cho'pon akaga.

Qo'ng'iroq — o'zida, uyur — bir siqim,
Ammo cho'ponidan uzilmas ko'zi!
Voajab, shuncha erk, kenglik bersang ham
Bir qadam otolmas o'zicha-o'zi.

TO'RTLIKLAR

Ko'kdan yerga bir ne tutash ko'rinar,
Umr — o'z burchingni o'tash ko'rinar.
"Avlodlar almashar!" — degan gap bekor,
Bu — har kimni bir-bir sinash ko'rinar.

Qay kuni sinchiklab boqdim bir qushga:
Nafsi deb tutildi olako'z Moshga!
Ming shukr, xudoyim, qorin bermabsan
Mendagi qanotli xayol-hushga!

Dehqon o'z xirmonin ko'rmasin hech kam,
Do'stlar yig'ilsinlar erta ham, kech ham.
O'z yer, o'z joyida yashasin ellar,
O'z erkin boshqadan so'ramay hech ham.

Ters fe'lli kimsalar kimning zuryodi,
Tag'in har birining bordir ustodi!
Pokdil el "Yo Haq!" deb ruju qilganda
Bularning nimada bo'larkan yodi!

Quyosh botgan sayin uzaydi soya,
Abadiy zulmatga ko'mildi qoya.
Yerning nurga bo'lgan buyuk sog'inchi
Tog'larni yuksaltib turibdi g'oyat.

Tegmadim. Chunonam qonimni so'rdi
Bir pashsha, shoshilmay, obdon joylashib,
Qiziq, bir o'zining nafsi shunchami,
Yo boshqa birovlar bilan bo'lishib...

Shu yil yoz To'rtko'lga qayiqda o'tib,
Dilim to'lqinlandi, ko'zim yoshlandi:
Amudaryo suvi sho'r edi, taxir,
Hovuchimdan ko'z yoshidek tashladim.

Huv qora to'nka yashar necha asr,
Umri yolqin umrlar ichra kasr.
Urunmang endi uni yoqmoq bo'lib,
Balki kovakdir ichi, balki sasir.

Quyoshman deb lof urib qolding,
Jinchiroqqa o'xshaysan, kechir.
Bo'sh jismingga kimdir yog' quyib,
Piligingni ko'tarar kimdir.

Bog'bon uzum suvin qayga yashirdi,
Ko'za og'zin shuvab loyga yashirdi.
Sharbat qirq yil yashab zulmat qa'rida
Faqat shiddatini yana oshirdi.

Umr bir burda non, bir qarasam,
Non faqat umrimga jon, bir qarasam.
Umrin-u olamning-u bor hikmati
Burda non ichra nihon, bir qarasam.

Ul ko'chguvchi qushlar na deb chekar zor,
Hatto shamolning ham tuqqan joyi bor.
Ming yil bir go'shada yashar-u inson,
Nega til beqaror, imon beqaror?!

Bu dunyo ustma-ust bir do'kon chiqar,
Usti — zar, ostidan ustixon chiqar.
Bunda oppoq jildli kitob olsang ham,
Yo osti, yoyinki usti qon chiqar.

Necha yil uxlabman, jon-tan qotibdi,
Qarasam tepamda tonglar otibdi.

Sas keldi: "Yer qa'rin qoq markazida
Bir quyosh qamalib porlab yotibdi!"

Hajringda oy kabi yiroqqa botdim,
Qora g'amim bilan chiroqqa botdim.
Yig'idan ko'zlarim bulog'i qurib,
Farhod teshasidek men toqqa botdim.

Chumoli yurti bu, ko'zlari katta,
Har bir don hisobda, har qatra xatda.
Oshxo'rlar yurtidan bir mehmon kelsa,
So'zsiz, ochdan o'lar bu mamlakatda.

"Eh, bir shayton urdi!" — deysan har safar,
O'zingga olmaysan aybni hech mahal.
Mundoq qarab tursam, butun vujuding
Shaytanatga o'nlab qurilgan shahar.

Kimningdir boshida doim qora dud,
Kimning bor-u yo'g'i na zarar, na sud.
Kimdir tug'ilgandan nisbasi nurdir,
Hayot shunday rangin va shunday mavjud.

Shu zamin xalqimning tiragi erur,
Shu erk millatimning yuragi erur.
Shu bayroq, tiklangan g'ururga in'om, —
Zangori osmonning bo'lagi erur.

Men bosgan qadamni yerim tushundi,
Har bir nafasimni she'rim tushundi.
Tilimda gohi gul undi, goh tikan,
Lekin har so'zimni elim tushundi.

Nega har bir g'olib kiyavermas toj,
Nega mag'lublar ham qolmas beiloj?!
Bildimki, osmonning eshigi bitta,
Dardli munojotga ochilar Me'roj.

KOMILJON OTANIYOZOVNI ESLAB

Ruhimga bir sado kelar
Komiljonimni yod etsam.
Dilga nurli navo kelar
Komiljonimni yod etsam.

Qadim dengiz Orol to'lar
Sir, Jayhunga xayol to'lar,
To'lin bo'lar, hilol to'lar,
Komiljonimni yod etsam.

Dillarda bir sog'inch ziyo,
Ishq bois aylanar dunyo,
Shu bir nomda ming hikmat jo —
Komiljonimni yod etsam.

Bobomurod, Karim Rahmon,
Rahmatjon, Ortiq Otajon,
Shu gulshan naqshi Olmaxon
Buyuklarimni yod etsam.

Borki aziz zotlar yodi,
Ko'rk topar el-yurt hayoti,
Bu istiqlol saodati —
Ulug'larimni yod etsam.

HAZIL LAPAR

Ay, bir aytin dedim-da
Yaxshi ko'rajagimni.
Senga bog'laganimni
Bori kelajagimni,
Butun kelajagimni.

Sozchi tamburni tuzdi,
Duldul arqonni uzdi.
Degish qirg'oqni buzdi.
Daryoga kim yetkizdi
Nera borajagimni.

Gullar bulbulga aytdi,
Tong yeli elga aytdi.
Darvesh oqilga aytdi,
Bilmay, yana men qaytib
Gap-so'z bo'lajagimni.

Chidadim alangaga
Chopmay Sirga, Gangaga.
Aytmay hatto yangaga,
Sen bilan go'shangaga
Birga kirajagimni.

Hoy, Omon Matjon qani,
Musiqiy jahon qani.
Jon tikay, jonon qani,
Bilsin umrim har onin
Senga berajagimni.

Chiqdi sandiqdan Tohir,
Daryoda yo'q javohir,
Yolg'izlikda ne tatir,
Bil, sen-la avval-oxir
Birga qolajagimni.

Eh-hey, qilichboz yashin,
To'kma bulutlar yoshin.
Ko'r sen ishqning otashin,
Xoh tong, xohi shomnishin,
Yorni ko'rajagimni.
Seni ko'rajagimni.

EY SIRLI DIYOR, XORAZM

Ey sirli diyor, Xorazm,
Ey nurli shior, Xorazm.

Necha evrilgan tarixning
Senda rasmi bor, Xorazm.

Seni kimlar turtib-chetlab,
Qilmadi abgor, Xorazm.

Goh seni sotdi Guldursun,
Goh sotdi O'tror, Xorazm.

Ming minorlar o'lkasi,
Ming parchin devor Xorazm.

Mirobi iqlim bo'lgansan,
Gohi suvga zor Xorazm.

Jahon aljabrinda noming
Har daf'a takror, Xorazm.

O'ynoqi g'amdir kuylaring,
Chalsam yonar tor, Xorazm.

Shayx Najmiddin bahodir
Ko'ksingda tumor, Xorazm.

Sensiz bu Osiyo naylar,
Yo parvardigor, Xorazm?!

Senga abad Jayhun va Sir
Shoshmaydi bekor, Xorazm.

To'lar daryo, to'lar dengiz,
Qolmagaysan zor, Xorazm.

Yurtda ne-ne ulug' zotlar
Seni deb bedor, Xorazm.

O'zbekiston jamolida
Sen naqshi nigor, Xorazm.

Jahon mehrobida so'zim:
Bor Xorazm, bor Xorazm!..

Bu — tabiatning ikkinchi siri!

Tog'qishloqlari manzaralari ko'p kitoblarda a'lo va xos qilib ifodalangan. Biz aytmoqchi bo'lgan qishloq o'shalarga deyarli o'xshash: qoq o'rtasidan toshqin soy o'tgan, bog'lar, daraxtzorlar, qushlar dunyosi, gullar...

Qishloq ikkiga bo'lingan dedik. Lekin bunga soy zarracha ham aybdor emas. Bu joyning bo'rtma baland-pastligi azaldan, ya'ni ilk zamonlarda otilgan ilk vulqonlarning yo'nalishi tufaylidir. Qishloqning ikkiga bo'linganini hadeb ta'kidlayotganilari bilan uncha inoq emaslar: goh "oqsoqol bizdan saylansin!" desalar, gohida qiz uzatdi payti bir ishkal chiqadi, goh suv taqsining tutuninimi, don sovurilayotgan xirmonning changinimi olib kelsa, g'idi-bidi, ta'na-teskarichilik, pichoqlashish, toshbo'ron va hokazolar.

Lekin ikki tomonning bolalari haqida bunday deb bo'lmaydi. Ular har doim birga. O'qish tugadimi, qirga chopishadi: o'ynashadi, qo'y-qo'zilarini o'tlatishadi, qaytishlarida onalariga ko'kachuchvara uchun piyozlar yig'ishadi yo ermakka mayda yaltiroq toshlar yig'ib yurishadi. Ular ham ahyon-ahyonda "mushtlashuv"ga kirib qolishadi, lekin bunday "jang"lar daraxtlar uchiga ilashay-ilashay deb o'tgan pastak tog' bulutlari quygan jaladek yodlaridan tez o'chib-o'tib ketadi.

Ko'p zamon shu zaylda kechibdi.

Bir kuni kechqurun bolalar qirdagi odatdagi o'yinlaridan qaytsalar... nimani ko'ribdilar deng?! Hech nimani! Ha, Hech nimani! Qishloq ham yo'q, sharqiroq soy ham, yashil daraxtlar, qushlar, gullar, bog'... Hech nima! Faqat kultepa, xarobalar, tutun, qon izlari... Ertaklardan eshitgan jahannamiga-do'zax deganlari xuddi shuning o'zi bo'lsa borki, lekin sira kam emas!

Bolalar! Sho'rlik bolalar, yetimchalar...

Tabiat! Ularga rahm qil! Shafqat qil! Ularda nima gunoh? Endi nima qiladi ular?! Qayerga boradi? Qanday tirikchilik qiladi?! Tabiat, jon tabiat, ona, ularning qay ahvolda turganlariga bir qara!

Lekin bu yerda tabiat ham butkul o'lgan, to'g'rirog'i, qirg'in-qatag'on qilingan edi. Tabiatning bu ahvoli o'zi kishi yig'lagudek edi. Lekin bironta bola yig'lamadi. Ular hayotning bunday "muruvvat"larini hali boshlaridan kechirib ko'rmagan edilar. Bu holat ularning ko'zlariga ilk qarashda shunchaki g'alati bir yangilik ketxolos! Ya'ni, qishloqni qandaydir noma'lum kuch jodulab ketgan-u hamma narsa mana hozir o'z asliga qaytadiganday edi.

Lekin bunday bo'lmadi. Bolalar uzoq vaqt shu taxlitda turishdi, lekin mo'jiza ro'y bermadi. Kattalar bir-birlari bilan bu safar juda jiddiy va omonsiz urush qilgan edilar...

Ha, kattalarning urushi yuqorida aytganimiz jirtaki, uzuq-yuluq bulutlarning jalasi emas! Kattalarning urushi vulqonlar otilganda, yer dahshatli qimirlaganda, sunamidan ham kuchliroq to'fonlar qo'zg'olganda bo'ladigan fojialar bilan teng!

Unday payt negadir bolalar taqdiri hech kimning esiga tushmaydi!

Yosh do'stlarimiz lol-hayron edilar.

Bir qancha fursat o'tib, ularning ichidagi eng kichkina bir qizaloqning shirin lahjasi quloqqa chalindi:

— Gullar kuyib ketibdi...

— Huv anavi yerda chinor bor edi... shoxlarida qushlar...

Jimlik. Sal o'tmay qaltiragannamo bir ovoz:
— Manavi yalpizlarni nima qildim, oyimga berishim kerak edi,— dedi.

Asta-sekin siniq-muloyim, qo'rqib, yig'lamsirab aytilgan alamli so'zlar eshitila boshladi.

— Buviyonim qayda ekanlar...

— Sari yol otimiz qip-qizil toychoq tug'ib bergan edi... Olovday...

— E... Soy qani, toshqin soy... Qishlog'imizni ikkiga bo'lgan... Birdaniga to'dadan hammaning qulog'ini yorgudek bir chin-qiriq yangradi:

— Otajon! Otajon! Qaydasiz... Qo'rqib ketyapman... Otajon...

Bu nido mitti qalblarga cheksiz xo'rlik, yolg'izlik tuyg'usini soldi va ular qo'rquvdan bir-birlarining pinjilariga tiqila bosh-

ladilar. Borliqda shafqatsiz bir ruhmi, yalmog'iz borday dir-dir titradilar. Bu hol qancha davom etdi, bilmadik. Lekii ular qattiq quchoqlashganlaricha turishar, ajratadigan kuch yo'q edi go'yo! To'dadan ajraldi deguncha o'sha ko'rinmas balo o'z yo'qlik komi-ga tortadiganday edi!

Birdan bolalardan biri (o'sha "otajon!" deb chinqirgani!) hammani siltab, urinib, to'pdan chiqa boshladi.

— Ey, kim bo-or?! Ey xudoyim... Ey tabiat... Ona qishlog'im qani?! Qani otajonim, onajonim... Qani yangi tug'ilgan qizil toy chog'im... Qani toshqin soyim, qushlarim... Qani buvajonim... uyim... Topib ber! To-op!

Bolalar uni tinchitishga harchand urinmasin u o'zini to'xtata olmas, kul va qon ustida ag'anar, yurak yular faryod solishdan tinmas edi.

— Qanisiz, otajonim... Oyijonim...

Shu payt birinchi bo'lib gapirgan eng kichkina qizaloq yana gapirdi:

— Oyijonim aytgan edilarki, bo'ying o'sib anavi qizil gulimizga tenglashib qoldi. Endi o'sha gul ham yo'q... Biram o'sha gulga aylanib qolgim kelyaptiki...

Birdan mo'jiza yuz berdi. Qizaloq qizil gulga aylanib qoldi. Haligi o'zini bilmay faryod solayotgan bola birdan tinib qoldi va to'satdan avvalgidan-da battar girya og'oz qildi.

— Men ketaman bu yerlardan... Soyga aylanib ketaman... Ortinga qaramay ketaman... Yig'lab ketaman...

Va bola pastlikka qarab yugura ketdi. U aqldan ozib qolgan edi. Bir-ikki tengquri uni to'xtatish uchun yugurdi. Lekin banog'oh bola g'oyib bo'lib, ularning oyoqlari ostida avvalgidan-da toshqin-to'lqin soy paydo bo'ldi...

Hamma ortiga tisarildi. Hayrat, qo'rquv... Bir ozdan keyin to'p ichidan bo'yi sal ulug'roq, sipo chehra bola ajralib chiqdi va do'st-lariga yuzlandi:

— Faryodimizni kimdir eshitganga o'xshaydi. Ikkala tenqurimiz og'izlaridan chiqqan istaklariga aylanib qolishdi. Sizlarni bilmadim. Men o'z istagimni aytmoqchiman. Har kim aytsin, ko'ng'lida bo'lsa!

* * *

Sal o'tmay o'sha tentak toshqin soy bo'yida chinorlar, uylar, bog'lar, qushlar paydo bo'ldi. Chollar, otalar, xotinlar ko'rindi... Allaqayerdan sho'x va o'tkir kishnab qip-qizil toychoq dikirlab o'tdi...

Qishloqda avvalgidek to'laqonli hayot izga tushdi.

Bahorda — daraxtlar yashillangan, qushlar sho'x sayragan, soy ajib sharqiragan, gullar alvonlangan paytlar bir narsaga diqqat qiling-a! Ko'rganlaringiz bolalikning ma'sum va pokiza, beg'araz va orzumand tabiatini, qiliqlarini eslatadi. Nega shunday?! Men bu savolni bugun bolalarga ham, kattalarga ham baravar bermoqchiman:

— Nega shunday?! Nega bizni ona yer tabiati hadeb o'z bag'riga chorlab turadi?! Nega u bilan yolg'iz qolsak ko'nglimiz yoriga shadi, nigohimiz tiniqlashadi? Nega har bir giyohni ko'zimizga surtgimiz, to'yib-to'yib o'pgimiz keladi?! Xush lahja buloqlarga uzoq yuz bosib, qona-qona ichgimiz keladi!

— Nega?

2

HEVOQ AFSONASI

*Nuh kemasin qidirmoq Turkiya tog'laridan
Xom, Som, Yofast singari juda qadim safsata.
G'afur G'ulom*

Bilasizmi, to'fon tinib,
Nuh yo'l olgan qayoqqa?!
Eng dastavval Nuh payg'ambar
Oyoq qo'ygan Hevoqqa!

To'g'ri, ko'plar uni "bizning
Tovda chiqqan!" deyдилar.
Suvdan uchi chiqib turgan
Tog'ga chiqqan deyдилar.

Axir o'ylang: tog' uchida
Jonga najot bo'lurmi?!
Taqir toshda tirikchilik,
Hayot-mamot bo'lurmi?!

Yo'q, albatta! Endi tinglang,
Aytib beray rostini!
To'fon to'xtab, dengiz bir kun
Ko'rsatganda ostini —

Kemadagi jonlarga Nuh:
“Hey! Boq!” — depti. — Ana, yer!
O'sha yerdan boshlanajak
Hamma uchun ona yer!

“Hey, boq” bo'lsin bu yer nomi,
Ilk bor aytdim shu so'zni!..
Va kemadan barcha shodon
Yerga otibdi o'zni!

Ya'ni barcha deganimiz,
Bu — hayvonot, nabotot.
Barcha turdan bitta-bitta,
Bitta ekan odamzod.

Nuh Odamni to'xtatibdi:
“Qani, olgin chamani!
Bunda joy tut, shahar tikla,
Ulgi et huv kemani!”

“Payg'ambarim! — debdi odam.
Har kaloming dilga jo!
Lekin, endi ul kemangni
Eslagim yo'q mutlaqo!

Axir shuncha chayqalishlar,
Shuncha bo'ron-to'fonda

Toza kil-kil bo'ldi yurak,
Jon qolmadi bu jonda...”

“Yo'q, — debdi Nuh. Bunda endi
Tug'ilgay ko'p buyuklar!
Bu joyni ham omon tutgay,
Muqim tutgay shu “yuk”lar!”

...O'sha-o'sha, bu qarorgoh —
“Hyeyvoq” bo'lib qolibdi.
Asta uning shon-shuhrati
Bor dunyoni olibdi.

Shu qutlug' yer farzandidir
Buyuk Mahmud Pahlavon!
O'sha aytgan: “Nuh — bir to'fon,
Men ko'rdim, deb, ming to'fon!”

Shunda o'tgan Ogahiylar,
Komil, Feruz — ko'p zotlar.
Musiqani eng birinchi
Xatga solgan ustodlar.

Necha marta Jayhun toshgan,
Necha bo'lgan zilzila.
Lekin Hyevoq toleida —
Mangulikdan silsila!

Tarixda ko'p yurtlar, ellar
Qirg'in bo'lgan necha bor.
Lekin Hevoq omon qolgan,
U bugun ham poyidor.

Yuksaklardan boqsang unga,
Shakli xuddi kemadir!
Hatto o'sha to'fonni ham
Eslatadi nimadir!

Shahar cheti — tutash qumlar,
Yetmas kishi ko'zlari.
Bu qumlar ham o'sha qadim
Buyuk suvning izlari...

IKKI GUL

Professor A. I. Mo'minova

Taqdir ekan. Dashtda bir juft gul ko'karib, qaqragan.
Ko'k toqida kun yonarkan saroblarni alqagan.

Bir kun ufqda suvli-bog'li shahar bo'пти namoyon,
Umid nuri gullar uchun boshlab keпти g'alayon.

Birinchi gul ko'p o'ylanmay, shu tomonga qo'zg'alib
Ko'p yuribdi jazirada tashna qolib, och qolib.

Juda holdan toygan chog'i — cho'g' tiqilib tomoqqa,
Duch keпти u sopol tovoq yuzicha bir buloqqa.

"Buloq — debdi tamshanib gul. — Suvigdan ber, ichayin,
Sal kuch-quvvat, darmon yig'ib, huv shaharga tushayin".

"Mayli, — debdi saxiy buloq. — Lekin tingla shartimni,
Issiqni ko'r, pana qilay, tashlab ket bir bargingni".

Ul gul debdi: — "Qo'y-e, bargsiz, yalang borsam agarda,
Masxarayi jahon etar meni hamma shaharda..."

Gul ketibdi. Yo'lda necha duch kelsa-da buloqqa,
"Bargigdan ber!" degan gapni hech olmapti quloqqa.

Ul ikkinchi gulning ham, deng, yuragi olovlangan
Yo'l olibdi shahar sari ufqdagi tovlangan.

Yo'lda chashma chiqsami, deng, u chunon ham eripti,
Har biridan suv ichipti — barglaridan beripti.

So'ngsiz sahro oxir tugab, shahar yaqin qolgan on,
Ko'rsa, qurib yotar yo'lda birinchi gul za'faron.

Lol tursa ul, shamol kelib aytibdi bir xushxabar;
"Dashtda qaynay boshladilar gul qoplagan chashmalar!"

Gul o'ziga boqsa, yo haq, bargsiz emas tanasi,
Avvalgidan ham suluvmish, suv ichgandan chamasi!

Dashtdan kelgan bu mehmonni xush kutibdi shahar ham,
Har ko'cha, har dahasidan joy beribdi mukarram.

Bu masalmas, bu afsona, lekin bordir hissasi,
Ma'nisiz gap tildan tilga o'tib yurmas, qisqasi.

3

NEGA QIROQ?

(Muqaddima o'rnida)

"HAQQUSH QICHQIRIG'I"ga qirqta afsonani jam etdim.
Xo'sh, nega qirq?! "Qirq" degan so'zda noaniq, mavhum bir hik-
matni ilg'amayotirsizmi?! Ha, esingizda: "Qirqquloqli qozon",
"qirq kecha-kunduz yo'l yurdi", "chilla — qirq kunlik qish", "dev
qirqta kalitni shoxiga ilib uxladi", "shoh ustaga qirq kun muhlat ber-
di", "qirq tuya boylik hadya qildi", "qirq gaz chuqur quduq", "qirq
qiz", "qirq kecha — qirq kunduz jang qildi" va hokazo. Maqollar,
iboralar-chi: "qirqiga kirib quyulmagan", "qirqingga kirding —
narxingga kirding", "bir xotinning makri — qirq eshakka yuk",
"qirqingda surnay o'rganib, o'lganingda chalasanmi?" yoki Kay-
kovusni eslang: "umr — qirq tishli narvon, qirqi — chiqish, qirqi —
tushish". Shuningdek, yana bir g'alati hikmat: "Orol dengizida oq

va qopa ikki balchiq har doim bir-birini quvlab yuradi. Oq baliq Amudaryoga kirib qolsa, to Pomirgacha boradi. Toqqa boshini urib yana ortiga qaytadi. Amudaryo bu baliqlarning yuqoriga yurishida qirq gaz, ortga qaytishida yana qirq gaz past tushib ketadi..." Yana qirq! Nima gap o'zi?! Qirq — qandaydir silsilaga, qonuniyatga aylanib qolmayaptimi?! Yo tasodifmi?

Afsonalar bolaligimizning oq qanotli qushlari. Ular bugun ham, ana yaqinginamizda — nurli ko‘zlari bilan kuzatib turganga o‘xshaydi bizni! Bu — hammaga tanish tuyg‘u. Lekin yurtning — tug‘ilgan maskanning afsonalari qayerdan boshlanadi? Kim to‘qigan ularni?!

Vatan, zamon, baxt kabi tushunchalarni har bir avlod yangilaydi, o'z afsonalari bilan boyitadi. Afsonalari mo'l yurt — eng boy yurt, eng umrboqiy yurt. Afsonalar — eng uzoq umr ko'radigan, ya'ni eng ko'p ma'naviy xizmat qiladigan faxriy vatandoshlarimiz! Akademik shoir G'afur G'ulomov

Akademik shoir G'afur G'ulom "Xorazmning har g'ishtida bobolarning ijodi butun-butun xalqlarning tarixicha keladi", debunyod etgan, qachon, qanday qilib?!
Bu imoratning birigi

Bu imoratning birgina xorazmlik me'morlari — xorazmiy-xonimlar, Pahlavon Mahmudlar, Jaloliddinlar... Uning fidoyilari — To'rabekayangroq so'zi — Hofizi Xorazmiylar, Ogahiylar, Avazlar... Uning tojdor maqomi — Komil Xorazmiylar, Hojixonlar, Sheroziylar, Komiljonlar... Mana kimlar yaratgan Xorazmning tuganmas ertagini! "Ijodkor xalqimiz!" deganimizda, avvalo shu siymalar keladi ko'z o'ngimizga!

O'zbekiston — to'lin kamalak! Xorazm uning bitta o'tkir rangi! Bu rangning o'z hayoti, o'z falsafasi bor. Bu hayot, bu falsafa xorazmliklarning o'tmishida, bugungi o'ziga xos turmush tarzida, shuningdek, bizgacha yetib kelgan tirik ertak va afsonalarida namoyon bo'ladi. Afsonalar — bolalikning oq qanotli qushlari! Afsonalar — xalqimizning bolaligidan bu kunigacha uchib kelgan va kelajak sari uchishga hozirlanayotgan sirli ruhlar! Ularning ba'zilari sizga tanish — kimdir aytib bergan, qaysidir eski yoki yangi kitobdan o'qigansiz yoki o'zingiz sezmaganda holda

— 102 —

xayolingizda yashab kelgan. Men bu kitobga jamlangan afsonalarga ehtiyot va e'tiqod bilan yondashib sayqal berdim, har kungi va abadiy ma'naviy ehtiyojlarimizga mos "libosi mavzun" qariydirdim. Endi muhtaram o'quvchini afsonalarning zangori qanotida sururli parvozga taklif qilar ekanman, hamma sayohatlar oldidan bo'lgani kabi, kichik bir eskartma berib o'tmoqchiman. Nega zamonaviy she'rilar yozib yurgan muallif birdaniga afsonalarga murojaat qilib qoldi? Orqaga chekinishmi?! Yo'q! Birinchidan, afsonalar, xalq og'zaki ijodiyotining boshqa shakllari kabi muqaddas boyligimiz hisoblanadi. Ularni bir joyga to'plash xayrumoqaddas boyligimiz hisoblanadi. Ularni bir joyga to'plash xayrumoqlik ham ulardagi afsonalar boshqa xalqlarda ham uchraydi. Demak, ular turli xalqlarning qadimiyl madaniy aloqalaridan, orzu-tilishlarining bir xilda ekanligidan darak beradi.

Ikkinchidan, asrimizning texnikaviy shiddati, tezkorligi, biyot va san'atga bir oz "muallaq"lik ruhini berganday bo'ldi. Miflar, afsonalar, xalq dostonlari san'atni zaminga "qaytarish"ga yordam beradi. Bundan yigirma-o'ttiz yil oldin giyoh bilan davolagan tabib masxaraday ko'rinar edi, bugun jahon meditsinasi bir qadar "avitsenna"ga qaytyapti. Besh-o'n yil oldin sun'iy matolar "moda" bo'lgan esa, bugun yoppasiga paxta, ipak, qorako'l... Avval shaharga intilar edik, endi ko'proq qishloqqa, tabiat qo'yniga... Bu — ortga ketish emas, chekinish emas! Bu — tezligimiz, sur'atimiz oshgani sababli bizdan orqada qolib ketayotgan eski do'stlarimiz — ezgulik, samimiyat, tabiiylikni birga olib ketish uchun bir zumlik qayrilish, xolos!

Muallifdan (1978-yil)

4

ODAMNING YOSHI

O't yaralgan zamonda,
Suv yaralgan zamonda,
Yer yuziga hayot, rang,
Ko'rk taralgan zamonda.

O'lsam — shuncha ish qolar,
Bola-chaqam yosh qolar.
Rosti, kechgan umrimdan
Ko'nglim to'lmas,
g'ash qolar..."

Ha! Tabiat bilardi,
Ko'pdir odamning dardi.
Agar ming yosh bersa ham
Yo'q demasdan olardi.

Bobo ko'p o'y suribdi,
Bir qarorga kelibdi:
Eshak va itdan ortgan
Yoshni unga beribdi!

Qayg'u ichra turgan jon
Bu gapdan bapq urib qon,
Xayr-ma'zur qilmay ham
Bo'pti-ku yo'lga ravon.

"To'xta, — debdi Tabiat,
Har narsada bordir had.
Yetuk o'g'lim, deb, senda
Jam etdim oliy hikmat.

Umringni cho'zdim, kerdim,
Lekin unutmada derdim:
Eshak, it xohlamagan
Umrni senga berdim!

Qirq yosh — asil o'z yoshing,
Qirq — eng tikka quyoshing.
Shuni a'lo yasholsang,
So'ng ham egilmas boshing.

Shu o'z yoshing o'tsa puch,
Bekor ketsa, yoshlik, kuch,
Eshak va it qismati
Senga so'zsiz bo'lur duch!"

5

ALLA

Alla! Seni ilk bor dunyoda qaysi bir ona aytdi ekan?! So'zlaringni yozgan sening qaysi bir shoir, bastakoring qaysi zamona?! Onaning seni uzun tunlar kuylab chiqishidan maqsadi faqat go'dagini uxlatishmi?! Yo bolakayiga ezgu oliy ti-sadi faqat go'dagini uxlatishmi?! Dunyoda go'dak tug'ilgan xonadon borki, laklar tilayaptimi?! Dunyoda go'dak tug'ilgan xonadon borki, beixtiyor muqaddas bu sado eshitila boshlaydi va bola ham, ona ham, tabiatning o'zi ham shirin, osoyishta orzular suku-natiga singiydi. Allani beixtiyor katta yoshdagi odam eshitib qolsa, xayolga cho'madi, lekin uni uyqu elitmaydi, aksincha, xotirida uchib borayozgan taassurotlar, uxlab borayotgan, unu-tilay deb qolgan tuyg'ular, umrining jonli lavhalari, bolaligi esiga tushadi.

Allada biz hatto xayolimizga keltirmagan boshqa bir mo'jiza, muqaddas qudrat bor!

Roziya, Robiya, Guljon. Uch ajralmas dugona, chiqon, o'rtoq. Uch do'st, uch sirdosh, uch tengdosh. Ularning qizaloq-lik paytlari birga kechdi. Bolalikning turli o'yin-ermaklarini birga to'qib-chatishdi. Deylik, Guljon biron ermakni — qo'g'ir-choq o'ynashni taklif qilsa, Robiya darhol eski-tuski latta-lardan "go'dak" yasar, Roziya esa uni qo'lga olib alla aytishga tushar edi. Go'dakning "tug'ilish" to'yini ham ular kattalardan ko'rganlaridek o'tkazishardi. Roziya allani, albatta, onasining ukalariga aytganidan yodlab aytardi. Lekin baribir o'zidan ham nimalarnidir qo'shar edi.

*Olmadandir beshigi,
Olsin endi opasi.
Alla.*

*Jiydadandir beshigi
Jiyanmasin opasi,
Alla.*

*O'rikdandir beshigi,
O'rtanmasin opasi,
Alla.*

Qo'g'irchoq o'yini darrov ularni zeriktiradi. Qarabsizki, bir necha lahza o'tmay, tut bog'da yoki o'rik bog'da shoxlar orasida yurishadi. Hatto o'g'il bolalarga qo'shilib bekinmachoq o'ynashgayam kirishib ketadilar. So'ng esa hammasi qip-yalang'och Amudaryo-dan oqib keladigan Xizreliyopning loyqa-bo'tana suvida shataloq otishadi. Kechqurun esa ular yuz-ko'zlarida loyqa suv izlari bilan birontasining uyida qandaydir marosimda xalfa kampirning sirli lahjasini — yarim qo'shiq, yarim so'z aytilmalarini tinglab o'tirishadi. Xotinlar boshlaridagi oq paxta ro'mollari ko'ziga tushib, chayqalib, ko'zlari yoshlanib tinglashadi. Qizaloqlar ham xalfaning gaplari qayg'uli ekanini sezganday, ancha jim o'tirib, keyin har biri o'z oyisining tizzasiga bosh qo'yganча uxlab qolishadi. Faqat xal-fa bir maromda davom etadi:

*Man o'lsam, e jamii mahrami roz,
Mani o'zga o'lukdek qilmang e'zoz.
Ko'zingizdan chiqarmang qatravi yosh.
Janozam orqasidan otingiz tosh...*

Voqealar qadimgi Gurlanda kechayotganini eslatib o'taman. Uzun qish kechalarini xotin-xalaj shunday o'tkazishadi. Bahorda hammaning tashvishi ko'payadi. Uch dugona ham shubhasiz ancha ulg'aygan. Xotinlar sumalak solish bilan ovora. Erlar ho'kizlarning shoxlarin yog'lab, otizga chiqib ketishgan. Kechasi bilan o't yonardi qirq quloqli qozon ostida. Kechasi bilan bayt, topishmoq aytishlar, goh quvnoq, goh qayg'uli qo'shiqlar. Ayollar tunda qandaydir mard bo'lib ketadilar qizlarning nazarida.

Biri shunday boshlaydi:

*Osmonga qarasam oyning bolasi,
Orqamga qarasam Gurlan qal'asi.
Umidimga yetkazmadi, chiqonjon,
Harom o'lsin ulli boyning bolasi.*

Ikkinchisi:

*Osmonda oy edim aylanib turgan,
Dolonda toy edim boylanib turgan,
Sevganimga tezroq yeta qolsam deb,
Qizlarning ichinda shaylanib turgan.*

Uchinchisi:

*Oson emas dengizning
Topmoq oppoq toshini.
Yana qiyinroq ekan
Topmoq dil yo'ldoshini.*

Odamlarni aslida yillarning o'tishi emas, yurtning urf-odatlari ulg'aytiradi. Qizlar shu tariqa katta bo'lishmoqda edi. Kuzda qizil sholi pishganida, yana xotinlar yig'ilishib kelib sholi oqlashga tushadilar. Yana qo'shiq, baytlar, tez aytishlar, ertaklar...

Hayit bahorga to'g'ri kelsa, yana qizlarning kuni tuqqani. Yog'um, yo qoromon, yo o'rikka arqon tashlab, arg'imchoq solishadi. Ikki-uch joyda yonma-yon va basma-basiga uchishlar... Yana qo'shiqlar...

To'ylar — qizlar uchun katta bayram. Dugonasini uzatishga birga borishadi. Ot aravada oydin kecha yor-yor aytib yo'l yurish, kuyovnikiga kiraverishda katta sahnda yonayotgan gulxandan o'tish, sochqi sochayotgan xotinlarning qo'polli, yuz-ko'zga urilgan qand, novvot, parvarda parchalari, kuyovning belbog'ini yechish marosimlari... hamma-hammasi yangi bir olam, yurakda yangicha zarblar...

Roziya, Robiya, Guljon. Uchalasining bo'yi baravariga yetildi. Endi ular atrofidagi esa yotga emas, balki boshqa bir shohga tobe, fuqaroligini qabul qilganday edilar. Muhabbat kirgan edi ularning yuragiga. Robiya bilan Guljon sevgi domiga tez tushib, o'z yigitlari bilan qat'iy va'dalar olishib, to'y umidi bilan yashay boshladilar. Lekin nimagadir Roziya shoshilmas, haliyam o'z bolaligidan ajralgisi kelmayotganday, hamma narsaga beparvoday edi.

Yurtida hayot hamon o'z eski yo'sinida. Hayit navbahorga to'g'ri kelgan yili Amudaryo bo'yiga odam sig'may ketdi. Aytishlaricha, bu saylga to'qson yurtdan hofiz, dorboz, savdogar, mehmon kelgan. Ko'rsatilmagan tomosha, pishirilmagan taom, aytilmagan qo'shiq, so'z qolmagan. Bu saylda qizlarda katta o'zgarish bo'lib, uchoviga qorama-qora Robiya bilan Guljonning yigitlari ham yurishardi. Roziyaga bu bir oz alam ham qilgandek edi. Ikkala dugonasi unga yigitlari borligi bilan maqtanayotganek tuyulardi. Faqat bolalikdagi do'stlikning intiq iplarigina o'rtada jiddiy bir gap chiqishidan saqlab turardi. Lekin voqealar birdaniga boshqacha tus olib ketdi. Savdogarlar rastasini ular negadir Roziyaning tazyiqi bilan uch marta aylanib chiqishdi va to'rtinchi safarida Roziya xorijlik yosh va ko'rkam yigitning martosiga xaridor bo'ldi. Yigit esa o'ylanmasdan molini, shundoq, bepul tutqazdi-qo'ydi Roziyaga! Qiziq-ku! Qizlar lol. Xorijlik yigit esankiragan. Roziya esa mag'rur!

Sayl o'tib ketdi. Lekin voqea davom etdi. Savdogar yigit o'zi bilan kelgan hamrohlari bilan xayrlashdi. Gurlan karvonsaroyida mustahkam joylashib Roziyalarning ko'chasidan kunda bir marta o'tadigan bo'ldi. O'rtada g'alati bir muhabbat paydo bo'lgani aniq edi. G'alati deganimizning sababi, qiz boshqa millatdan, ustiga, xorijdan kelgan birovni yaxshi ko'rib qolib, masala turmush qurish darajasigacha taqalib qolsa, biz tomonlarda bugun ham ko'pchilik taajjub ila yoqa tutadi.

Ish jiddiy, Roziya o'zining g'alati sevgisidan karaxt va garang. Na dugonalarining, na qarindoshlarining o'git-maslahatlari va na otasining duoyibad qilaman deb do'q qilishlari bir naf berdi. Ona kasallanib yotib qoldi. Lekin Roziyaning o'z bilgani bilgan, xo-

rijlik bilan ketishga qat'iy jazm qilgan edi. Yo'limni to'smanglar, o'zimni o'zim o'ldiraman va yigitim o'ligimni bo'lsayam olib ketadi, deb do'q ham ura boshladi.

...Har bir yurtida donishmand oqsoqollar bo'ladi. O, Gurlan-da kadxudolar hamma zamonlarda istagancha topilgan. Roziya voqeasiga ular aralashishdi. Oldiniga ular ham Roziyani "uzoq el, borsang, endi hech qachon qaytib kelolmaysan, u yoq-bu yoq..." qabilida qaytarib ko'rishdi. Lekin hech narsa o'zgarmadi. Shunda ular qizning otasi bilan onasini bir amallab oq fotiha berishga ko'ndirishdi. Oh, qanday donishmand, oqko'ngil, saxovatli donishmandlar yashaydi Gurlanda!

Qiz ketdi. Kichikroq to'y ham qilib berishdi sho'rlik ota-ona. Ketishi oldidan ona Roziyani bag'riga bosib qiziq bir iltimos qildi. "Jon bolam, sog' bo'l, salomat bo'l. Baxtli bo'l. Bitta o'tinchim: bola ko'rsang ularning hech biriga alla aytma! Aytasang, sendan butun umr norozi ketaman...". Roziya xo'p deb oyisini ishontirdi va yo'lga ravona bo'ldi. Nima bo'пти alla aytmasa?! Hech nima! Chiqonlari Robiya bilan Guljon yetti chaqirim joygacha aravaning panjarasiga yopishib, xayrlashib yig'lab kelishdi va oxir ular ham, ukalari ham, qiziqsinib ergashgan odamlar ham qolib ketishdi. Gurlan qolib ketdi. Amudaryo, to'qaylar, qum sahrosi... ko'p narsa ortda qolib ketdi...

Xullas, ular yigitning yurtiga yetib kelib, to'y-ma'raka qilib birinchi farzand ko'rganlarida oradan yetti-sakkiz yil vaqt o'tib ketgan edi. Roziya boy-badavlat yashar, turmushning hech nimasini o'ylamas, faqat xizmatkorlar qurshovida o'z go'dagi bilan ovora edi, xolos. Uni goh olisdagi otasiga o'xshatar, goh oyisiga, goh ukalariga mengzatib, sog'inchini bosib, o'zini ovutar edi. Lekin kun-tijosi esidan chiqqani yo'q, bolasiga sira alla aytmedi. Lekin larning birida o'g'il qandaydir kasalga chalinib, tezgina olamdan o'tdi. Roziyaning qayg'usi yer-u osmonga sig'madi, faqat ikkinchi o'g'li tug'ilib, miyig'ida kuladigan bo'lgandagina birinchi dard, yo'qotish bir oz yengillashdi.

Lekin bu farzandi ham ko'p turmadi. Roziya qora kiydi. Xizmatkorlar xo'jayiniga xotining bolaga uncha mehr qo'ymaydigan toifadan ekan, avvalgi ikkitasiga ham biron marta alla aytganini

ko'rmadik degan gaplarni albatta yetkizishgandi. Uchinchi o'g'il tug'ilganida hamma yengil nafas oldi. Roziya endi uni yer-u ko'kka ishonmas, erining unga bo'lgan muhabbati endi shu go'dakning taqdiri bilan bog'lanib qolganini Roziyaning o'zi ham sezib turar edi.

Yo falak! Nogahon erka o'g'ilcha kasallanib qoldi. Roziya, eri o'zini har tomonga urishdi, uzoq-yaqindan kelgan tabiblar sarson — naf yo'q... Mana, necha kecha bola yig'idan tinmaydi. Roziya o'zini yo'qotar darajada. Tong oldida eri dahshatli qiyofada hayqirdi:

— Qanday onasan o'zi?! Mehr degan narsa bormi senda ham?! Bir alla aytib bag'ringga bossang-chi sho'rlikni?! Alla ayt...

Roziya lol. Erining bu g'alati vajohatidanmi yo onasiga bergan va'dasi uchunmi, yzoq vaqt biron nima deymadi. Bolaning ahvoli og'irlashgandan og'irlashib, bir ahvol bo'lganda, birdan bolani ko'kragiga bosib dast o'rnidan turdi va yig'imi, o'tinchga o'xshash bir ovoz bilan alla ayta boshladi...

Go'dak ingranib-ingranib, axir tinch uyquga kirdi. Birinchi, ikkinchi, uchinchi kecha alla aytdi... Bola tuzala boshladi... Roziya endi onasiga bergan so'zini unutgan, soat sayin to'lishayot-boshlagan edi.

Bola butunlay tuzalib ketdi. Lekin baribir to alla aytmaguncha uxlay olmas edi. Bir kuni kechasi alla aytib, mudrab o'tirib to'satdan Roziyaning ko'ngli to'lishib ketdi, ko'zlari issiq yoshga to'ldi. U allani go'yo o'zi uchun aytayotganday, yoshlikda dugonalari yasagan qo'g'irchoqqa aytayotganday tuyuldi. Rost! Dugonalari hozir qanday ekan-a? Onasi-chi? Sho'rlik, qarib qolgandir?! Yo... Xudo ko'rsatmasin, kasalvand edi, olamdan o'tgan bo'lsa-ya... "Onajon! Dod, oyijonim!"

Roziya faryod solib o'rnidan turdi. Chinqiriqqa xizmatkorlar, eri kirib kelishdi. Roziya o'zini bosdi, bosinqirabman, dedi. Lekin yotib uyqusi kelmadi. "Ukalarim katta bo'lib ketishgandir. Otam-chi?! Bechora otaginam. Birgina ko'rsam sizlarni armonim yo'q edi! Birgina ko'rsam! Robiya! Guljon! Ko'ramanmi sizlarni endi?!" Roziyaning ko'z o'ngidan bolalik xotiralari — Xizreliyop

loyqa suvlari, g'apq pishgan oq tutlar, o'riklarga osilgan arg'im-choqlar, qo'shiq aytib qizil sholi tuyayotgan xushchaqchaq xotinlar birma-bir tizilib o'ta boshladi.

Shu kechadan boshlab, tinchi butkul yo'qoldi. Sho'rlikning uyini ko'rgisi keldi. Onasini... Yurtini... Oxiri eri ham sezdi uning ahvolini. Roziyaning ko'nglini oldi. Lekin Xorazmga borishning hech-hech iloji yo'q edi. Birinchidan, yo'l benihoya uzoq va mashaqqatli, ikkinchidan, o'rtadagi mamlakatlar bir-birlari bilan katta urush qilar, ko'p qonlar to'kilib, karvonlar qatnovi tamom tinib qolgandi...

Roziya qiynoqda qoldi. O'g'li katta bo'lib, tengqurlari bilan o'yinga chiqib ketganida, o'ziga o'zi alla aytadi, yig'laydi.

Bolaligida eshitgan qo'shiqlari uzuq-yuluq bo'lib bo'g'ziga tiqiladi:

*Osmonga qarasam oyning bolasi,
Orqamga qarasam Gurlan qal'asi...
Gurlanning yo'llari olisdan-olis,
Gurlanning yo'linda yonadi fonus...*

*Gurlanning yo'llari yo'l bo'lg'onmikan,
Egnida oq ko'ynak kir bo'lg'onmikan?!
Manov turgan bizin yorning havlisi,
Shamol bilan kelar Gurlanning isi...*

Xullas, Roziya onasi qilgan iltijoga endi tushunganday bo'ldi. Lekin u alla shunchaki yaqin kishilarni, qarindosh-do'stlarni esga solib, yurakni siqar ekan, deb o'yladi.

Lekin u bu sog'inch, bu intilishning tub zamini qayerdan ekanini anglab yetgani yo'q!

Allada biz xayolimizga keltirmagan boshqa bir mo'jiza, muqaddas qudrat, sehr bor degan edik. Alla — onadan o'tgan meros emas, bizga u — onalarimizga ham katta ona bo'lgan ona tuproqdan kelayotgan sado!

MANGULIKNING O'LCHOVI

Bir donodan so'rabdilar:
 "Javob bering, bobojon,
 Vaqtning bormi tarozusi,
 Necha yoshda bu jahon?!"
 Mangulikka biron narsa
 Bormi qiyos etarlik?!"
 Qancha kechgan undan, yana —
 Qanchagacha yetarlik?!"
 Donishmand oqsoqolini
 Silab asta kulibdi.
 So'ngra boqib kunchiqarga
 Sirli imo qilibdi:
 "Insonning vaqt o'lchamlari
 Vaqt oldida o'yindir...
 Fursatning tub hikmatlarin
 Ilg'ab yetmak qiyindir!
 Aql-u idrok yetmas joyda —
 Ko'kda bordir bir makon!
 Quyosh undan yog'du olar,
 Ufq olar Kahkashon.
 Yerning, oyning, yulduzlarning
 U tug'ilgan joyidir.
 O'n sakkiz ming olamning u
 Payvand bo'lgan yoyidir.
 Ul makonning qoq o'rtasi
 G'oyat yuksak Olmos tog'!
 Siz-biz o'ylay olgandan ham
 U ming-ming bor kattaroq!
 Shu tog' jumla mavjudotning
 Eng markazi bo'ladi.
 Har yuz yilda bir mitti qush
 Unga uchib keladi.

Tog' ne qadar katta bo'lsa,
 Qush shu qadar kichkina!
 Shunday vahm yerda, dersiz,
 Ne qilar bu qushgina?!"
 Mangulikning garchi yo'qdir
 O'z mezon, o'z soati,
 Lekin juda hikmatlidir
 Qushchaning bir odati:
 Har yuz yilda olmos tog'ni
 Qushcha tavof etadi.
 Har yuz yilda unga bir bor
 Tumshuq suykab ketadi.
 Qush shu taxlit kela-kela,
 Tog'ni qayrab yo'q etsa,
 O'tdi, degan gap bular shu,
 Mangulikdan bir LAHZA!"

KERAKLI NARSALAR VA ULARNI IZLASH

— Qayerdasan?
 — Bu yoqda...
 Oldinga yuguribdi izlayotgan odam. Topolmabdi.
 — Qaydasan? Hoy!
 — Mana bu yoqda...
 Izlayotgan odam endi orqaga chopibdi, topolmabdi.
 — Qaydasan, javob ber axir...
 — Qara, shu yerdaman-ku!
 Chor atrofga o'zini urarmish izlayotgan odam. Yugurarmish-
 yelarmish. Undan darak yo'q!
 — Qaydasan axir?! Seni topishimga o'zing ko'mak ber, o'ti-
 naman...
 — Mana... Mana... Qanchadan beri bosqilab yuribsan, — oyoq-
 laring ostidaman-ku...

AKS-SADO

Tutab yotar to'da-to'da tog',
 Qimir etmas daralar labi.
 Soylar otar kumush o'mbaloq,
 Sheroz qo'ylar suruvi kabi.
 Cho'qqilarning olmos zirhidan
 Yalang oyoq chiqib kelar Kun.
 Kurk tovuqdek toshlar pinjidan
 Mo'ltiraydi ming ko'zli shudring.
 Xuddi shu dam dara oralab
 Kezib cholar bir telba sado.
 Yangrataru majruh bir qah-qah,
 G'oyib bo'lar ungurlar aro...

Yana borliq jim qolar bir zum,
 Toqqa cho'kar vahimli sukut.
 Cho'qqilarga, huv, qilmay ta'zim
 Mag'rur suzib yurar bir burgut.
 So'qmoqlardan ko'zin uzmaydi,
 Chagalida qotmish sovuq shaxd.
 Pastda... yosh bir ohu bo'zlaydi,
 To'dasidan ajralib bevaqt.
 U bo'zlaru o'z tovushidan
 Xalos bo'lib ketolmas sira,
 Go'yo kimdir chorlab qarshidan,
 U ham yaqin kelolmas sira.

Uning ohin tog' orasidan
 Kimdir quvlar shovqinga qorib.
 U tentiydi o'z nolasidan
 Dardlariga malham axtarib.
 Sanqir hijron qo'shig'i shunday,
 Tog' sukuti uzra darbadar.
 Tinglar endi uni tushunmay,

Tirik jon ham, tosh ham baravar.
 Faqat o'zi aldanar undan,
 O'z sasidan ohu bolasi,
 Aks-sado kelgan tomondan
 Qichqirgandek bo'lar onasi.

Yuguradi yo'l ham axtarmay,
 Yuguradi ohu yosh to'kib.
 Na ranglarning farqiga bormay
 Va na xatar borin unutib.
 ...Birdan burgut silkindi ko'kda,
 Tumshug'ida qotib qolgan qon.
 Qanotlarin yig'di-yu, tikka
 Yerga uchdi yoy o'qisimon.
 Ammo samo o'g'li yashinvar
 Tashlanmasdan ohuga yovqur,
 Chagalidan ketgandi mador,
 Ko'zlarida so'ngan edi nur.

Qanotlarin siltab asabiy,
 Yana ko'kka qochdi u bexos,
 Quvgan edi, naq o'lim kabi
 Uni o'sha adashgan ovoz.
 U quvlardi bo'lib vahm-u g'ash,
 Chalg'itardi xayollaridan.
 Charx urardi qo'rquv etib baxsh,
 Qoyalarning oralaridan.
 Qirqildi-yu, burgut shiddati,
 Tark ayladi ohu saydin ham.
 Yot tuyuldi tog'lar xilqati,
 Qoyalarga ko'z soldi purg'am.

Na'rami yo mungmi, muammo
 Kezar edi hamon u tovush.
 Burgut ko'p sas eshitgan, ammo
 Hech biriga bermagan ro'yxush,

Ne-ne janglar g'olibi bexos
Mahv bo'ldi aks-sadoga!
Ming talvasa titkilab ko'ksin,
Birdan o'rlab ketdi fazoga.
...Ohujon ham bo'zlar so'qqabosh
O'z sasida adashib hamon:
Dodiga dod qaytargan har tosh
Najot bo'lib ko'rinar bu on...

Tun ham kirdi tog' beshigiga
Va uxladi ko'zlari ochiq.
Faqat bir sas sanqir hali ham
Daralarda o'zidan qochib.
Bu — aks-sado! Mavhum tiriklik!
Sharpa poylab yurgan benavo!
Na tirikdir ul va na o'lik,
Na yovga o'q, na do'stga davo.
U tentiydi beyer, bevatan,
Sharpalarga mute shukuhi.
U — o'z asrin befarq yashagan
Bir kimsaning quvg'indi ruhi...

Tutib yotar to'da-to'da tog',
Qimir etmas daralar labi.
Soylar otar kumush umbaloq,
Sheroz qo'ylar suruvi kabi.
Cho'qqilarning olmos zirhidan
Yalang oyoq chiqib kelar Kun.
Kurk tovuqdek toshlar pinjidan
Mo'ltiraydi ming ko'zli shudring.
Xuddi shu dam dara oralab
Kezib qolar bir telba sado.
Yangratar-u majruh bir qah-qah,
G'oyib bo'lar ungurlar aro.

G'AMXO'RLIK YOKI IKKI CHINOR

Taqdir-da:
katta chinor ko'lankasida
chinor niholi ko'karib, ko'zga tashlanib qoldi.
Katta
Kichkinaga g'amxo'rlik qilmoqchi bo'ldi:
qish bo'yi uni pinjida tutib,
balo-qazolardan asradi!
Lekin...
yoz kelganda ham qo'yib yubormadi
Qo'l ostidan!
Endi
kichkina chinor
dunyoni
faqat
KATTA CHINORning beso'naqay panjalari
ostidagina ko'rib
yashaydi (kun ko'radi!).

NURJON BOTIR

Bu dunyoda kimlar bilan to'qnashmaydi yo'lingiz,
Kimlar bilan el bo'lmaysiz, kimlar bilan yurmaysiz.
Gohi chidab, goh chidamay, tinglab ne-ne suhbatni,
Majbur bo'lib kimlarning ham xizmatida turmaysiz!

Yurt aylanib, xon qaytmoqda ana mudrab saroyga,
Hashamatli faytonida, atrofida qirq navkar.
Hazratlari o'ylagandek, butmas ekan butun yurt,
Hamma yo'li ravon emas, hamma yog'i bexatar.

Oddiy misol, mana birdan loyga botdi ulovi,
Quruqlikka chiqarolmay qirqta navkar ovvora.
Tasir-tusur qamchi, tepki, loy sachraydi har yonga,
Dabdabadan, hashamatdan iz qolmadi, nachora.

Kun ham peshin bo'lay dedi, davom etar talotum,
Qirq "alpomish" loy ichida, loy ichida buyuk xon.
Xuddi shu payt boshqa yoqdan aytib qo'rqmas qo'shig'in
Kelib qoldi shu yerlarning mardi — Nurjon, nogahon!

Nega uni el-u yurti maqtar Nurjon botir deb,
Bola-chaqa, qari-qatang — barcha yaxshi ko'radi.
Shoshilmaysiz! Ana, Nurjon xon qavmiga kelar duch
Va tomosha qilar uzoq! So'ng qahqaha uradi.

"Voy bo'y, xonim jon hazratim, ne ko'ylarga tushibsiz,
Yoningizda bular kimlar, qo'l-oyog'i nopok, loy!
Hey, ulug'ning yonidagi haftafahm o'loqlar,
Chiq bu yoqqa! Xonim, ayting!
Hey, chiq, dedim! Bo'ling, hoy!"

Xon ham hayron! Jonga tegdi axir loyda o'tirmoq!
Navkarlarni haydab, qani, ne bo'lar deb kutadi.
Nurjon shartta loyga kirib — borib xonning oldiga,
"Qani bunda o'tiring!" deb... yelkasini tutadi!

Va quruqqa chiqaradi xonni shundoq opichib!
Xon xursand deng!

Lekin Nurjon shu bilan ham tinchimay,
Bir navkarni Oltmishboyning qo'rg'oniga yugurtib,
Obkel deydi faytonini to'rtta oq ot qo'shib shay!

Ha, bor-yo'g'i yarim soat. Hamma narsa jo-bajo.
Xon obro'si tiklanildi.

Boy ham turar xizmatda!

"Yigit, tila tilagingni!" "Qo'ying, gado emasman!"
"Yaxshilikka yaxshilik shart axir bizning odatda!"

"Menga hech ne kerak emas! Mayli... ko'rgan-netganda
Bir bosh irg'ab qo'ysangiz bas,

"Xo'sh, Nurjonboy, qalay?" deb!"

Xon ketadi. Lekin endi unda-munda ko'rganda:
"Xo'sh, Nurjonboy, qalay?!" deydi u Nurjonga bosh irg'ab.

Hazil gapmi?! Salom bersa xonday odam birovga!
Hamma yoqda shov-shuv, gap-so'z.
Hatto ko'plar kelishib,

Xondan bitar ishlarini Nurjonboydan so'rashar,
Sovg'a-salom, hatto katta poralar ham berishib!

Nurjon xo'p deb obqoladi "hojatmand"lar ne bersa,
So'ngra yetim-yesirlarga tarqatadi barini...
Lekin botir ul kazzoblar uchun xonga bormaydi...
Ko'p vaqt o'tar — bitkazmaydi "arz"larning hech birini.

...Oxir "kuygan" bir-ikkisi xonga borar chug'illab,
"Nurjon kabi bir pastkashga nechun egilasiz, xon!"
Xon, bu — xon-da! Oldirar tez Nurjonboyini saroyga,
Quvlik bilan deydi: "Tila salomdan boshqa in'om!"

Ul ishingga biron narsa olmog'ing shart arzirlik!"
Nurjon o'sal yigitmi, tez fahmlaydi ahvolni:
"Xonim, — deydi.

To'lqin soldi yuraginga mehringiz,
Qutlug' uydan quruq ketmay... Mayli bering shamolni..."

"Shamolni?!" Xon, a'yonlar lol. "Uni nima qilasan?!"
Yig'ilganlar barcha uni masxaralab kulishar.
"E, ol!" — der xon, Nurjon esa bo'sh kelmaydi sira ham.
"Yorliq bering, xonim, chindan Shamolboshi bo'lsam gar!"

Qo'shig'ini aytib Nurjon qishlog'iga qaytadi,
Kuz emasmi, hamma yoqda o'rim-yig'im avjida.
To'xta! Ana Yetmishboyning don xirmoni ko'rindi!
Shamolda don sovurmoqda qarollar chang ichida!

"Hoy, Yetmishboy! Nega olding shamolimni beruxsat?!
Bu yorliqni xon hazratim o'z qo'li-la tutqazdi!"
Boy garang deng! "Ne qilayin?!" "Uchdan biri meniki!"
Janjal. So'kish. Baribir ham Nurjon amrin o'tkazdi.

Olganini shu yerdayoq qarollarga ulashib,
Endi tikka Saksonboyning dalasiga soldi yo'l.
U yerdan ham ulush oldi — kambag'alga ulashdi,
Xalqda gap-so'z, unda obro' oshib borar mo'ldan-mo'l.

Boylar zada. Yugurishib xon oldiga keldilar:
"Xonim, sizning g'aznaga ham bu zarar-ku oqibat..."
Yana Nurjon xon poyida. "Bolam, — deydi ayyor xon,
Shamolni qo'y... Tangrimniki erkin yurgan har ne'mat..."

Nurjon darhol anglab yetar gap nimada ekanin:
"Mayli, o xon, der u tayyor. Jonim sizga sadag'a!
Davringizda endi men tinch o'ynab-kulib yurayin,
Qog'oz qilib bering baland qahqahani, jon og'a!"

"Bu boshqa gap!" Qahqahaga qog'oz qilib berar xon,
Nurjon botir qo'shiq aytib qaytar oshib qir, daha.
"O'-ho'! Mana To'qsonboyning qo'rg'oni!
Naq jannat-ku!

Ichkarida bazm shekillik! Varang kulgi, qahqaha!"

Ha, bu unga tegishli ish! Nurjon shartta kiradi!
O-ho! Bazmi Jamshid shunda! Doshqozonlar osilgan!
O'n-o'n beshta boyvachchalar qimor surar, qizlar, may...
Qahqaha avj! Beso'rog'-a? Xondan buyruq yozilgan.

"Bas qilinsin kulgi!" deydi Nurjon chiqib o'rtağa
Va bosh uzra ko'taradi xonning zarxat yorlig'in!
O'rtadagi uyum pulni jarima deb oladi,
"Endi mensiz ko'rsatmaysiz tishingizning bir oqin..."

O-la! Bu gap baridan ham oshib tushdi chamasi!
Yurtda axir ko'p qahqaha otadigan qani, kim?!
Shu boylar-da, amaldorlar, ishboshilar, to'ralar,
Kambag'alga kulki uchun hech tuqqanmi oy-u kun!

Yana boylar, beklar zada. Nurjon emas, balo bu!
Qutqaring deb yana xonning oyog'iga yotdilar.
Xushomadlab, yig'lab, xonni ko'tardilar falakka,
Nurjonboyga qarg'ish, chanchish, ta'na toshin otdilar.

Yana Nurjon qarorgohda. Yana o'sha-o'sha gap!
Xon bu safar jilmaymadi, qahqaha ham urmadi.
Yo qo'rqdimi, bul jarima solmasin deb nogahon,
Lekin gapni jingalaklab, ko'p cho'zib ham turmadi.

Ammo Nurjon bo'sh kelarmi?! Ta'zim qilib ko'p chuqur,
Dedi: "Xonim, sizning davr — dorilamon, tengi yo'q!
Hamma yoqda Adolat, Haq! Ruksat eting, man shundan
Oz-moz ushri kafsani olib yashab yotay tinch-u to'q..."

"Adolatdan? Ushr-kafsani?!" O'yga tolib qoldi xon.
Nima desin? Yo'q desa, bu — adolat yo'q degani!
Noiloj "Xo'p, bo'pti, — dedi.

Shunday, mayli, yashayver.
Odamlarim endi lekin ranjimasin, bema'ni!"

Nurjon asta uyga qaytdi. Lekin endi negadir
Yuragidan qo'shig'i ham chiqmas edi baralla.
Nazarida yo u, yo xon nimadandir yanglishdi,
Lekin nima masalada? Ilg'olmadi bu palla!

Qissa tamom! Nega dersiz? Nurjon axir qayerda?
Shu-shu undan biror xabar eshitmadik mutlaqo.
Adolatdan kafsani olib yashayman deb ketgandi,
Boyib jimjit ketdimikin, ochdan o'lganmikin yo?!

11

RUHLAR

Ruh
qabriston yonidan o'tgan yo'lga chiqdi.
Bir yo'lovchi shosha-pisha ketayotir.
Ruh
yo'lovchining bir tanishi qiyofasiga kirdi,
uni to'xtatmoqchi bo'ldi:
"Hoy, shoshilma, bir gap bor!"
Yo'lovchi "tanishi"ga bir qarab qo'ydi-yu,
to'xtamadi!
"E! Yo'ldan qo'yma! Mamarayimga bir ko'rsatib qo'yay!
Uning gapi to'g'rimikin yo meniki! Kallani ishlatish kerak,
kallani!"
Ruh indamadi. Asta qabrga qaytib,
suyaklari orasiga kirib yotdi:
"Tuzuk! Odamlar o'z so'zi, o'z orzulari uchun
kurashayotgan ekanlar!"
Ruhlarni sukunat uyg'otadi.
Bir yilmi, bir yarimmi vaqt o'tdi.
Ruh
qabriston yonidan o'tgan yo'lga chiqdi.
Kimdir ko'ringanday...
Yuryaptimi? Turiptimi?!
Ruh
uning qarshisida!
"Yo'lovchi o'z "tanish"iga qaramadi ham!
"Hoy, menga qara!" — chaqirdi uni Ruh.
"Hoy! Gap bor deyapman!"

... ..
Yo'lovchi beparvo. "Menga nega baqirasan?"
deganday ta'nali bir qaradi xolos.
"Senga muhim yangiligim bor, hoy..."

Ruh
loqayd yo'lovchining xayolidan o'tgan
bir fikrni ilg'ab qoldi. Yo'lovchi ichida: "Tavba,
kim bilan kimning ishi bor?! Men-u, mulohazam-u,
maslahatim kimga zarur? Gapirganimdan ham nima
foйда?!" degandi.

Ruh
larzaga tushdi!
Faryod sola qabriston sari uchdi:
"O'liklar! Yerning yuzi ham o'zimizga..."

MUALLAQ TO'RG'AY

Ko'pda hayron etar bizni
Tabiatning ishlari.
Barchaga teng bo'linmapti
Imkonlari, kuchlari.
Bir joyiga boqsang uning
Rang, yashillik uyulgan.
Bitta joyi sariq sahro —
Har narsadan tiyilgan.
Aql-u idrok, farosat ham
Goh shunday taqsimda.
Bir joyida oqillar xor,
Birda johil tahsinda.

Zo'r o'rmonda o'z rizqin tinch
Oshar ekan to'rg'aylar.
O'z qadimiy dasturida
Yashar ekan to'rg'aylar.
Niyatlari — yashamoqdir

Xushbaxt, nasl qoldirib,
Bekor ishga unnamaslar,
Qanotlarin toldirib.

Qon, bu — qon-da! Unda isyon
Uyg'onadi goh-goho
Va to'rg'aylar qavmida ham
Tug'ilibdi yosh daho.
Bir kuni u ko'k sayridan
Qaytib o'zga shaxt bilan,
Tanitibdi qondoshlarin
O'zi qilgan ahd bilan:
"Jigarlarim! Yetar endi
Zax o'rmonda bekinmoq!
Tong otganda shukur qilib,
Kun botganda yukinmoq!
Aqlimiz bor, kuchimiz bor,
Kam yo'q tilda, zabonda.
Shunday ekan, bizning o'rin —
Yerda emas, osmonda!
Keling! Qo'lni qo'lga berib,
Ertan barvaqt turamiz!
Birgalashib o'zimizga
Ko'kda shahar quramiz.
Barcha yemish, noz-ne'matni
O'sha yerga qilib jam,
Ozod, erkin yashagaymiz
Samovotda shod-xurram!"
Zo'r gap! Ko'plar shu zahoti
Bunga tayyor chiqibdi.
Ko'p ichidan lekin qari —
Bir buzrukvor chiqibdi.
"O'g'lim, gaping — orzularing
Juda yaxshi, qoyilmiz.
Qonimiz ham ko'p eskirgan —
Yangilashga moyilmiz.

Lekin ko'kda sen aytgandek
Qal'a qurib bo'lmaydi:
Samo — bo'sh joy, unga loy ham,
Cho'p ham urib bo'lmaydi!"
Daho to'rg'ay qariyaning
Shart bo'libdi so'zini:
"Xurofot-la bekitma sen
Qavmimizning ko'zini!
Ko'r emasmiz, huv bulutlar
Qandoq suzib yuribdi?
Ana, ko'kda quyosh, yulduz,
Oy muallaq turibdi!
Men qururman: ul shaharni,
Dog'da qo'yib Kun, Oyni!
Tez yetkazib tursanglar bas
Menga pastdan suv, loyni!"

Yangilik-da! Hay-haylashib,
Uxlamasdan kutib tong,
Qavmi to'rg'ay bu g'aroyib
Qurilishga urdi bong!
Daho to'rg'ay bir yuksakka
Chiqib turdi muallaq.
"Ishga olg'a, tez bo'l"larga
To'lib ketdi hamma yoq.
Bir kun o'tdi, hafta, o'n kun
O'tdi shu xil necha oy.
Daho to'rg'ay hamon ko'kda,
Hamon so'rar suv va loy.
Shuncha mehnat, qon, ter ketdi,
Lekin... biron samar yo'q.
Ko'kda yolg'iz "me'mor" bor-u
Shahardan hech asar yo'q.
Buni hamma sezdi oxir,
Elda ellik derlar ko'z.
Chinga o'xshab qoldi bugun

Keksa to'rg'ay aytgan so'z.
 Lekin daho hamon ko'kda —
 O'z ahdidan qaytmaydi.
 Bo'lmasligin bilsa hamki,
 Bo'lmaydi deb aytmaydi.
 Esiz, shuncha emgak, umr, —
 Bari ketdi bilinmay.
 Yerdagi ko'p zarur ishlar
 Qolib ketdi qilinmay...
 Yillar o'tdi. Bugun ham goh
 Men ham daho bo'lay deb,
 Ko'p to'rg'aylar muallaqdir —
 Ko'kdan chorlar "Suv, loy!" deb.
 Qayda agar ul qushlarga
 Tushib qolsa ko'zingiz,
 Bu afsona bejiz emas,
 Ishonasiz o'zingiz!

KOMIL XORAZMIYNING MUHAMMAD RAHIMXON II (FERUZ) DAN ROSSIYA BILAN SULH TUZISHNI SO'RAGANI

Xon hazratim, Siz nazm ta'b, chux teran nazar,
 Xorazmning tarixida ko'p biyik xonsiz!
 Siz raiyat umidisiz, davlat sarvari,
 O'lka agar osmon bo'lsa — Siz Kahkashonsiz!

Sizga ayon: bugun charxning aylanmog'ida
 Yuz ochmoqda sirli-sirli sifatlar, hollar.
 Bugun turmush daraxtiga solmoqda g'uluv
 Gohi agar sho'x nasimlar, goh qora yellar...

Bugun Jayhun oqmog'ida bezovtalik bor:
 Xorazmga bosh urmoqda nolakor, bexud,
 Bois shulkim, o'ng qirg'oqqa tirnoq botirib,
 Suvga tumshuq suqayotir qo'sh boshli burgut!

U — Toshkentga chovut solgan, zabtiga olgan,
 Samarqandni qanot urib aylagan vayron.
 Changalida haligacha bug'lanib turar
 Ko'p qardoshlar o'z erki deb to'kkan qutlug'qon!

Romanovlar Rusiyasin quzg'unidir u,
 Xorazmga tashlayotir chaqchaygan nazar.
 Uning to'y mas ko'zlarida aks etmoqdadir
 Qul va qaram bir suvratda Kotdin to Xazar!

Ko'zlarida aks etmoqda, siym-u zar talon,
 Nasliiy meros qo'lyozmalar yoqilgan va sob!
 Ko'rmoqdaman, ming-ming yillik buyuk yodgorlar —
 Tariximiz chechaklari toptalgan, xarob!

Sizga ayon, Samarqanddan sarhang Samsonov,
 Qanday maktub jo'natgan shoh Aleksandrğa:
 "O, gumbazlar bunda g'ashga tekkundak yuksak,
 Eng avvalo teng etmoq shart shularni yerga!"

Shu singari turli-tuman hodisotlardan
 Goh umid, goh talvasada toshmoqda qonlar.
 Qo'shiningiz — qilich yalang, qo'llar tizginda,
 Buyursangiz qalblarini etar qalqonlar!

Hatto bir tup beklaringiz darg'azab, mag'rur,
 Chorlamoqda qatog'onli janglarga elni.
 Buyruq, bayroq, barot talab etmoqda ular,
 Va lekin men... SULHga qat'iy bog'ladim belni!

Ha, ha! SULHga! Afv eting! Izn eting! Meni —
 E'tirozli nazaringiz kul etayotir!
 Demoqchisiz: ehhe, shoir, shumidi, holing?!
 Yo'qmi bizda kelgindini quvgudek botir?!

Demoqchisiz, xo'sh, Xorazm tarixda qachon
 Bosqinchidan sulh tilangan riyokor, yaltoq?!

O'shal shoxli Iskandarga tiz cho'kdikmi yo
Qutaybaga egildimi bizning hur bayroq?!

Demoqchisiz, Sulton Sanjar Jayhunni bo'g'di,
Sotmadik-ku or-nomusni bir ko'za suvga!
Faxr emasmi Jaloliddin sherning taqdiri —
Bitta o'zi shuncha qirg'in solgani yovga?!

Xon hazratim, asoslikdir e'tirozingiz —
Ahd-paymoni butdir yurtning, bunga yo'q shubham!
Ammo qo'shni xonliklarning ushbu borada
Tutgan yo'li, rasamadi hayronlig', mubham!

Toshkent begi Buxorodan Muzaffarxonning
Ko'magidan, najotidan voz kechdi! Nechun?!
Samarqand ham, Buxoro ham mahv bo'ldi axir, —
Ola og'iz, araz-g'araz bo'lgani uchun!

Agar, Xudo ko'rsatmasin, qo'sh boshli quzg'un
Panja yozib Xorazmga tashlansa nogoh,
Zambaraklar oloviga berurmizmi dosh,
Nochor qolsak, holimizdan kim bo'lur ogoh?!

Hech kim! Hech kim! Qo'l yetgulik qo'shni yo'q endi!
Yakka-yolg'iz kirajakmiz qiyomat jangga!
Yurt qirilgay, tuproq yongay, daryo qurigay,
Kelgindilar ega bo'lib qolgay Vatanga!

Shu boisdan qarshingizda nolon turibman,
Shul boisdan "Sulh! Sulh! deya chekmoqdaman g'am!
Bu tadbirda yo'q g'ururlar lat yegulik vaj
Va aksincha ko'p hikmatlar unda jamuljam!

Xon hazratim, siz shoirsiz, gulnafas, komil,
Dunyo sirin ocholasiz — bekitib so'zga!
Sulh emasmi — yer va osmon muvosoligi,
Sulh emasmi — daryo borib quysa dengizga?!

Bir sulh borki — quyosh nuri yer birlan payvand,
Shundan tuproq uyg'oqligi, hayot borligi!
Bir sulh borki, unga ism Muhabbat erur,
Ikki dilning bir-birovga shundan zorligi!

Bir sulh borki qo'l va tanbur oralig'ida, —
Bu birlikdan yangrar ajib so'zsiz dostonlar!
Bir sulh borki, nomi uning Do'stlik, Ittifoq,
Bir sulh borki, ahil-totuv yashar insonlar!

O'ris shohning qo'sha boshli burguti bugun
Ko'p daxlsiz o'lkalarga solarkan soya,
Sulh tuzsaydik, butkul boshqa Rusiya bilan
Tanishardik, topar edik sobit himoya!

Ul Rusiya bugun ilm ahliga poytaxt,
Ul — Ovrupo madaniyat avjiga ko'zgu.
Temir yo'llar qurib bersin, dilgirom, po'shta,
Ittifoqi odil bo'lsin, do'st bo'lsin mangu.

Muddaoyim ana shunday sulhdir! Va lekin
Yerim, elim qolar bo'lsa o'zgaga banda,
Sulh bor turib — sodir bo'lsa har qanday bosqin, —
Men abadiy isyondaman, abadiy jangda!

14

XUM

1. T a r i x c h i

Aylanardi dastgoh va zamon,
Aylanardi olam bezavol.
Aylanardi dunyo kulolning
Dastgohida parcha loy misol.
Faqat kulol kaftidagi iz
Ulanardi vaqt ipiga bot.

Uni ilg'ab qoladi shaksiz,
Olis asr, olis bir avlod.

2. Kulol

Aylan, mening yog'och dastgohim,
Aylan, mening yuvosh dastgohim,
Barmoqlarim injilmas bir dam,
Ming-ming qatla shukur Xudoyga:
Baxsh etgandir avval-azaldan
Mening rizqi-ro'zimni loyga.

3. Xum

Bu gapirgan kulol edi. Men —
Olov bilan bo'yalgan xumman.
Men ham yerdan yaraldim, lekin
Badanimda kezinar gulxan,
O'zni o'tga sololganlarning
O'tdan o'tar umriga sanoq:
Balki men ham mangu yashardim,
Hamma zamon keng ochsa quchoq.

4. Tarixchi

Odamzodni davron beshafqat
O'tdan olib o'tga soladi,
O'zligida boqiylar faqat
Davronlarda boqiy qoladi.

5. Kulol

Men kulolman, aylan dastgohim,
Xum yasayman, eh, antiqa loy, —
Sendan ko'za yasamasdim,
Qizlar bazmi aro hoynahoy,
Gulgun yonib tashir eding may;
Yo tokchada dunyoni o'ylab,
So'ylar eding gullarga siring.
Lekin taqdir tadbirdan qattiq

Kelmoqdamish biz sari bosqin.
Yovda yo'qmish bunday to'q hayot,
Unmas emish yerida giyoh,
Don-dunini yurt qilmoqda gum,
Bunga esa asqotadi xum!
Aylan, mening yog'och dastgohim,
Aylan, mening yuvosh dastgohim.

6. Tarixchi

Aylanardi dastgoh va zamon,
Aylanardi olam bezavol,
Bosqin bo'ldi yurtda bir zamon,
Kim sog'qoldi, kim ko'rdi zavol,
Kulolxona ichra bir kuni
Kirdi yangi shohning jallodi,
Dedi: "Nechun yasaydursan xum,
Nechun yurtda yo'q g'alla oti,
Donni qayga ayladilar gum?"

7. Kulol

Do'qlariga chidolmadim, men,
Bir kulolman — ro'zgor jo'jabir.
Kim ne desa bajaraman teng,
Bu xulqimga lozimmi ta'bir?!
Qaysi rangni xush ko'rsa zamon,
Ikkilanmay buraman dastgoh.
Bilaman-ku axir hammasin:
Kim xum olgan,

kim ko'mgan g'alla! —
Gapirmasam ketadi kalla, —
Jallodiga yo'l boshladim jim...

8. Tarixchi

Bosdi yurti dushman galasi,
Bosqinchida o'zboshimcha erk.
Jo'mardlarning ketdi kallasi,

Hayotidan ko'tarildi ko'rk.
Keltirdilar kulolni shohga:
"Xo'sh... xumlarni senmi ko'rsatgan?!"
"Ha, buyuk shoh,

men... ojiz banda..."
"Tilla bering bunga bir lagan!"

Xo'p irshaydi kulol va lekin
Shoh tashladi o'zga bir savol:
"Ul xumlarni sen yasabmiding?"

Qotib qoldi kulol loy misol,
Shoh qo'l siltdi, jallodga shu bas,
Bu degani: "Kallasini ol!"

9. Kulol

"Men... kul... o... o..."

10. Xum

Men xum bo'lgan edim bir onlar,
Endi sopol parcha bor-yo'g'im...
Avlodlarga solar gumonlar
Kashf etilgan har bir sinig'im.
Jismimda ul damlar izi bor, —
Ajdodlarning qoldirgan so'zi!
O'qiy olur meni shu odam,
To shuvitmas yurtida yuzi.
Kechmishlardan bir zer-u zabar —
Saboq erur mening bu tanim:
Har kelgindi ko'za sindirar,
Sotqinlarga qolsa Vataning!

11. Tarixchi

Aylanardi dastgoh va zamon,
Ulanardi vaqt ipiga bot, —
Uni ilg'ab qoladi, shaksiz,
Olis asr, olis bir avlod!

GURLAN DEGAN JOYNING NOMI

Gurlan g'aroyib yurt.
Gurlanliklar o'zbekning bek urug'i.
Go'yo: "Gurgon", "Jurjon", hatto "Gurganj"
degan dunyoga ma'lum nomlar ham
"Gurlan"ning buzibroq aytilgani".

Gurlanliklar qadimdan ahil.
Heyvoqni necha bora qirg'in etgan Junaid Gurlan bilan sipo,
qo'rqib salomlashgan.

Buxoro qolmay, Samarqand qolmay, kanizaklar yig'gan Isfan-
diyorning mahramlari Gurlanga kelganda, tuyalariga o't qo'yib,
quvilgan. O'g'irlab ketilgan gurlanlik qiz ham xonga rozilik
bermagani uchun qirq quloqli qozonga tashlab, qaynatib o'ldi-
rilgan.

Gurlan atrofi qishloqlarida ming, qiyot, qo'ng'iroq, mang'it,
kot, bog'iolon, uyg'ur, qongli, qatag'on, to'qson, cho'bolonchi,
sart, yuz, qipchoq... kabi urug'lar nomi saqlangan.

Gurlanning eng eski nomini chollar "To'rt to'qson gurlan"
deb eslaydilar. Qadimgi Gurlanning to'rt ulkan darvozasi
bo'lib, bittasi mashhur Zamaxshar shahriga tutashgan joyda,
ya'ni hozirgi Toshhovuz shahriga yaqin bo'lgan.

Xo'sh, Gurlan degani ne?!
Amudaryo Xorazmdan oqa boshlaganiga qancha vaqt bo'l-
gan?!

Gurlanliklar o'sha vaqtda paydo bo'lganlar. Ko'p qirg'inlardan
omon o'tgan qurch, butmag'iz, og'zi bir, kotxudo, bek urug'i Gur-
lan!

So'nggi bir og'ir qirg'inda bu yerda biri ko'r, biri lang-shol,
ikkita chol-u, to'rt-besh nafar o'g'il-qiz go'daklar omon qolishibdi.

Ular ham qazoyi muallaq qo'lida edilar.
Lang: "Qori! Bu dunyoda sen bilan bizning hisob-kitobimizning
oxiri ko'rinib qoldi! Mana bu polaponlarga jonim achiyapti!"
Ko'r: "Hali shunday kunlarga qoldikmi?"

ENG SO'NGGI XAZINA

Xudoyberdi Doniyorovga

Ko'p qiziqdir ko'hna moziy taqriri,
Ko'p qiziqdir unda xalqlar taqdiri.

Agar kimdir mashhur esa qadimda,
Yo'qdir bugun u hech kimning yodinda.

Kimdir kecha xor-u xasga yursa teng,
Bugun uning shon-shuhrati ko'kda deng.

Nahot hech kim boqiy umr olmasa,
Nahot hech bir zot ustuvor qolmasa?!

Savol ko'pdir, ammo charxda tinim yo'q,
Go'yo unda hech narsaga qo'nim yo'q!

Shu taxlitda zamir-zamon do'nipti,
Hamma shunga ko'nipti.

II

Biri katta, biri esa kichikroq,
Ikki urug'otgan ekan eski choq.

Yeri, eli behad katta birining
Va har jihat qo'li kalta birining.

Xalqning fe'li o'z yeriga o'xsharkan:
Katta urug' yalqov, loqayd yasharkan!

Kichigi-chi, qaynagan qon, ishchan er,
Mehnatidan zar tug'arkan har kaft yer.

Dod-voy, tuyoq va temirlarning jarangini eshitdim, kuyundi
va chang-to'zonni tuydim, xolos. Yurt ne ahvolda, bayon et!
Sening ko'zlaring butun! Tiriklik alomatlari bormi?!"

Lang: "Bor, qori, bor! Yonmay qolgan don-dun topiladiganga
o'xshayapti.

Lekin oyog'im shol-ku! Bir qadam ham jilolmayman! Sog'
bo'lsam, omon qolgan rizq-ro'zni yig'ib, mana bu go'daklarni
o'limdan saqlab qoldirdim!"

Ko'r: "Qani ko'zlarim ko'rsa..."

Lang: "Qani oyoqlarim bossa..."

Yig'lashib bir kechani o'tkazibdilar.

Ikki kecha o'tibdi. Uch...

Ko'r ko'rolmaydi, shol yurolmaydi.

Go'daklar yig'lamoqdan beri — chalajon suvratga kelibdilar.

Lang: "Qori, oyoq-qo'ling but, meni ko'tar-u go'daklardan
uzoqroqqa oborib tashla! O'sha yoqda o'lay!

Bir amallab qaytarsan!"

Ko'r: "Men ham ketaman!"

Ko'r langni ko'tarib yo'lga tushibdi...

Lang: "To'xta! Mana bu uyning eshigi ochiq... Bir nimalar
ko'rinyapti ichida!"

Kirsalar, har holda yegulik bir nimalar topilibdi! Quvonishib,
o'ljalarini olib, yana shu taxlitda birga ortga, go'daklar oldiga
qaytibdilar.

Hayot tantana qilibdi!

Tarixning dahshatli suronlaridan o'z shajarasini shunday saqlab
qolgan Gurlan bu!

"Gurlan" degani — "Ko'r", "Lang" boboning ismi!

Ikki ism! Bitta hayot! Bitta el!

Yondosh yashab, doim ol-ber qilishib,
Hech beg'araz borishib ham kelishib,

Bul ikkovi chin qo'shniga do'nipti,
Hamma bunga ko'nipti!

III

Katta mulkka, katta yerga o'chlar ko'p,
Zimdan qarab, tish qayrovchi kuchlar ko'p.

Bir kun ulli urug'ni yov bosibdi,
Haq g'oz uzra qirg'iy qanot yozibdi.

Ko'p qiribdi yov beparvo elatni,
Boshiga ham solibdi xo'p kulfatni.

Xo'sh, kichkina qo'shni-chi, u tiyran, qurch,
Jim turdimi, yo'q, yordamni bildi burch!

Shunday qilib ikkov bir saf bo'ldilar,
Yovni birga olqon-talqon qildilar.

Urush tugab, qo'shni do'stga do'nibdi,
Hamma shunga ko'nibdi!

IV

Mana bazm! Ichar ikki oqsoqol,
Katta quchib kichkinani, aytar hol:

"Zo'r sinovdan birga o'tdik, berdik dosh,
Og'a-ini bo'ldik endi qarindosh!

G'alabada so'zsiz ulkan hissang bor,
Kam-ko'stlar ko'p...

yana sal-pal qarashvor...".

Bu maqtovdan kichik boshliq jo'shibdi,
Tilni tilga, elni elga qo'shibdi!

"E, ol!" debdi topgan-tutgan borini,
Ayamabdi hatto siym-u zarini.

Ul og'aga, bul ukaga do'nibdi,
Hamma shunga ko'nibdi.

V

Og'a urug' katta-da!
Hech to'ymas, deng,
Inicha ham "iltifot"ni qo'ymas, deng!

Bog'in tashir, donin tashir, chorvasin,
To'ydirmoqning lekin topmas chorasini!

Ish ne holga yetibdi deng, alqissa,
Ukasiga zahmat ortmish to'rt hissa.

Ko'rgani ham, bilgani ham dalasi —
Shunda o'tar endi har bir pallasi.

San'at, bilim, kamol qayda, unutdir,
Orzu-armon, xayol qayda, unutdir.

Axir nechuk ini qulga do'nibdi,
Hamma shunga ko'nibdi?!

VI

Elning butun ahvolidan xabardor
Yashar ekan bir donoyi buzrukvor.

Uni olib el boshliqqa boribdi,
Borib barcha dardi holin yoribdi.

Boshliq dermish:

“Biz kichkina — u katta,
Yovlar ko‘pdir, himoya yo‘q, qo‘l kalta!”

Dono debdi: “Yurtga bir boq, oqsoqol,
Unda hali o‘zi bilmas zo‘r ganj bor!

Bu g‘ururdir!

U — har qalbning qa‘rida!
Shuni uyg‘ot hali imkon borida!

Uyg‘otolsang — xalqing xalqqa do‘nadi,
Yo‘qsa butkul so‘nadi!”

VII

Ko‘p qiziqdir ko‘hna moziy taqriri,
Ko‘p qiziqdir unda xalqlar taqdiri.

Agar kimdir mashhur esa qadimda,
Bugun yo‘qdir u hech kimning yodinda.

Kecha kimdir xor-u xasga yursa teng,
Bugun uning shon-shuhrati ko‘kda deng!

Xo‘sh, ne bo‘ldi kichik urug‘ taqdiri,
Bugun qanday uning holi taqriri?!

Ul el o‘zda g‘urur paydo etganmi
Yo eng so‘nggi xazina ham yitganmi?!

Kim biladi?! Shuncha zamon do‘ngandir!
Balki bordir, balki butkul so‘ngandir...

ARSLON VA QAFAS

U bo‘kirs daraxtlardan qular uyalar,
Kuz barglari yerga tashlar o‘zlarin garang.
Buloq suvi loyqalanar o‘n chaqirimda,
Ko‘rsichqonlar inlariga sig‘arlar arang.

Ovga chiqsa... go‘yo samum xuruj etgandek,
Shart uzilar o‘rmon ichra quvnoq musiqa.
Naq elakka tushgan kabi qalqiyladi o‘rmon,
Jonzot g‘oyib turgan-turgan yerning o‘zida.

U shunday zo‘r, u shunday zo‘r, shunday yagona,
Erk timsoli, kuch timsoli, ko‘lam timsoli.
Lekin hayot ham ildiz, ham shoxdir bir onda,
Kim bo‘lmasin shu qismatdan bo‘lolmas xoli.

Mana necha kundir, uni izlar ovchilar,
Goho qamal qiladilar, qochirarlar goh.
U bezovta: ne bo‘lganin bilmay darg‘azab,
U bilmaydi: nega odam unga qazir choh?!

Arslon oson mag‘lub bo‘lmas, solib amonga
Nechalarning majaqlaydi qurolin; o‘zin
Bir amallab uyqu pishang otib yiqitib,
Keltirarlar bir shaharga bog‘lashib ko‘zin...

Uyg‘onadi: ne ko‘rgulik?! Zil-zambil qafas!
Fil sonidek temir ila o‘ralgan har yon.
Qani uyi, qani yeri, qani ozodlik
Va u mutlaq hokim bo‘lgan poyonsiz o‘rmon?!

Hech biri yo‘q! Isyon! Isyon! Qo‘zg‘olon! Yotma!
Qayir, bura temirlarni! Uzib-uzib ot!

Anov kimlar! Ikki oyoq zo'ra vonlar kim?!
Hey, yaqin kel! Senlar bois buzuldi hayot!

Fitna bilan, xoinona bog'ladilaring!
Birortang ham chiqolmading kurashga ro'y-rost!
O'ra qazib, og'u bilan oldinglar qo'lga!
Ne kurash bu?

Hayvonlarga lekin emas xos?

Shu tariqa arslon kun-tun bezovta bo'ron,
Necha og'ir qafaslarning yetdi boshiga!
Murosaga keltirolmay, mana necha oy,
Tinchitarlar uyqu dori qo'shib oshiga.

Fursat o'tdi, muhlat o'tdi — charchadi arslon,
Charchamadi lekin kurash, qafas buzishdan.
Uni qayg'u, umidsizlik charchatgani yo'q,
U charchadi uyqu dori, o'laksa go'shtdan...

Ha, charchadi. Juda yomon charchadi, so'ndi,
Ko'ksidagi olov, shiddat mudroqqa do'ndi.
Atrofiga boqsa: qancha jondor qafasda!
Demak, bir gap bordir-da, deb, shunga ham ko'ndi.

Gap shu! Endi bir maromda o'tadi kunlar.
O'rmon, tog'-tosh, yildirimdek yugurishlar yo'q.
Erk ramzi deb ko'rsatishar bolakaylarga,
U-chi, mudrar. Goh homuza tortar — qorni to'q...

Mana kimdir tozalashga kirdi qafasni,
Chiqib ketdi. Hoy! Eshik!

Lang qoldi-ku shundoq?!
Arslon sakrab yopib oldi ustidan uni...
Axir hali uxlab qolsa... Shunisi tinchroq...

HAQQUSH QICHQIRIG'I

Haqqush haqida eshitganmisiz?!

Quloq soling:

Bog'olon rivoyati bu!

...Bor-yo'q sharpalar, sadolar tinib,
Yulduzlar ham oqmay turadigan daqiqalar bo'ladi tong ol-
didan!

Tabiat go'yo butun osmonni kimningdir kelishiga tayyorlab
bo'sh va tinch qo'yganga o'xshaydi.
Shu payt har chaqirimda bir marta "Haq-q!" deya chaqirib,
Haqqush o'tadi teran orom qo'ynida yotgan yer va osmon ora-
lig'idan!

Uni na ko'rib bo'ladi,
na qayoqdan kelayotganini-yu, na qayoqqa ketayotganini
bilib bo'ladi!

Odamlar uning ovozi eshitib:
"Shukr, olam osoyishta, yurt farovon, haqiqat barqaror
ekan!" deb, tongni o'z orzu-o'ylari bilan kutib oladilar!
Aytishlaricha, Haqqushning qichqirig'ini boshqa sado bo'lib
yuborsa, yomon bo'ladi!

Bolaligimda eshitgandim bu gaplarni:
"Qayda to'qlik, anda sho'xlik!"
To'kin hayot kishilarning arziyas ermaklarga mashg'ulligini
ko'paytiradi!

Kimdir arzimagan bahsda yutilib, "Haqqushni otib olaman
bir o'q bilan! Bari bir hech nima bo'lmaydi!" debdi.
Miltiq gumbirlashi bosib ketibdi Haqqush ovozi o'sha kun!

Kampirlarning gaplariga qaraganda,
1941, 22-iyun tongotari ekan o'sha kun!
Hamma bolalarning otalari, og'alari
qayoqqadir — qorong'ulik ketishibdi o'sha kun!

Onalar, kelinlar, singillar faryod ko'tarishibdi o'sha kun!
Dahshatli kun bo'libdi o'sha kun!
Qishloqda hayot endi fayz-farahsiz bo'lib qolibdi, ayollar-
ning shirmoy yuzlari tandirdan oqib tushgan nondek qorayib-
qunib qolibdi, singillar erga tegmayoq kampirlarga do'nib qolibdi,
qishloq chetidagi qabristonga ko'plab boyqushlar qo'nib qolibdi...

Bolaligimda eshitganman bu gaplarni.
Bolalik — tinglash va hayratlanish davri!
Bolaligimdan shu esdalik bo'lib qolgan.

"Haq-q!"
Qayerdan kelayapti bu ovoz?!

"Haq-q!"
Haqqush qaytib kelibdi bugun Bog'olonga! Yurtimizga!
Osmonimizga!
"Haq-q!"

Bu sirli chaqiriqni o'z qulog'im bilan eshitdim! Katta
o'rigimizning tagida. Haqqushning ko'k tubidan kelgan najib qich-
qirig'idan uyg'onib ketdim!

Bu ovoz — yuragimdan chiqqan sadodek, kimgadir aytishim
zarur so'zimdek.
"Haq-q!"

Nariroqda yotgan buvim "Shukr..." deb o'zicha so'zlanib, yana
uyquga ketdi.

Haqqush qichqirig'ini eshityapman.
Yonma-yon o'sha, bolalikdan esdalik — sarosima:
mana hozir yot bir gumbirlash, yot bir sado bo'lib
yuboradiganday Haqqushimning ovozini!

KAMALAK AFSONASI

Do'sjon Matjonga

Xorazmga erta ko'klam
Ajabtovur keladi.
Osmon bo'ylab paxmoq-parquv
Bulutlar shan yeladi.
Ko'm-ko'k qirda oq qo'chqorlar
Otishgandek shataloq,
Shox tashlashib chopar ular
Qo'zg'ab chaqmoq, qaldiroq.
Xuddi shu dam quyib qolar
Kumush yomg'ir jaranglab
Va quyosh ham bulut yorib,
Pastga boqar alanglab.
Xuddi shu on yuz ochadi
Bo'yoq o'yin manzara:
Shu'lalarga cho'miladi
Har bir tomchi, har zarra.
Bulut orti — Yog'du ko'ldan
Ochilar-u bir to'g'on,
Yetti rangli nur sharshara
Yerga oqap yoysimon.
Bu kamalak! Lekin uning
Boshqa nomi yodimda:
Hasan-Husan o'q-yoyi deb
Atalmishdir qadimdan.
U ko'rinsa, yaxshilikka,
To'kinlikka yo'yishib,
Dehqonlar ham shodlanarkan
Shukr-shukr deyishib.
Kelinchaklar unga boqib
Sochlarini tararlar.
Shunday qilsak egiz o'g'il
Tug'amiz deb qararlar.

Uni dengiz yo'llar ekan
Borliq go'zal bo'lsin deb,
Osmon tiniq, tuproq bo'liq,
Bog'lar asal bo'lsin deb.
Bu hikmatlar xayolimni
Tortar edi har yona.
Ko'p sirlardan ogoh etdi
Bir qadimiy afsona.

Emish... qadim Bog'olonda
Bir soy toshqin oqarkan.
Sohilida ne-ne bog'lar
Yashillanib yotarkan.
Hasan-Husan — egizaklar
Dumalanib, dovlashib,
Choparkanlar bunda sho'x-sho'x,
Kapalakdek quvlashib.
Bir kun ular soyga yotib
O'ynashib o'z aksini,
Ko'ribdilar suvda alp bir —
Bahodirning rasmini.
Tiklansalar: oq duldulda,
Jarang tilla yasoqda,
Bir chavandoz kulib turar
Shundoqqina qirg'oqda.
"Barakalla, egizaklar, —
Deya yaqin kebd u.
Ismingiz ham nazarimda
Hasan-Husan, debdi u.
Jangchi og'ang zo'r savashga
Borayotir, debdi u.
Qay biringiz chaqqonroqsiz,
Qaysing botir, debdi u.
Ko'za-po'za keltiringlar,
Bosay chanqoq, debdi u.
Siz qaytguncha yasab turay

Zap o'yinchoq, debdi u.
Egizaklar shod qiyqirib,
Jo'nabdilar ko'zaga.
O'yinchoq ham tayyor bo'bdi
Ular qaytgach iziga.
Sirli yo'lchi tol chiviqdan
O'q-yoy yasab shu zamon,
Bolalarga tutqazibdi,
Suv ichibdi bearmon.
So'ng yo'rg'asin ozod qo'yib,
Ketibdi o'z yo'liga.
Ermak bo'lib qobdi o'q-yoy
Bolakaylar qo'lida.
Botir aytgan o'gitlarni
Ular dilda tutishib,
Toshmi, to'nka tanlabdilar
O'qqa nishon etishib.
Shu taxlitda o'yin bilan
Vaqt o'tsa ham necha oy,
Hasan-Husan qo'llaridan
Tushmas ekan hamon yoy.
Oxir butkul esdan chiqib
Jangchining ham so'zlari,
Hech o'ylamay otibdilar
Ne ilg'asa ko'zlari.
Qushlarni-ku, aytmang, bari
Yot joylarga uchibdi.
Hatto behi, olma pishmay,
Yerga "tap-tap" tushibdi.
Endi o'q-yoy asta-sekin
Sabab bo'lib janjalga,
Aka-uka bir-birin goh
Olibdilar mo'ljalga...

Bir kun ular sal olisdan
Bir sharpani sezdilar.

"Bizning boqqa kirgan kim?!" deb,
 Hatto o'q ham uzdilar.
 Ha, allakim kelar edi,
 Ot ustida bukchaygan.
 Yo'rg'asi ham qoq ustixon,
 Ko'zlari puch, chaqchaygan,
 Chavandozning saxtin ko'rsang,
 Egni-boshi ming pora.
 Siniq qilich, teshik qalqon,
 Hamma yog'i qon, yara.
 "Bolalarim..." debdi horg'in
 So'z boshlabdi bir ahvol.
 Birdan jimib... chor atrofda
 Sezib buzg'un va malol,
 Boqqa ma'yus nazar solib,
 Bolalarga qarabdi.
 Ich-ichidan zil ketibdi,
 Tag'in ko'za so'rabdi.
 Bunga Hasan-Husan ancha
 "Sen bor-men bor" qilibdi.
 So'ngra jerkib xor yo'Ichini,
 Nariroqqa jilibdi.
 Shunda otliq obdi qindan
 Yarqiragan bir xanjar.
 "Buni sovg'a qiladirman
 Ko'zaga kim borsa gar!
 Talashmanglar, siz kelguncha
 O'q-yoy menda qoladi.
 Kim tez kelsa, o'q-yoyni ham,
 Xanjarni ham oladi!"
 Ko'zi chaqnab ikkovining
 Birdan shoshib qolishib,
 Chopibdilar bir-birining
 Oyog'idan chalishib.
 O'zi bir payt yasab ketgan
 Yoyga boqib chavandoz,

Og'ir, dardli o'yga tolib,
 Egar uzra turib g'oz,
 Alam bilan, o'kinch bilan
 Soyga otib kamonni,
 Ot suribdi ko'zlagancha
 Noma'lum bir tomonni.
 Bu yoqda-chi, Hasan-Husan
 Tortqilashib ko'zani,
 Boqqa qaytib,
                     hech kimsaning
 Ko'rmabdilar izini.
 Hayron bo'lib, giryon bo'lib
 Chopibdilar har tomon.
 "Kim u bizni aldagan, deb,
 Ajinami yo shayton?!"
 Shunda bexos tilga kirib
 Shovlab oqib yotgan soy,
 Gapiribdi bo'lgan gapni,
 Qayga ketganin ham yoy!
 Uni botir jahl bilan
 Soyga otib ketibdi.
 Oqib-oqib, yoy qachonlar
 Daryoga ham yetibdi.
 Ko'p o'ylamay, inilar tez
 Daryoga ham kebdilar.
 Yetib kelib, yoyni ber deb,
 Arzi hol ham debdilar.
 Daryo mavjkor bosh chayqabdi:
 Qayting, qayting, hoy, izga,
 O'q-yoyingiz allaqachon
 Borib yetdi dengizga!
 Aka-uka quloq solmay,
 Dengizga ham kebdilar.
 Yetib kelib, yoyni ber deb
 Arzi hol ham debdilar.

Sho'xlik qilgan mavjlarini,
 Haydab qumloq qirg'oqqa.
 Keksa dengiz o'y surar huv, —
 Boqib uzoq-uzoqqa.
 U cho'ng to'lqin-qo'llarini
 Yoyib ikki tomonga,
 Debdi: "Yaroq berib bo'lmas
 Hech qachon ham insonga!
 Sizlarga yoy bergan botir
 Menga keldi afsus yeb,
 Yoy o'rniga bolalarga
 Boshqa bir ne qaytar deb!
 Ko'p o'ylanib, ul o'q-yoydan
 Boshqa narsa yasadim.
 Saboq bo'lsin deb nomini
 "Hasan-Husan" atadim.
 Bu ham qurol, lekin otmas,
 Qirmas jumla-jahonni.
 U ruh berar, quvontirar
 Tabiatni, insonni.
 Uni ko'rmoq istasanglar,
 Orqangizga qaytinglar.
 Gaplarimni borib barcha
 Do'stlaringga aytinglar.
 Yurtingizga kelasi yil
 Erta bahor kelgan chog',
 Osmon to'la paxmoq-parquv
 Bulutlar shan yelgan chog',
 Ko'm-ko'k qirda oq qo'chqorlar
 Otishganda shataloq,
 Shox tashlashib chopgay ular
 Qo'zg'ab chaqmoq qaldiraq.
 Xuddi shu dam quyib qolgay
 Kumush yomg'ir jaranglab
 Va quyosh ham bulut yorib

Pastga boqqay alanglab.
 Xuddi shu on yuz ochgaydir
 Bo'yoq o'yin manzara;
 Shu'lalarga cho'milgaydir
 Har bir tomchi, har zarra.
 Bulut orti — Yog'du ko'ldan
 Ochilar-u bir to'g'on,
 Yetti rangli nur sharshara
 Yerga oqar yoysimon!
 Bu — Kamalak! Endi uning
 O'zga bo'lar nomi ham.
 Hasan-Husan o'q-yoyi deb
 Intiq boqar har odam.
 U ko'rinsa, yaxshilikka,
 To'kinlikka yo'yishib,
 Hoqonlar ham shodlanarlar
 Shukr, shukr! — deyishib.
 Kelinchaklar unga boqib
 Sochlarini tararlar,
 Shunday qilsak egiz o'g'il
 Tug'amiz deb qararlar.
 Shu boisdan endi doim
 Suyuk bo'lib qolar u,
 Shu boisdan osmon qadar
 Buyuk bo'lib qolar u!"

20

DUNYONING CHEGARASI

Okean deymiz,
 Dengiz,
 Daryo,
 Ko'l,
 Hovuz,
 Tomchi,
 Zarra...

Yigirma yoshida taxtga o'tirdi shahzoda.
 Qaysarlikda otasidan ham o'tkirdi shahzoda.
 "Menman", dedi shahzoda,
 "Men!" dedi shahzoda,
 Quturdi shahzoda!
 Keksa donishmandni chorlab,
 Ikki ko'zi cho'g'dek porlab
 "Bir umr taxtning ostonasini yalading,
 Otamga naf bermading, talading,
 Ilming bilan qani nimaga yarading!" dedi.
 "Qani, bir, ikki, uch!
 Oldimga tush!
 Chegarasini ko'rsat olamning,
 Qilmaganini qilay otamning!
 Dunyoni zabt etish bo'ldi murodim,
 Ololmasam, boshqa qo'yaman otim!"
 "Bolam", dedi donishmand...
 "Aql o'rgatmang, aytmang pand!"
 "Bolam..."
 "Gapni qil kam..."
 "Qiyin, qilib bo'lmas ish bu, unnamang..."
 "Ko'rsat... yo dor!"
 "Ko'rsat... yo dor!"
 Ketishdi.
 Yurtning chetiga yetishdi.
 Saltanat cheti aylana devor,
 Bular yetgan joyda qo'sh darvoza bor.
 "Bu — dunyoning chetimas!"
 To'g'ri... Huv karvonga bir soling nazar!
 Bir qator kirmoqda, bir qator chiqar!"
 "Ko'r emasman! Bu doim shunday!"
 "Istagan tuyani to'xtating, shoshing,
 So'ngra ustidagi sandiqni oching!"
 Nima bo'ysunmaydi shohning amriga.
 Tuya to'xtatildi. Sandiq ochildi...

Vo ajab, bu ne sir?!
 Sandiq ichida
 G'alati manzara, g'alati holat.
 Xuddi tashqarining o'zi —
 Saltanat,
 Devor,
 Qo'sh darvoza,
 Ikki saf karvon,
 Biri kirmoqdadir, biri chiqmoqda!
 Va har bir tuyada
 Shunday sandiq!

"By ne gap?!"
 "Istagan tuyani to'xtating, shoshing,
 So'ngra ustidagi sandiqni oching!"
 Nima bo'ysinmaydi shohning amriga?!
 Bu tuya ham to'xtadi,
 Sandiq ochildi...
 Vo ajab, bu ne sir?!
 Sandiq ichida
 G'alati manzara, g'alati holat!
 — Xuddi tashqarining o'zi!
 Saltanat,
 Devor,
 Qo'sh darvoza,
 Ikki saf karvon,
 Biri kirmoqda-yu
 chiqmoqda biri!
 Va har bir tuyada, shunday
 qo'sh sandiq!
 "Bu ne gap?!"
 Shahzoda hayratda bir oz.
 "Yana bir tuyani
 To'xtating,
 Va undagi sandiqni oching!
 Keyin yo'l olamiz yana nariga!"

Nima bo'ysunmaydi shohning amriga?!
 Tuya to'xtatildi,
 Sandiq ochildi...
 Vo ajab, bu ne sir?!
 Sandiq ichida
 G'alati manzara, g'alati holat?
 Xuddi avvalgilarning o'zi!
 Saltanat,
 Devor,
 Qo'sh darvoza,
 Ikki saf karvon,
 Biri kirmoqda-yu, chiqmoqda biri!
 Shahzoda bu safar indamay,
 Shitob,
 Yana sandiq ochdi,
 Sandiq ichida yana sandiq chiqdi,
 Yana o'sha hol.
 Shahzoda uni ham to'xtatdi darhol...
 Va tinmay shunday
 Sandiqlar ichiga kiraverdi u,
 Yana sirlar sari yuraverdi u!
 Qirqta sandiqqacha tushganda,
 Asta
 "Bo'ldi..." dedi.
 "Cheksiz ekan chamasi?!
 Charchadim...
 Bir dam olay!"
 "Ko'zguga bir qarang, shohim, ko'zguga..."
 "Ko'zguga?!... Voh..."
 Birdan seskanib ketdi shahzoda.
 Ko'zguda zabardast shahzoda emas,
 Soch-soqoli oqargan mo'ysafid ko'rindi...
 "Yo falak! Bu ne hol! Jallod!
 Firibgar, jodugar, sen meni aldab,
 Qaritib qo'yibsan kunimdan burun!"

"Yo'q, yo'q! O'zingizda gunoh, shohim.
 Urush, bosqinchilik ilmi ila mast,
 Qirq sandiq ochdingiz,
 Va buning uchun
 Qirq yil sarf etdingiz, o'zingiz bilmay.
 Bugun oltmishdasiz!
 Va bildingizki,
 Dunyoni zabt etmoq mumkin emas hech,
 Bunday maqsad ila yashash zo'r gunoh!"

21

BIR XIVA — IKKI QAL'A

Xivada qal'a bor qal'a ichinda:
 Biri Ichon qal'a, birisi Dishon.
 Mashhurdir birining nomi ochunda,
 Biri nurab yotar benazar, beshon.

Ne sir bu? Bir yonda moviy tafakkur
 Qulf urib turibdi osud, beozor.
 Bir yon — tengsiz jangda yengilgan mag'rur
 Botirning lohidek qarovsiz va xor.

Ichon qal'a bugun — Xorazm faxri,
 Bahornaqsh gumbazlar, minor, sardoba...
 Shundadir ul buyuk Mahmudning qabri,
 Shundadir shon, g'urur... Dishon — xaroba...

Xalqimning ustuvor ruhi — zo'r daho
 Mangulik topgandir Ichon qal'ada.
 Uni buzmasin deb tur-turfa balo
 Qal'a tiklanilgan Dishon — dalada.

Azaliy beomon bir hukmdir bu:
 Odam — Dishon qal'a, orzusi — Ichon!

Oz yashab ko'p mushkul ko'rsa hamki u,
Ruhin qoldirmog'i mumkindir omon.

Men bugun Xivada viqorli turgan
Asriy yodgorlardan tuyarkan ma'ni,
Dedim: umr hikmatin bobongdan o'rgan,
Asramoqni o'rgan Ichon qal'ani!

22

QARG'A NEGA QORA?

— Qora qarg'a, qora qarg'a, "qor-r" qarg'a,
Sendan qora yana nima bor, qarg'a?!
— Qarg'a, nega qop-qopacan, kosovsan,
Tiling chuchuk, "qor-r" illaysan, soqovsan?!
— Nega qavming goh balandlab uchadi,
Pastlab uchsa nega sovuq tushadi?!
Nechun faqat o'laksadir yemishing,
Qushsan — go'shting haromdir, ne qilmishing?!
— Shuncha xunuk sifatlarga bo'lib el,
Yana nechun umring sening uch yuz yil?!
...Shu taxlitda so'zlar aytib kalaka,
Qarg'alarni quvlar bir to'p bolakay.
Uzoq ketmas, xafa bo'lmas ul qushlar,
Yodga kelmas g'azablanish, cho'qishlar.
Oxir lekin gaplar, deyman, tuzladi,
Eng keksa bir qarg'a vazmin so'zladi:
— Shumtakalar, shumtakalar! — dedi u,
Bir gap aytay, hoy ukalar, — dedi u.
Bizni Xudo qarg'agani yetadi,
Sizlarniki ortiqchalik etadi.
Aytay, tinglang, balki saboq bo'ladi,
Asli bizning zotimiz Oq bo'ladi!
Oppoq edi qanotimiz, parimiz,
Xizmat etar edik haqqa barimiz.

Himmatimiz dastur Arshi a'loga,
Xizmatimiz manzur Arshi a'loga!
Ming asr biz shunday nomdor yashadik,
Payg'ambarga Tangridan xat tashidik.
Ming asr biz mahram bo'ldik samoga,
Ming asr el bo'ldik Tangri taologa.
Kasbimiz jo'n: parvoz etib har erta,
Haqdan payg'om yetkazmaklik shu yerga.
Payg'ambardan javob xatin olib tez,
Yana Haqqa bo'lar edik yuzma-yuz.
Shu taxlitda ming-ming asr yashadik,
Halol ishlab, halol oshni oshadik.
Lekin bir kun boshga qora kun tushdi,
U chetdanmas, o'zimizdan yetishdi.
Yosh bir qarg'a bu mansabdan mag'rur, g'oz,
O'ylanibdi: "Mehnatlarim emas oz!
Butun avlod-ajdodim ham bok-u pok,
Shu xizmatda o'tib ketgan kamtar, xok.
Xudoning eng yaqinimiz, xeshimiz,
Uning har bir ishi — bizning ishimiz.
Shunday bo'lgach, manav maktub sirimi, yo'q,
Bunda bizdan yashirin gap bormi, yo'q!"
Shunday deb u xatni dangal ochibdi,
Ochib, ko'zi bo'sh qog'ozga tushibdi.
Ha, oq qog'oz! Na yozuv bor, na bir xat,
Tushunmabdi qarg'a — bunda ne hikmat?!
"Menga nima?!" debdi xatni yopibdi,
Oliy dargoh tomon qanot qoqibdi.
Yetib kelsa: Arshi a'lo... ko'chganday!
Hech nima yo'q!

Nom-nishoni o'chganday!
Ne qilarin bilmapti u sho'rlik jon,
Ko'z oldida torayibdi osmon.
Shunda uning qarshisidan, o'ngmi, tush,
Vazmin uchib kepti bir to'p qora qush.
Qag'illarmish tushunuksiz barchasi,

Bari qora, go'yo tunning parchasi.
 "Hey, kimsizlar?!" degan ekan, to'dadan
 Ovoz kebdı: "La'nat yog'di Xudodan!
 Sen qoldirding qavmimizni nasaqqa,
 Olding tavqi la'nat muhrin nasabga!
 Sen muqaddas Oliy sirni buzding, dod,
 Qutlug'qasam urdi bizni umrbod!
 Quvg'in bo'ldik mangu Oliy makondan,
 Biyron edik — mahrum bo'ldik zabondan.
 Qarg'a qavmi qora endi toabad,
 Yurak-bag'ri pora endi toabad.
 E'lon bo'ldik "abad makruh, harom!" deb,
 "Yemishlari o'laksa, go'ng — badnom!" deb.
 Yerga yaqin borsak darrov qish bo'lar,
 Bunday qora qismat kimga xush bo'lar?!
 Bu qiynoqlar bo'lmasin deb hech tamom,
 Uzun umr berilgandir, vassalom!"

23

DARYO HAQIDAGI MITTI AFSONA

Odamlar Amudaryodan so'rashdi:
 — Shunchalik mahobat bilan, erkin ko'lam olib oqishing bizni
 hayratga soladi. Qoyil! Shahdingning qudratli ovozi butun Xo-
 razmga eshitilib turibdi! Ofarin!
 Daryo vazmin to'lg'ondi:
 — Meniki emas! Bu — menga qo'shilgan irmoqlarning ovozi-
 lari.
 Jimlik.
 Odamlar yana lutf qilishdi:
 — Sen ularni birlashtirib turmaganingda, qayerga yetar edi ir-
 moqchalarning shaxti?! Senga ofarin!
 — Uf, — qiynalib to'lg'ondi daryo. — Juda yoqqan bo'lsam,
 menga taqlid qila qol! Faqat maqtama...

— 158 —

24

HOTAMTOYNING UKASI

Hotamtoyning ukasi ham yig'ib boylik,
 Qilmoq bo'ldi el-u yurtga hotamtoylik.

Akasidek to'rt eshikli uy qurdirdi,
 Har eshikka bir lagandan pul qo'ydiridi.

O'tgan-ketgan, ehtiyojmand olib o'tsin,
 Istaganicha yesin-ichsin, qolib o'tsin.

O'zi chetda poylab turdi, ne bo'lar hol,
 Bir vaqt uyga chol kirdi — deng — oppoq soqol.

Bir eshikdan kirib bor-yo'q pulni oldi,
 Ikkinchi uy lagani ham bo'shab qoldi.

To'rt uydagi pulni ortib yelkasiga,
 Jo'nayverdi chol boqmasdan orqasiga.

"Bu qanday gap? Bormi o'zi din-imoni?!"
 Hotamtoyning ukasining chiqdi joni.

"Birin ol-da! E, mayli, ol uchtasini!
 Boshqalarga qoldirgin-da bittasini!"

Shu gaplarni aytdi cholni u to'xtatib,
 Haqopat ham qildi ustak zap o'xshatib.

(Chatoq qildi, chatoq qildi yigit, bilmay,
 Bir donishmand sinagandi uni atay.)

"Eh, sen bolam, bolam! — dedi, ranjidi chol,
 Har kimga ham hotamtoylik emasdir fol.

— 159 —

Hotamtoylik — shuhrat emas, zo'r hikmatdir,
Uni ato qilguvchisi tabiatdir!

Sen bilmaysan, lekin bir ish menga ayon:
Hotamtoy ham, sen ham go'dak eding ul on.

Bir ko'krak — bir sutdan emib o'ssanglar ham,
Biring ochko'z-xasis bo'lding, biring hotam!

Akang juda oz emsa ham to'yar edi,
Ukam emsin deb sen uchun qo'yar edi.

Sen-chi, onang bir ko'ksini emizgan dam,
Changalingdan chiqazmasding unisin ham!"

25

AJDAR QUDUQ

Bir bor ekan desammi,
Bir yo'q ekan desammi,
Ochdan gapirsammikin,
To'qdan lof ursammikin?
Yo'q, yo'q, joyin aytmayman,
Borar rohin aytmayman,
Ko'rsatmayman ko'yini,
Ko'rsatmayman uyini,
Ismi sir tutaman,
Damni ichga yutaman, —
To ahdimni bilmasin,
G'iybat qilib yurmasin!

Xullas, shu atrof joyda,
Tin bilmay yilda-oyda
G'iybat etib bor elni,
Sira tiyalmay tilni,

Bir kampir yashar ekan,
Haddidan oshar ekan.

Mana u boy qo'shnisining tannoz xotinini nima deb g'iybat
qilibdi:

Otdan gapirmayman, yo'q,
Yotdan gapirmayman, yo'q,
Men bordan gapiraman,
Er, ordan gapiraman:
Yo o'zi naq hezalak,
Yo boylikka jon halak,
Xotiniga qaramas,
Erkalamas, silamas,
Shundan ul xonim erka,
Xiyonat qilar erga.
Eri-ku sezib yurar,
Bag'rini ezib yurar.
Lekin inday olmaydi,
Bolta bilan solmaydi,
Nega desang ul "o'ynash"
Mingboshiga qarindosh...
Buni hamma biladi,
Hatto gap ham qiladi,
Men gapirgan zahotim,
G'iybatchi bo'lar otim,
Qo'y, qo'y, zamona qursin!

Mana u qassobni qanday g'iybat qilibdi:

Iloyim oti o'chsin,
Tig'i bo'yniga tushsin.
Qovurg'a, ichak-chavoq,
Kalla-poycha, bosh-oyoq
Avval go'sht sanalmasdi,
Taroza minmasdi.
Endi bari halolmish,

Tashlasalar, uvolmish!
Ha, ungayam ko'p qiyin,
Ponsod ko'p, ko'p xo'jayin,
Go'shtni shular oladi,
Suyak bizga qoladi.
Buni hamma biladi,
Hatto gap ham qiladi,
Men gapirgan zahotim
G'iybatchi bo'lar otim...
Qo'y, qo'y, zamona qursin.

Mana kampirimiz bir to'yga borib baxshini qanday g'iybat
qilibdi:

Tori sinsin iloyim,
Kuyi bir kuydir doim,
Yangi qo'shiq to'qimas,
O'tganlardan o'qimas,
Ko'zi pulda, hamyonda, —
Amaldorda, a'yonda.
Shularni madh etadi,
To'tidan ham o'tadi.
Faqat shunga til — biyron,
Buni hamma biladi,
Hatto gap ham qiladi,
Men gapirgan zahotim
G'iybatchi bo'lar otim...
Qo'y, qo'y, zamona qursin.

Axiran kampirni tartibga chorlash uchun madrasaning domla-

sini yuboribdilar.
Kampir uning va'z-nasihatlarini tinglab bo'lib shunday deb
shang'illabdi:

Sen ham domullomisan,
Zaboning tillomisan?!
Biliming yo'q — kaldaysan,
Bolalarni aldaysan!

Bilmaysan — Xudo qayda,
Bilasan — foyda qayda,
Pulsiz qolsang tullaysan,
Qur'onni ham pullaysan!
Bilim odami bo'lsang,
Elim odami bo'lsang,
Amaldor boyga emas,
Kambag'al-u xor-u xas —
Jonlarga qilgin nazar,
Sen-chi, qilasan hazar!
Naq it bo'lib uvlaysan,
Madrasangdan quvlaysan.
Nega desang, puli yo'q,
Dudi bor-u kuli yo'q.
Buni hamma biladi,
Hatto gap ham qiladi,
Men gapirgan zahotim
G'iybatchi bo'lar otim...
Qo'y, qo'y, zamona qursin.

Domla gap bilan kampirni yengib bo'lmasligini anglab, talaba-
larini uni kalaka qilishga gijgijladi. Lekin kampir ularga qarab
shunday qattiq va ko'p gapirdiki, biz birgina parchasini keltirish
bilan kifoyalanamiz:

Bolamassiz, balosiz,
Qachon gapdan qolasiz,
Domlalarining aldagach —
Aqlaring kalta, kaj.
Hech biringning dining yo'q,
Ilming yo'q, tayining yo'q,
Baring boyning o'g'lisan,
Baland joyning o'g'lisan.
Sizdan chiqar edi kim:
O'g'ri, kazzob yo hokim...

Domla:

“A? Bularni yo o‘g‘ri, yo hokim bo‘ladi dedingmi?..”

Gap darhol hokimga borib yetibdi. Bilasiz, hokim aslida rahmdil, insofli odam bo‘ladi. Lekin o‘zini haqoratlagan kimsani jazolashi kerak-da! Kampirni qirq ming yildan beri yoniga birov borishga qo‘rqadigan, elda “Ajdar quduq” nomi bilan mashhur bo‘lgan chuqurga tashlashga buyuribdi. Kampir qo‘rqib ketib hokimga ancha yig‘i-sig‘i qilibdi. Hokim esa maza qilib kulibdi xolos: “U yerda bir o‘zing yotmaysan-ku, jin-ajinalar ulfat bo‘ladi! U dunyoni ham bir boplab g‘iybat qil...” Shunda kampirning jahli chiqib ketibdi, baribir o‘laman, deb gapini aytib qolibdi. Ko‘p gapiribdi, xo‘p gapiribdi, hokimga aytganlarining hammasini elga oshkora qilmay, biz bir og‘izini keltirdik xolos:

Xo‘sh, yolg‘onmi gaplarim,
Yoqmasmi talablarim?
Birgina aybing ochay,
Yolg‘on desang ont ichay.

Sen bu yurtga bo‘lgach bosh,
Faqat yaqin qarindosh —
Xeshlaringni to‘plading,
“Boshqa”larni ko‘plading,
Qayda ne mansab bo‘lsa,
Qayda ozroq naf bo‘lsa,—
Xeshlaring oldi qo‘lga,
Boshqalar do‘ndi qulga...

Buni hamma biladi,
Hatto gap ham qiladi.
Men gapirgan zahotim —
G‘iybatchi bo‘ldi otim,
Qo‘y, qo‘y, zamonang qursin!!!

Xullas, bu gaplar endi befoyda edi. Kampir yomon kunga qoldi, “Ajdar quduq” g‘oyat dahshatli, etni jimirlatadigan turli-tuman g‘o‘ng‘illashlarga to‘la, zax va qorong‘u joy edi. “Tavba!” debdi

kampir quduqning tagida o‘tirib. “Ajdar deganlari, katta va kuchli maxluq bo‘ladi der edilar. Uni gapirib bolalarimizni qo‘rqitar edik. Biz bilgan ajdarlar butun-butun shaharlarni, davlatlarni egallab, qurbonlik so‘rar edi. Deyman, bu maxluqlar ham zamoniga qarab har xil bo‘lar ekan-da! Manov quduqda yashagan ajdar, deyman, o‘z haqini tanimaydigan, hukmdorlarning til-fahm-farosatsiz, o‘z haqini tanimaydigan, hukmdorlarning til-siz-zabonsiz xizmatkoriga aylanib qolgan, umri bo‘yi eshshakdan battar xizmat qilib, oxirida yetishgani faqat shu qorong‘u go‘r — sayoq itlar ham hazar qiladigan o‘ra — bir baxtiqora ajdar bo‘lsa kerak! Gapim noto‘g‘ri bo‘lsa, bu jahannam qudug‘i “ajdar” degan ulkan nomga munosibmi, eh dunyo, dunyo! Men gapirsam — otim g‘iybatchi...”

Kampirning gapi dahshatli bir guldurosdan bo‘linibdi. Quduq ichida go‘yo momaqalldiroq turganday zilzila boshlanib, yer yorilganday bo‘libdi. Sababi, bu yerda chindan ham qirq ming yil bu run uyquga ketgan bir keksa Ajdar tuproq ostida oromda yotar ekan. Qirq ming yilki, uni hech narsa uyg‘ota olmagan ekan. Lekin kampirning g‘alati tanqidi, ta‘nakor gaplari sho‘rlikning jonkin kampirning o‘tib ketibdi. Ajdarning hayoti chindan ham kampirning jonidan o‘tib ketibdi. Ajdarning hayoti chindan ham kampirning qarg‘ishidagidek alamli bo‘lgan ekanmi yo shunchaki g‘iybatga chidamasdanmi, ishqilib, shart o‘rmdan qo‘zg‘olib, osmoni falakka ko‘tarilib, quduqni tark etibdi.

...Aytishlariga qaraganda, shu kuni havo ochiq ekan, lekin birdan momaqalldiroqni eshitib, hamma hayron qolibdi. Birov: “Ana, Ajdar g‘iybatchi kampirni narigi dunyoga olib ketdi!” desa, biroq: “Yo‘q, Ajdarning o‘zi kampirning gaplaridan bezor bo‘lib qochib ketgan!” deb gap qilgan. Xullas, shu-shu, bu joyni endi goh “Ajdar quduq”, gohi esa “Kampir quduq” deydi bo‘lishibdi. Bu voqea qayerda o‘tgan dersiz? Aytmayman! Buni o‘zingiz eslab ko‘ring: yashayotgan joyingizga yaqin yerda “ajina quduq”, “al-vasti g‘or”, “shayton o‘ra”, “jin teshik” kabi sirli, xilvat joylar bor! Ularning ko‘pchiligidan haligacha g‘o‘ng‘illagan ovozlari eshittiradi. Ishonmasangiz, borib ko‘ring...

G'ALATI OROL

Bir orol bor Tinch okeani to'rida — ovloq.
To'rt tomoni poyonsiz suv — yashil cheksizlik.
Osmon tubsiz, ummon tubsiz, ufqlar tubsiz, —
Yurak siqar bu kenglikning o'zi — erksizlik!

Mash'um orol! O'ttiz-qirq gaz balanddan mudom
Esib turar guvlab, yutoq, yalmog'iz shamol,
Changaliga ne ilashsa — ketar, vassalom,
Qutqazolur na zo'r qanot, na boshqa a'mol.

Shamol emas, falokat bu! Lekin orol-chi,
Go'yo jannat: tinch buloqlar, yashillik, toshloq...
Qurt-qumursqa, kapalaklar, yovvoyi gullar,
Hatto qushlar chug'ur-chug'ur jamoa, quvnoq...

Qushlar? Qandoq? Parvoz etmoq mahol joyda-ya?!
Qora shamol kom ko'rsatib tursa tepada?!
Ko'pchiligi shundan loqayd yashar osmonga,
Parvoz unut, yer bag'irlab yurishar zada.

Ko'p ilgari kelib qolgan qushlar shu bois —
Bola ochar — qanotlari tugma kalta, kal...
Lekin bunda sog'lom qanot qushlar ham ko'p-u
Uchish uchun bular ham hech qilmas tavakkal.

AFSONA HAQIDA AFSONA

Prometey degan kim o'zi,
Kim u olov qilgan ixtiro?!
Yer o'g'limi yoki u olis
Yulduzlardan yetishgan ziyo?!

Nechun shuncha zamondan beri
Yashab kelar u haqda ko'p gap?!
U zanjirband emish, ko'ksin ham
Turar emish quzg'un cho'qilab!

Nega uni, mana, ming-ming yil
Hurmat ila yodlaydi olam?!
Yorug' etgan deya dillarni,
Larza solgan deya ko'kka ham!

Sizga aytsam — oddiy bir jon u,
Majnun kabi fidoyi oshiq.
Nasridindek xushdil bir siymo —
El umriga umri tutashiq!

Voqeasi bundan ham sodda:
Yasharkan u tog'da qo'y qapab.
Cho'pon ekan — yurgan joyidan
Ko'rinarkan, boqsa, har taraf!

Pastda esa, eldoshlar, qavmi, —
Ne bilgani qora mehnat, g'am,
O'zgacha bir hayot borligin
Xayoliga keltirmaslar ham.

Cho'pon yigit tog'da bir kuni
Ko'rib qopti ajib manzara!
By — avvallar ko'rgan-eshitgan
Holatlardan boshqacha, sara:

...Huv feruza qoyalar uzra
Tovlanarmish turfa saroylar.
Farishtalar uchib yurarmish,
Gijinglarmish qanotli toylar.

Bulut uzra faytonlar quvib,
Izlarida — chaqin, sadolar —

Tog'da — oliy manzilgohiga
Bir-bir qaytar emish Xudolar.

Har birida o'zgacha suvrat,
Har birida o'zgacha a'mol...
Ochilgandi ko'k siri birdan
Quvgan kabi bulutni shamol.

Shu payt shom ham tushib tez, quyuq,
Vodiy tunga bo'lgan on xasm,
Arsh ustida — qoyalar uzra
Boshlaptilar tangrilar bazm.

Xos tantana chiqib avjiga,
Sarxush bo'lib bor oliy makon,
Shundoq sezmay qolipti hech kim
Pastdan qarab turganin cho'pon.

Ha, umrida bandasi aslo
Tushmagandir bunday hayratga.
Shundayin lol qotmishlar qadim
Musulmonlar boqib suratga.

Hushi yelga uchib cho'ponning,
Yuragiga sig'may g'alayon,
Ko'z o'ngida nurlanib olam,
Otilibdi vodiya tomon.

"Hoy, odamlar..." deyolibdi u,
Lekin neder to'smish yo'lini.
Ortga sudray ketmish beshafqat
Qayirgancha ikki qo'lini.

Bular, ya'ni Arshi a'loning
Baxil, nodon gumashtalari —
Eltar endi sho'rlik cho'ponni
O'shal majhul cho'qqilar sari.

"Hoy, odamlar..." deyolibdi u,
Ko'zlaridan uchib g'uj uchqun —
Bahorning ilk jilg'alarida
Kumush hilol qilgandek o'yin.

Yarim karaxt, uyqutob jonlar
Ne bo'lganin bilmay turgan payt,
Sal sergakroq birov dedi-ku:
"Ko'zlarining yonishini ayt!"

Va hammaning tushdi esiga
Cho'pon sirli qarab ketgani.
Ko'zida o't, bir muhim gapni
Ayta olmay, nolon ketgani.

Yorishganday edi ko'k bir oz,
Qanday nur bu, kim bilar sirin?!
Garchi yarim tun-ku, odamlar
Tanidilar qarab bir-birin!

...Uyingga yot nazar tushmasin —
G'azabiga mindi tangrilar!
Ul shakkokni keltirib shitob,
Zang qoyaga mixlab tang'dilar.

"Mangu shunday tursin, dedilar,
Shunga loyiq buning buzg'uni
Va har kecha cho'qilab chiqsin
Yuragini Zulmat quzg'uni!"

Maqsad ayon: o'chirmoq qalbdan
Nogoh porlay boshlagan o'tni.
Toki orzu etmasin odam
Bu ilohiy hayotni, qutni!

Lekin cho'pon ul sirli kecha
Tashlaganda yalt etgan nigoh,

Tog'da — oliy manzilgohiga
Bir-bir qaytar emish Xudolar.

Har birida o'zgacha suvrat,
Har birida o'zgacha a'mol...
Ochilgandi ko'k siri birdan
Quvgan kabi bulutni shamol.

Shu payt shom ham tushib tez, quyuq,
Vodiy tunga bo'lgan on xasm,
Arsh ustida — qoyalar uzra
Boshlaptilar tangrilar bazm.

Xos tantana chiqib avjiga,
Sarxush bo'lib bor oliy makon,
Shundoq sezmay qolipti hech kim
Pastdan qarab turganin cho'pon.

Ha, umrida bandasi aslo
Tushmagandir bunday hayratga.
Shundayin lol qotmishlar qadim
Musulmonlar boqib suratga.

Hushi yelga uchib cho'ponning,
Yuragiga sig'may g'alayon,
Ko'z o'ngida nurlanib olam,
Otilibdi vodiya tomon.

"Hoy, odamlar..." deyolibdi u,
Lekin neder to'smish yo'lini.
Ortga sudray ketmish beshafqat
Qayirgancha ikki qo'lini.

Bular, ya'ni Arshi a'loning
Baxil, nodon gumashtalari —
Eltar endi sho'rlik cho'ponni
O'shal majhul cho'qqilar sari.

"Hoy, odamlar..." deyolibdi u,
Ko'zlaridan uchib g'uj uchqun —
Bahorning ilk jilg'alarida
Kumush hilol qilgandek o'yin.

Yarim karaxt, uyqutob jonlar
Ne bo'lganin bilmay turgan payt,
Sal sergakroq birov dedi-ku:
"Ko'zlarining yonishini ayt!"

Va hammaning tushdi esiga
Cho'pon sirli qarab ketgani.
Ko'zida o't, bir muhim gapni
Ayta olmay, nolon ketgani.

Yorishganday edi ko'k bir oz,
Qanday nur bu, kim bilar sirin?!
Garchi yarim tun-ku, odamlar
Tanidilar qarab bir-birin!

...Uyingga yot nazar tushmasin —
G'azabiga mindi tangrilar!
Ul shakkokni keltirib shitob,
Zang qoyaga mixlab tang'dilar.

"Mangu shunday tursin, dedilar,
Shunga loyiq buning buzg'uni
Va har kecha cho'qilab chiqsin
Yuragini Zulmat quzg'uni!"

Maqsad ayon: o'chirmoq qalbdan
Nogoh porlay boshlagan o'tni.
Toki orzu etmasin odam
Bu ilohiy hayotni, qutni!

Lekin cho'pon ul sirli kecha
Tashlaganda yalt etgan nigoh,

TUN AFSONASI

Tun kezib yuripti bir parishonhol,
Bog'lar, odamlarga soladi nigoh.
So'niq yulduz bo'lib, ma'sum oy bo'lib,
Tun kezib yuripti bir parishonhol.

Tumani ayiq inbo'ra sochin.
Yig'iga tashlab,
antib labiga,
masab yuradi,
lab.

Midan u...
urur saqlab...
chida.

Muhabbatda
imillash va gʻaflat
ne-ne koʻngilsizliklarga duchor etadi!
Ikki yurakning aniq va hamohang bir-biriga intilishidan
Visol
tugʻiladi.
Ham shoshqaloq, ham gʻofil boʻlsangiz,
ishqda yo nom-nishonsiz yoʻqolib ketasiz,
yo dunyoga masxarayi jahon boʻlasiz!
Visol oqshomini
intizor kutmoqda edim.
Quyosh
jigʻimga tegadigan darajada
sust ketmoqda edi oʻz yotogʻiga.
Ishqi yoʻq-da, ishq yoʻq!
Vaqtni qanday oʻtkazaman kechgacha?!

“Yotib qolguncha otib qol!”
Lekin na fursatni, na quyoshni otib boʻladi!
Demak, ixtiyorimda faqat yotish bor!
Oh...
Rohat...
Koʻzim ilina boshlaydi...
Xursandman!
Quyosh, imillayver!

Visol — shirin tush, xayol!

Voh! Nima *bu*?!
Uy ichi qop-qorong'i!

Nahot uxlab qolgan bo'lsam! Nahot sharmanda bo'ldim?!"

Tezroq!!!

Otilib eshikdan chiqarkanman... peshanamni shundoq...

OYGA

urib olsam bo'ladimi?!

OYGA!

Ko'zlarimdan uchqunlar potrab ketdi!

Osmon yulduzlarga to'ldi birdan!

Xayriyat!

Oqshom ertaklardagidek kechdi!

Ancha bo'lgan bu gaplarga!

Lekin endi to'lin oyni ko'rib qolsam,
o'sha

kumush tun keladi xayolimga!

O'shanda boshimni urib olganim uchun oydan uzr

so'ramaganimga izza bo'laman!

Peshonasidagi DOG' haliyam ketmapti sho'rlikning!

Menikiyam ketmagan!

30

YOR TANLASH

"Qizil gul" bayrami. Yasan-tusan olomon. O'yin-kulgi baravj.
Qo'chqor urishlari. Huqqabozlar. Sozanda truppalarining taraf-
taraf aytishuvlari. Yigitlar o'zlariga yor tanlaydilar. Odat bo'yicha
boshlariga har biri o'zicha bir nima ko'tarib chiqqan qizlardan
ko'zlari uzilmaydi ularning. Bu narsalar go'yo qizlarning aqli, zuk-
koligi, dididan xabar bergan.

Bir yigit, necha navro'z
Yurmay hech ovi-dovi,
Sayilga kebdi bugun
Onasi-la ikkovi.

— 172 —

Sayilmisan sayil bu,
O'z gulingni tanla, o'z,
Ana, boshda ko'zasi —
Kelmoqda bir oyimqiz.
Yigit odat bo'yicha
Unga luqma tashlapti:
"Ayt, ko'zangda ne bor?" deb,
Bilagidan ushlapti.
Shunday javob debdi qiz:
"Ko'za — rizq-ro'z nishoni.
Qozon-o'choq — uy-ro'zg'or,
Dilning tilak-armoni..."
Ona moydek eripti:
"Ayni bizbop, shuni ol!"
O'g'il-chi g'udranipti:
"Menga kerakmas qarol..."
O'h-ho'! Anavi kimdi?!
Yurishga boq, yurishga!
Boshidagi chambari
To'la oltin-kumushga.
Yigit odat bo'yicha
Quv bir savol tashlapti:
"Boy ekansan!" deb qizning
Bilagidan ushlapti.
Mag'rur kulipti jonon:
"Yigit, baland joydanmiz!
Naq qirq tuya sepim bor,
Yerdan emas, oydanmiz!"
Ona moydek eripti:
"O'g'lim! Baxt bu! Shuni ol!"
"Qo'ying! Tillolik uyda
Uxlolmaysan bemalol..."

Ona jerkib o'g'lini
Yana yurishsa bir oz,
Ro'paradan kelarmish

— 173 —

Xo'p yasangan bir tannoz!
 Farang ro'mol qoshinda,
 Etiklari amirkon!
 Boshga qo'ygan savati
 Go'yo upa-atir kon!
 Yigit endi bu qizga
 Piching savol tashlapti:
 "Boshingdagi ne hikmat?"
 Deb belidan ushlapti.
 To'satdan yot bir tilda:
 "Bu — zo'r savat!" debdi qiz.
 "Ketdik! Chet tilda so'ylash —
 Madaniyat!" debdi qiz.
 Ona bir oz jim turib
 Debdi: "Yoqsa, ol, mayli...
 Madaniyatli bo'layin
 Shu kelinim tufayli!"
 "Qo'ying, oyi, hech qachon
 O'z tilimni sotmayman!
 Ona degan so'zni ham
 Boshqa tilda aytmayman!"
 "Qaysarliging qursin!" der,
 Toqati toq onaning.
 "Senday farzandlar qilar,
 Bag'rini dog' onaning!"

Sayil-da! Qiz ko'p! Ana
 G'oz kelar bir do'ndiqcha
 Boshidayam ul-bulmas —
 Chog'roqqina sandiqcha.
 Sandiqchaki, liq to'lgan
 Turli-tuman mevaga.
 Yigit kinoya qilar:
 "Bozorgami, nimaga?!"
 Qiz uyalib turibdi,
 Yuzga tortibdi parda.

"Meva — nasl deyishar
 Qadimdan o'zbeklarda..."
 Ona moydek eripti:
 "Kelinim bo'l!" debdi shod.
 "Uyim bolaga to'lsin,
 Baxtli yashang umrbod!"
 "Nima bo'пти, — der o'g'il.
 Har bir gapga uchasiz!
 Axir hamma ayol ham
 Ona bo'lar shubhasiz!"

Jig'i-biyrondeng ona,
 "Peshonangdan ko'p, bolam.
 Bo'ldi! To'ydim, charchadim!
 Endi o'zing yur, bolam!
 Sayilga bir qara, hoy,
 Ming qiz kelar yo'lingdan!
 Bittasiga er bo'lish
 Nahot kelmas qo'lingdan?!"
 Ammo yigit bu asno
 Qizlarning orasidan
 Kimnidir ko'rib qopti
 Ko'z uzmay qorasidan!
 Bu rang-barang chamanda —
 Ko'zga tushgan kim u, xush?!
 Hech narsa yo'q boshida,
 Tag'in ikki qo'li bo'sh...
 Ona ko'rib ul qizni,
 Debdi: "Qilma nazzora!
 Ko'ryapsan-ku, u bir zor...
 Noumid bir bechora..."
 Lekin yigit o'ylanmay
 Qizga yetib olibdi.
 Ikki og'iz so'z aytib,
 Ko'ngliga qo'l solibdi:
 "Odatlarni, navro'zni

Nahot unut qilibsan?!
Boshinggayam hech narsa
Ko'tarmasdan kelibsan?!

Rost! Qiziq-da! Atrofga
Odam to'lib ketibdi.
Qiz esa bir tin olib,
Shunday javob etibdi:
"Yigit! Qutlug' bu ayyom
Ezgu so'zlar so'zlanar!
Orzu-armon aytilib,
Olis yo'llar ko'zlanar!
Muhabbatim qozonmoq
Nasib etsa gar kinga,
Men bir umr o'shani
Ko'targayman boshimga!"

31

AMUDARYO IZTIROBI

Amudaryo — bezovta ilhom,
Bezovta ruh, bezovta dunyo.
Har tomchisi oydan tomgan nur,
Har bir mavji — quyoshdan ziyo.

To'zon-to'zon barxanlar aro
O'zin tashlab bor bo'yi bilan,
Gohi turib, gohi yiqilib,
Goh piyoda, goh sayoz, arang.

Oqib yotar Amu — ming ism,
Oqib yotar ming-ming zamona.
Oqib yotar go'yo iztirob,
Oqib yotar go'yo afsona.

...Baxti qaro bo'ldi kampirning,
Yonar-kuyar yolg'iz qiziga:
Boy Itolg'i uni xush ko'rib,
Olayotir zo'rlab o'ziga.

Itolg'i boy oshgan yetmishdan,
Qizi axir endi o'n beshda.
Kampir yolg'iz. Yetim xeshi bor —
"Borsa-kelmas" dashtida ishda.

Qizi "quloq qiydi" o'shanga,
Kun-tun kutar faqat o'shani.
Unga xabar ketdi-ku, lekin
Hanuzgacha yo'qdir nishoni.

Bu yoqda-chi, Itolg'i boyning
Odamlari har kun tindirmay
"To'y — bugun!" deb kelaverishar,
Kampir muhlat cho'zadi atay.

Bir o'ylovi bor-da kampirning,
Netsin, gulday so'lmoqda qizi.
Tong pallasi mana, nihoyat,
Eshitildi oyoq ovozi.

Yigit keldi. Kampir ham, qiz ham,
Uni gapdan etdilar ogoh.
Lekin shu dam boshqa tomondan
Tuyoq sasi keldi banogoh.

Ikki yoshni shoshtirib momo,
Oq fotiha berdi-yu tezkor:
"Qizim, o'sha aytgan gapimni, —
Dedi, — esdan chiqarma zinhor!"

Ya'ni kampir qiziga berdi
Bir g'alati dori-kimiyo.

Uning yarmin ichsa agar qiz,
Oqa boshlar misoli daryo.

Ikkov ketdi. Kampir xotirjam
Uyga kirib yotarkan, shu on.
Yaqin keldi otlar dupuri —
Itolg'idan keldi olomon.

Kampir chiqdi rozi suvratda:
"Mayli, to'yni boshlanglar! — dedi.
Kuyov to'ra obketsin qizni,
Borib ko'nglin xushlanglar!" — dedi.

Peshin chog'i Itolg'i to'ra —
Qo'lda — qiyg'ir itolg'i qushi,
Savlat to'kib keldilar, ammo
Kelin yo'q-ku! Uchdi es-hushi.

"Qochirgansan!" Boy tishin qayrab
Qilich sermar — qular sho'rlik jon.
Lof emas, naq bir tosh joygacha
Otiladi shahid qizil qon.

Ne mo'jiza! Qon tekkan joylar
Do'nar qizil jing'il o'rmonga.
Itolg'i boy shoshib qushini
"Top, izla!" deb solar osmonga.

Qiz va yigit bu zamon shitob
Ancha joyda borar edilar.
Itolg'i qush quvishin eslab
Tez-tez ortga qarar edilar.

Birdan... ko'kda qora bir nuqta
Suza boshlar ularga tomon.
Bu o'sha qush! Ey Xudo! Shoshib
Otdan yerga tusharlar shu on.

Hapriqadi qizning yuragi,
Ko'rmay o'tsin, ko'rmay o'tsin qush!
Qo'li titrar — chayqalar dori,
Vahimadan chalajon, behush.

"Ichdim!" deydi qiz va dorining
Sipqoradi yarmini shoshqin.
Qolganini yigitga berib,
Aylanadi daryoga toshqin.

Yigit hayron. Ko'kda itolg'i
Charx uradi topolmay qizni.
Yangi daryo uzra xo'p turib,
Ortga burib ketadi izni.

Yigit hayron. Qo'lida dori,
Guvillaydi poyida daryo.
Yigit hayron. Qo'lida dori,
Ne qilishni bilmaydi ammo.

Ha, bilmaydi! Chunki qiz shoshib,
Zarur gapni chiqardi esdan:
Qush daf bo'lgach qolgan dorini
Suvga sepish shart edi tezdan!

Doridagi hikmat shu edi,
Sho'rlik kampir eslatgan gap shu!
Qiz shoshgandi. Endi yigit lol,
Poyiga bosh urar loyqa suv!

Daryo sho'rlik tilga kirmoqchi,
O'sha sirni aytmoqchi yanglig',
O'zin tashlar har yonga endi,
Qirg'oqlari qiladi tanglik.

Yigit turar butkul noiloj,
Kimga aytsin axir zorini?!

Birdan: "Men ham daryo bo'lay!" deb,
Sipqordi-ku qolgan dorini!

Ichdi! Tamom! Va lekin yigit
Daryo emas, do'ndi qumloqqa!
Faryod solib qola berdi suv
Bosh urgancha qumloq qirg'oqqa!

Xorazmga kim kelsa bugun
Shu ertakni eslar bir qarab.
Bir yon to'qay! Bir yonda daryo
Oqar qumlar aro yarqirab.

Mana, tindi qayg'uli qo'shiq,
Lekin daryo tinmaydi hech on.
Amudaryo — mangu muhabbat,
Amudaryo — abadiy hijron.

32

TURNALARNING OVOZI

- Qanday sehrli ovozlara!
- Sog'inch, o'tinch, mung...
- Turnalar issiq o'lkalarga ketishyapti.
- Nima deb "qur-qur"lashyapti ekan ular?!
- Yo'l uzoq, undan-mundan gaplashib, ko'ngil yozib ketishar dilar shekilli...
- Suhbatga avval qo'shilmay turgan bir ovoz aralashdi:
- Yuksaklikdan yerga bir qarab ko'r! O'zing ham kuylab yuborasan!
- Yana boshqa ovoz:
- Quyosh botyapti, qayerda tunasak ekan deyishayotgandirlar balki?

— Yo'q! Ular "Odamlar, qish yaqinlashyapti!" deb ogoh etishyapti.

— Be, ming yildan beri shu xilda qur-qurlab, vag'illab uchishadi-ku ular! Sen-men bilan bir pullik ishlari bormi?!

Yuksaklik haqida gapirgan ovoz:

— Uzoqlarga ketyapmiz, endi qaytib kelish nasib etarmikin deb yig'lab ketishyapti ular...

Chetdan boshqa bir ovoz:

— Juda oshirdinglar narxini! Mendan so'ramaysanlarmi ularning nima deb g'o'ng'irlashayotganlarini. G'iybat qilishyapti, g'iybat: "Yo'l boshchimizning qanotlari kalta, xunuk. Shunga qaramay u hammadan oldinda, boshliq!" "Xotinining oyog'i maymoq..." "O'ng qanot oqsoqolimizning bo'yni tula-gan...", "Qizini ayt, suyuq..." "U anavi shimolda qolib ketgan suyuq yigitcha bilan don olishar edi shekilli..." va hokazo, vas-salom!..

33

ISHQ VA RASHK

Yurak degan shaharda bir vaqt
Ikki opa-singil yashapti.
Bittasining fe'li keng, saxiy,
Bittasi xit, yo'q qo'ri-tafti.

Katta opa — Ishqning qalbi nur
Ko'zlarida beg'ubor shu'la.
Kichigi — Rashk, yuzi, ko'zlari
Sharpalarga to'la — xayula.

Ishq atrofga nazar solgan on
Tovlanarkan feruza bahor.
Rashk-chi, ishkal topar bahordan:
"Chaqmoq otlig' allakimi bor..."

Xullas, Ishqoy anchadan buyon
Sevar ekan botir Vafoni.
Uni o'ylab kecha-yu kunduz
Tortar ekan sog'inch, jafoni.

Bir o't bilan yonib ikki dil,
To'y kuni ham belgilanganda,
Gap boshlabdi Rashk yana zimdan:
"Bir senmas, u ko'plarga banda..."

U — fidoyi, lekin payt kelsa,
Boshqani deb, tark etar seni...".
Ishqoy hayron, ne qilsa ekan,
Yaqin qoldi axir to'y kuni!

Bu g'aroyib ikki singilning
Oqil otlig' og'asi bo'lib,
Xabar topdi sovuq shubhadan,
Chora izlab toldi ishqilib.

To'y haqida ovoza axir
Yetti yurtga tarqalgan qachon!
Vafo — elda ardoqli yigit,
Biron gap-so'z bo'lgani yomon!

Shuni o'ylab Oqil bir kuni
Bobo Hikmat tomon soldi ot.
Donishmandning qoshida sipo —
Kutib turdi maslahat, najot.

"Ko'p mushkul ish!"
dedi ohista,
O'yga toldi boboyi Dono.
So'ng to'rtta tosh olib sandiqdan,
Oqilbekka tutdi purma'no.

"Gap — ularning ko'zida, o'g'lim,
Nur me'yori darkor ko'zlarga.
Bu toshlarni ko'zlariga surt,
Bildirmasdan, tunda, qizlarga.

Ishqoy uchun mana bu javhar,
Ko'zidan g'ash, tumanni artsin.
Bu bir jufti Rashkning ko'ziga —
Mayli, sal tinch, beparvo tortsin!"

Tong otmayoq kelib Oqil shod,
Amal qilib cholning so'ziga,
Ul toshlarni berkitdi asta
Uxlab yotgan qizlar ko'ziga!

Kutilmagan ish bo'ldi tongda:
Rashk uyg'ondi suqtoy beshbattar!
Ishq oh urdi Vafo deb dildan:
"O'lay, desam boshqani agar!"

Bu nima gap? Rashk tili biyron
Qirq bo'htonni taqar Vafoga.
Ishqoy esa "Vafo!" der faqat,
"Vafo!" deydi, boqmay dunyoga.

Janjal zo'r-ku? Bu holni ko'rib,
Changallabdi Oqil boshini:
Chalkashtirib qo'yipti tunda
Donishmandning bergan toshini!

Shu-shu, sevgi bobida endi
Yanglisharmish oqillar hatto.
Rashkning ko'zi to'rt emish shundan,
Ishqning ko'zi "ko'r" emish go'yo.

"Shohim, jarchilarni tez
El-u yurtni kezdiring.
Rassomlarni chaqiring,
Rasmingizni chizdiring!

Ayashmasin bo'yoq, zar,
Ter to'kishsin fido jon.
Aks etsin unda sizning
Savlat, davlat, mangu shon!

To endi do'st-u dushman
Suyib e'zozlasinlar.
Tavobda bo'lsin unga
Asrlar-u nasllar".

Zum o'tmay, shu xususda
Yetibdi elga farmon.
Biroq qocha beribdi
Rassomman degan har jon.

Bois, vujudi shohning
Go'yo quruq qoratol,
Bir ko'zi yumuq ko'r-u
Bir oyog'i kalta-dol.

Kim chizar shunday zotni,
Qaysi ustasi farang?
Qanday ifoda etar
Qanday san'at, qanday rang?!

Ammo eski naql bor:
To'pdan chiqar tuman gap!
Bir chet joyda uch rassom
Yashar ekan rang saylab.

O'smoqchilab, bittasin
"Dangalchi", der yurt-eli.

Qoni qaynoqroq ekan,
Cho'rt kesar ekan fe'li.

Ikkinchisi — Sayqalchi,
Gulta'b, zarif ham zukko.
Ko'p noxush holatni ham
Chizar ekan jo-bajo.

Uchinchisin el, qiziq,
"Paysalchi" deb atarkan.
Chunki har bir ishni u
Ko'p o'ylanib etarkan.

Shunday qilib Dangalchi
Otlanibdi dadil, dov.
Birov oq yo'l deb qobdi,
Qobdi afsus deb birov.

Kelib "Shohim, — debdi u,
Siz odilsiz, men ham mard!"
Va chizibdi shoh rasmin
Qo'shmay-olmay bitta gard!

Shoh suvratga boqib jim,
"Qoyil, debdi, boplabsan!
Qiyofam — o'zim, lekin
Sal... ruhimni topmabsan!

Yurti boshqarurimda,
Sochganim chog' zahrimni
Avzoyim shunday! Ammo
Qayga qo'yding mehrimni?!

Axir hali bor yurti
O'ldirganim yo'q-ku, ayt,
Biron yorim-do'stinga
Zulm etdimmi biron payt...

Rasmingdan maqsad, bildim,
Jirkantirmoq avomni!
Dor kutadi seningday —
Fikri buzuq rassomni!”

...Dangalchining o‘lganin
Aytib bo‘lmay ham jarchi,
Saroyga nazokat-la
Yetib kebdi Sayqalchi!

Shoh rasmin u ming alvon
Bo‘yoqlar-la qoribdi.
Rasmda shoh — yosh o‘g‘lon,
Otda adl turibdi!

Ya‘ni, “andak” nuqsonlar
Topibdilar tez barham.
O‘ttiz ikki muchali
Ko‘rinibdi, sog‘, o‘ktam!

Shoh qahqaha uribdi:
“Qoyil, debdi, boplabsan!
Bunda ruhim bor! Lekin
Suvratimni topmabsan!

Bunda qani jahonga
Larza solgan sher yurak?!
Bu bir kulinch, yupqa lab —
Suzik ko‘zli hezalak!

Buningni ko‘rsa yovlar:
“Shuyam shohmi?!” demasmi,
Meni yosh va g‘o‘r bilib,
Qo‘shin tortib kelmasmi?!”

Jahl bilan sho‘rlikning
Boshin obdi Davronshoh.

Boshqa rassom toping deb,
Zahrin sobdi Davronshoh!

Shoshib shunda jarchilar
Paysalchiga kelsalar,
“Muhim gap bor, debdi u,—
Jindak sabr qilsalar!

Hali tugal etay jam
Ul zotga xos ranglarni.
O‘qiy-anglay ul qilgan
Savashlarni-janglarni!”

Fursat o‘tib, shoh uni
Keltiringlar, debdi tez,
U paysalga solarmish:
“Ranglarga mos topay his...”

Shunday qilib, oxiri
Muhlatlar ham bitibdi!
Kelib shoh o‘trusida
U mo‘yqalam tutibdi.

Asta chiza boshlabdi,
Ranglarga ruh beribdi.
Har bir chizgi olib jon,
Har bir bo‘yoq eribdi.

Suvrat bitib, nihoyat,
Ko‘rsatilsa shohga, oh,
Qattiq ta’sir qilibdi —
Uzoq qarab qobdi shoh!

Rasmda shoh — sayyodmish —
Ov zavqiga cho‘milgan!
Qo‘llarida tarang yoy —
Ko‘r ko‘zi chirt yumilgan!

Cho'loq oyog'ini-chi,
Bir xarsangga tirab soz,
Shay turarmish otishga —
Ko'kda uchib borar g'oz...

Mamnun bo'ldi Davronshoh!
"Qoyil, debdi, boplabsan!
Saxtim — dadil! Ruhni-da
G'oyat tetik saqlabsan!"

Shunda saroy ahli ham
Yengil nafas olibdi.
Suvrat — bahona, barcha
Shohni maqtab qolibdi.

Rassom esa bir chetda
Xayol surib turar bot:
"Shoh, suvratin chizsang, shart
Paysal, fikr, ehtiyot!"

36

O'N UCHINCHI ESHIK

G'azna uzra bo'y cho'zmishdi bot,
Haybatli va qo'rqinchli saroy.
Bunday shiddat, bunday mahobat
Bag'dodda ham yo'qdir hoynahoy!
Ichkarisi vahm bir dunyo,
O'n ikkita eshigi bordir.
O'rtada taxt... G'azabnok siymo...
Tegrasida o'n ikki qandil...
...G'azab sochar G'aznaviy sulton,
A'yonlarin tergaydi bir-bir.
Saroy ahli uni biron on
Ovutmoqqa izlaydi tadbir.

Sovuq cho'g'lar o'ynar ko'zida —
Do'zax qushi ochganday bola;
Qarashidan tuproq yuziga
Yog'ib turar kulfat va nola.
Na ziyofat, na cholg'u — bazm
Yoqa oldi ko'ngliga chiroq.
Chaplanganday nursiz bir rasm,
Xira edi bu ko'shk, bu ravoq.
Horitganmi uni safarlar,
Quturtdimi balki shonlari?!
Yo qalbiga dahshat quyarlari
Xurosonda to'kkan qonlari?!
Yo g'azabga solurmi bu dam
Tiz bukmasdan turgan Hindiston?
Unda kezza go'dak ustida —
Raqs etguvchi bir shivasimon?
Hayron etar bizni ming-ming yil
Tabiatda ajib bir savdo:
Qaysi bir ish mushkuldan mushkul,
Echmoq uni soddadan sodda.
Faqat battol vaziri Hasan
Zap bilardi Sulton fe'lini.
Bir kori hol sezib, xususan,
Kelib qoldi bog'lab belini.
Suyar edi vazirin Sulton,
Sodiqligi, quvligi uchun,
Va hozir ham... ko'rgani zamon
Arib ketdi boshidan tutun.
"Davlatpanoh!" — bosh egdi vazir.
Ko'zlarida makkor bir ziyo.
"Amringizga keldim muntazir,
Muntazirdir unga bor dunyo!"
"Gapir!"
"Qulluq! Ming-ming qulingiz
Hukmingizga zor-u intizor.
Bittasini sinab ko'ringiz,

Emish, uning qiziq naqli bor!
 Gap shundaki... — Hasan buklanib,
 G'aznaviyga shipshitadi gap
 Va tund Sulton birdan tiklanib,
 Qah-qah urar mastlarga o'xshab:
 "Xo'sh, xo'sh! Qani olib kelinsin!
 O'zim uni qilaman so'roq!
 Yolg'on chiqsa gaplari lekin,
 Sindirurman boshida tayoq!"
 Bazo'r tutgan o'ljasini ham
 O'ynab yemoq odat mushukka.
 Shohlarning ham ko'ngli, yo egam,
 Moyil ekan shunday "qo'shiq"qa!
 Yaqinlarin to'pladi Sulton,
 Beruniyni kuta boshladi.
 Tadbirini qildi-yu ayon,
 Kula-kula ko'zin yoshladi:
 "Emish, o'sha xorazmlik zot
 O'qir emish ko'zlardan ma'no!
 O'qir emish xayolni ham bot,
 Aytar emish yanglishmay aslo!"
 O'ylab boqsang, ba'zan kishiga
 Hayrat solar o'tmishda bir hol.
 Hukmdorlar hamma ishiga
 Ahmoqlarga ochdirdilar fol:
 Yig'ilganlar lol va farxunda
 G'aznaviyning topqirligiga.
 Qolgan ishlar bahosi bunda
 Turmas edi yarim miriga...
 Kutardilar ular ham sarmast,
 Topildi deb masxara, ermak.
 Nodon qulga go'yo erk emas,
 Xo'jasining shodligi kerak!
 ...Tugab borar Sultonning sabri,
 Uchqunlanar ko'zlari behis.
 Nihoyat, ul "Xorazm faxri"

G'aznaviyga keldi yuzma-yuz.
 Ana turar u — toza xilqat,
 Ko'zlarida ko'kday tubsizlik,
 Chehrasida porlar beshafqat
 Qat'iy sabot, mujassam o'zlik:
 "Sultonlarga bizdan ne darkor,
 Tinch qo'yarmi axir bu zolim?
 Dil xushlashi uchun hukmdor
 Endi kerak bo'ptimi olim?!"
 Sukunatdan qo'rqardi, ammo
 G'aznaviyning qattol yuragi, —
 Qah-qah urdi vahmini go'yo
 Kulku bilan bekitgan kabi:
 "Eshitdimki, sen bir sehrigar,
 O'qirmishsan, ko'zlardan ma'ni.
 Biz ne xayol sursak-da agar,
 Toparmishsan yanglishmay ani!..."
 Tegrasiga nazar soldi u,
 A'yonlari qotgandilar lol,
 Turardilar ko'ksida g'ulu —
 Bo'ron kutgan yaproqlar misol,
 "Ey sehrigar! Qani, yaqin kel!" —
 Yer depsinib hayqirdi Sulton.
 Titrab ketdi o'n ikki qandil
 Titrab ketdi o'n ikki ayvon...
 "Xo'sh! — deb yana turdi o'midan.
 Neni xayol etishimni ayt!
 Eshiklarning qaysi biridan
 Hozir chiqib ketishimni ayt!"
 Va shu lahza to'qnashdi birrov
 Ikki siymo — ikki xil nigoh.
 To'qnashganday suv bilan olov,
 To'qnashganday o'pqon bilan tog'.
 Balki osmon bo'lgandir talash,
 To'qnashgandir unda tun va tong.
 Shu o'tlug' zum, shu olov qarash

Lekin mangu etadi davom...
...G'azna uzra bo'y cho'zmishdi bot
Haybatli va qo'rqinchli saroy.
Bunday shiddat, bunday mahobat
Bag'dodda ham yo'qdir hoynahoy.
Ichkarisi vahm bir dunyo,
O'n ikkita eshigi bordir.
O'rtada taxt... G'azabnok siymo...
Tegrasida o'n ikki qandil...
"Qog'oz, qalam!" —

der Abu Rayhon,
Nelarnidir yozar muk tushib,
Tegrasida a'yonlar, sulton...
Tegrasida o'n ikki eshik...
Sal o'tmayoq yozganini u
G'aznaviyga uzatdi sipo.
Sulton esa xatni oldi-yu,
Jimjit turib qoldi bir asno,
A'yonlar ham hayron: "Bir navi
Kelarmikin javoblari mos?"
O'qimadi xatni G'aznaviy,
Zaharxanda iljaydi xolos.
"Xo'sh, topdim de?!"

Birdan qo'zg'alib,
Navkarlarin chorladi tezkor.
Va o'n ikki eshik ham qolib,
Yo'l ochdirdi buzdirib devor!
G'olib nazar, devkor yurish-la,
Shul "eshik"dan chiqib ketdi u.
Tez qaytdi-yu, xatni o'qishga —
Vaziriga farmon etdi u!
Ne bo'ldi deb, xo'sh, undan keyin,
O'tirmaylik, do'stlarim, qaytib.
Ul xatda ne yozilganligin,
Mushohidlar ketganlar aytib:
"Kimning agar bor taxti toji,

Kuch-qudrati dog'i ustuvor, —
Qay tomonga yuz bursa — hajdir.
Qay tomonga shahd etsa — yo'l bor!"
...G'azna uzra bo'y cho'zgandi bot
Haybatli va qo'rqinchli saroy.
Bunday shiddat, bunday mahobat,
Bag'dodda ham yo'qdir hoynahoy.
Ichkarisi vahm bir dunyo,
Endi o'n uch eshigi bordir.
O'rtada taxt... G'azabnok siymo...
Tegrasida o'n ikki qandil...

37

YONG'IN

Porlab ketdi samovot birdan,
Chayqalganday bo'ldi huv minor.
Qarg'alarni otdi bag'ridan
Tun qa'riga asrlik chinor.
Har uy burjin tir kabi qayrab,
Har devorni bayroq etib cho'g'.
Qo'rquv-vahshat ko'lkasin haydab,
Chor tarafga bir nur chopdi sho'x,
Yo'laklarda boshlandi g'ovur:
"Hoy, masjidga o't ketipti, yur!"

Madrasa ham uyg'ondi shabko'r,
Halqumida tiqilib oyat.
Salla ichra ko'milgan bego'r
O'zliklar ham uyg'onsa shoyad!
O't ichida qolgan masjidga
Kimdir chopdi... Kim qochdi cho'chib...
Kimdir kirdi xayolan o'tga,
Kimdir turdi labida uchuq...
Panohingda asra, yo rasul,
"Hoy, masjidga o't ketipti, yur!"

Jim turardi kelgan olomon,
 Hayron boqib o'tning zo'riga.
 Borolmasdi hech kim ul tomon
 Va ketmasdi hech kim nariga...
 Qurshar edi olov minorni,
 Peshtoqlarni yalardi yoli.
 Otasini chaqqan ilonni
 Bo'g'ayotgan o'g'il misoli.
 Imom yig'lab keldi: "Astag'fur..."
 "Hoy, masjidga o't ketipti, yur!"
 O't ichida go'yo bu mahal
 Yonar edi o'zi ham Olloh!
 Masjid yonar, imom yugurar:
 "Kitoblar ham yonib ketdi, oh..."
 "A? Kitoblar? Kitobmish! Qanday?!"
 Yig'ilganlar qoldi hang-u mang.
 Birdan kimdir:

"O'zbekmisan, hay-y!
 Nima qilib turibsan hammang?..
 Va boshlandi: "O'chir, ho, o'chir!
 Yur, masjidga o't ketipti! Yur!"

38

SAMANDAR

O, tabiat! Hayotning, ey sen go'zal enasi,
 Nechun nurdan iymading inson borligin butkul?!
 Tun bila tongdan uning qorilmish zuvalasi,
 Jismida bahsda emish toabad zulmat va nur!
 Ko'kdagi quyosh javob bo'lolmas bu savolga,
 Qalblardagi zulmatga darkor ikkinchi quyosh!
 O'sha bois — basharning kamoliga, zavolga,
 Nomi — Haqiqat uning,
 ko'rinishi — yonar tosh!

Barcha qalbga bir vaqlar teng
 nur sochmishdir, biroq,
 Bir quv zot o'z ko'ksiga yashirib qo'ymish uni!
 Har kimga ham nasibmi quyoshlarni qantarmoq —
 Uzib, osmonga otmish u kuyuk yuragini!
 Shu-shu falaklar aro g'oyib ketmish Haqiqat,
 "Haq — ko'kda" deb,

"Xudo!" deb qutulib qolmish ul jon!
 (Hali ham bor shundaylar: gunoh qilib qatma-qat,
 Xudoni — yetti qabat ko'kni qilurlar qalqon!)
 Unutmish o'zligin ham Xudo deganda odam,
 "Yaratgan ham Xudodir,

Xudo — yolg'iz, Xudo — haq!"
 Va yana eski taxlit tentirab ketmish olam,
 Tentirab ketmish nochor, qo'li ko'kda muallaq!
 ... Yo'q edi ul zamonda na o'ti, na qanoti
 Va lekin ko'kka boqib o'yga toldi odamzod.
 Garov qo'yib bo'lsa ham zulumatga hayotin,
 Xudo diydorin ko'rmak istab qoldi odamzod!

Bu tuyg'u uyg'ongandi yangi tuqqan oy misol,
 Yorishib abadiy tun, uzlatda yitgan maskan.
 Endi o'tmish umrini inson qilolmay xayol,
 Bugungi borlig'in ham kuzatardi chekkadan.
 Ana! Adl Ruh uchar! Shaxtining yo'q hududi,
 Go'yo ming-ming tong nurin yig'ib tiklangan bayroq!
 Shu erur odamzodning qanotlangan umidi,
 Shu o'lmas Ruh chiqqandir samo zabtiga nogoh!

Ne teng kelur insonning intilishi, doshiga,
 Ruh hayqirdi: "Keturman Olloh manzili qadar!
 Inson ega bo'lg'usi Haqiqat quyoshiga,
 Haq qaror topmaguncha —

men bir qushman Samandar!"
 Qo'zg'oldi xaloskor kuch tilsimband samo sari,
 Qanotida zamonlar yecholmagan mushkulot!

Samovot — axir, ne-ne sayyoralar mozori,
Na ohga javob bordir, na iltijoga — najot!

Yetdi Arshi a'loga Samandar omon va but,
Yulduzlarga ayon bir lahzada soldi nido!
Junbushga kela qo'ydi bunda bosqinchi sukut,
Titradi mangu g'aflat go'shasi Arshi a'lo!
Dedi: "Hoy Rabbil olam!

Men — olov qush Samandar! —
Odamlari zulmatda yashovchi Zamin ohi!
Qodir Quadrat, insonga najot yo'lla, muqarrar,
Haqiqat ber, eltayin, yo'limdadir nigohi!"

Sukut. Sukut. Va nogoh qiyomat ko'chgandayin
Guldirab ketdi cheksiz qahrga to'liq na'ra:
"Hey, telba qush! Hey, kufr!

Hey, shaytonning malayi!
Oliy dargohni nechuk qilmoqdasen masxara?!
Qayt ortga, yaratilish tarixing o'zi — beshon,
Behishtni Odam Ota qilib ketgandir badnom.
Yaxshi bil, Haqiqatga yetolmassan hech qachon,
Unga sig'inmoq o'zi — bandamga buyuk in'om!"

Arshi a'lo tegrasin chulg'ab oldi zil tuman,
Samandarning hushida birdan sovrildi dovul
Va qinidan sapchigan botir xanjarisimon,
Haqlik da'vosin tutgan Tangriga peshlandi ul!
Bashar qalbi bahr olsun deya o'z quyoshidan,
Nihoyat yerda mangu qilsin deb haq tantana,
Yulqab oldi muqaddas toshni Olloh tojidan,
Tilin tagiga joylab ko'chdi yer sari yana!

Qushning izidan endi zulmatdagi jonsarak —
Yulduzlar ham uchdilar mahzun zamin tomonga!
Ammo yonmoqda edi orqada butun falak,
Quvlardi Qodir Xalloq olov ulab osmonga!

Qushni Somon yo'liga etmoq istab zanjirband,
Sovuq sayyoralarini otar edi izidan!
Ammo uchar Samandar yolg'iz bir ila band,
Uchar uzmay ko'zini Ona yerning ko'zidan!

Dahshatda qoldi Tangri, ne qilsin makkor yovni,
Kurashsiz tobe bo'lgay kim ham aduv qo'liga?!
Va... Borliq zamirida yotgan Mangu olovni
Olib otdi muzaffar Samandarning yo'liga!
O sen, yig'lama olam, ko'rib qushning holini,
Axir u — Ruh, bir jahdi yer-osmonga barobar!
Lekin... yo'qotib qo'ydi Olov ichra yo'lini,
Shu ko'yi o't ichida qolib ketdi Samandar!

Xo'sh, keyin nima dersiz?! Qaysi birin gapiray?!
Ne balolar kechmagan qiyin taqdiri haqning?!
Bul xusus ko'p qissalar aytilgan-u paydar-pay,
Bizning zamonlarga ham yetishgan bitta naqli:
"O't ichida qolmishdir go'yo shundan beri haq,
Haq deganda odamlar kirmishlar o't qa'riga!
Shu-shu yonar bo'lmishdir Mangu olov muhaqqaq
Haqiqat deb ko'z yumgan insonlarning qabrida!"

39

KALTA MINOR
FARYODI

Bittagina edi orzusi ustaning:
Oddiygina minora qursa!
Yuksak bo'lsa —
bulutlar suykalib o'tadigan!
Rangin bo'lsa —
ko'klam
shunga qarab
o'ylanib qoladigan!

Har bir pillapoyasida
umri esiga tushsa kishining!
Salobatli bo'lsa —
qaraganda
Ko'ngli o'ssa odamlarning!
Xullas,
Usta xonga yolborib bordi.
"Bu — saltanatingizning ko'rki bo'lgay!"
"Avlodlarga sizni eslatib turgay!"

* * *

Ishlar boshlanib ketdi.
Minora —
kichkina odamniig katta orzusi.
Biroq hukmdor
qo'li yetgan joydan emas,
oyog'i yetgan joydan axtaradi
o'z shuhratini!
Yana urush! Yana harb!

* * *

"Bari bir tiklayman!"
Qarindosh-urug'ini chorladi.
Bir gaz.
Do'st-yor, el-yurtini aytdi ko'makka,
Maqsadini tushuntirdi.
Yana bir gaz...
"Bari bir tiklayman!"
Hech ilinji qolmagan edi endi.
"Tilanchilik qilaman... tiklayman!"
Yana bir gaz ko'tarildi minora!
Yarmiga yetdi,
YARIM MINOR bo'ldi!
"Bari bir tik..."
Biroq shu payt pastdan

dag'al buyruq eshitildi.
"Hey, yig'ishtir! Askar kerak xonga!"

* * *

Orqasiga qaray-qaray ketdi usta!
Qoqila-qoqila ketdi usta!
Yig'lay-yig'lay ketdi usta!
Orzusining yarmini olib ketdi usta!
Yarmini minor taxlit qoldirib ketdi usta!
Qayoqdaligini aytmay ketdi usta!
Shu ketgancha qaytmay ketdi usta!

* * *

Biroq xondek shafqatsiz emas-ku Tabiat!
Zamondek shafqatsiz emas-ku Tabiat!
U qudratli shamollarini ishga solib,
dunyo bo'ylab oqquv bulutlarni yig'di—
yashinlar bilan mixladi Yarim minorga!

Tabiat tongdan shomgacha quyoshning bor nurini
to'ka boshladi Yarim minor ustiga...
Kun botgandan tong otgunga qadar
Sonsiz yulduzlarni qadadi Yarim minor ustiga...
Yalekin... zamon Yarimligicha qolaverdi minora!
Yarimligicha qolaverdi kichkina odamning katta orzusi,

* * *

Bugun Xivaga ming-minglab kishilar keladi
dunyoning har yog'idan!
YARIM MINOR! YARIM ORZU!
Tobora ko'proq,
ko'proq kelmoqda odamlar!
Uni ko'rganlarning o'z Yarim minori paydo bo'ladi endi!

Har bir pillapoyasida
umri esiga tushsa kishining!
Salobatli bo'lsa —
qaraganda
Ko'ngli o'ssa odamlarning!
Xullas,
Usta xonga yolborib bordi.
"Bu — saltanatingizning ko'rki bo'lgay!"
"Avlodlarga sizni eslatib turgay!"

* * *

Ishlar boshlanib ketdi.
Minora —
kichkina odamniig katta orzusi.
Biroq hukmdor
qo'li yetgan joydan emas,
oyog'i yetgan joydan axtaradi
o'z shuhratini!
Yana urush! Yana harb!

* * *

"Bari bir tiklayman!"
Qarindosh-urug'ini chorladi.
Bir gaz.
Do'st-yor, el-yurtni aytdi ko'makka,
Maqsadini tushuntirdi.
Yana bir gaz...
"Bari bir tiklayman!"
Hech ilinji qolmagan edi endi.
"Tilanchilik qilaman... tiklayman!"
Yana bir gaz ko'tarildi minora!
Yarmiga yetdi,
YARIM MINOR bo'ldi!
"Bari bir tik..."
Biroq shu payt pastdan

dag'al buyruq eshitildi.
"Hey, yig'ishtir! Askar kerak xonga!"

* * *

Orqasiga qaray-qaray ketdi usta!
Qoqila-qoqila ketdi usta!
Yig'lay-yig'lay ketdi usta!
Orzusining yarmini olib ketdi usta!
Yarmini minor taxlit qoldirib ketdi usta!
Qayoqdaligini aytmay ketdi usta!
Shu ketgancha qaytmay ketdi usta!

* * *

Biroq xondek shafqatsiz emas-ku Tabiat!
Zamondek shafqatsiz emas-ku Tabiat!
U qudratli shamollarini ishga solib,
dunyo bo'ylab oqquv bulutlarni yig'di—
yashinlar bilan mixladi Yarim minorga!

Tabiat tongdan shomgacha quyoshning bor nurini
to'ka boshladi Yarim minor ustiga...
Kun botgandan tong otgunga qadar
Sonsiz yulduzlarni qadadi Yarim minor ustiga...
Yalekin... zamon Yarimligicha qolaverdi minora!
Yarimligicha qolaverdi kichkina odamning katta orzusi,

* * *

Bugun Xivaga ming-minglab kishilar keladi
dunyoning har yog'idan!
YARIM MINOR! YARIM ORZU!
Tobora ko'proq,
ko'proq kelmoqda odamlar!
Uni ko'rganlarning o'z Yarim minori paydo bo'ladi endi!

Dunyo xalqlarining
jami qahramon oshiqlari
bir bayroq ostiga yig'ilsa,
yaxshi qo'shin bo'lar edi
dunyoni yangilash uchun!
*Oshiq oni bilki, erur dardnok,
Ham tili, ham ko'zi-yu ham ko'ngli pok.
Kim bu sifat ishqda mag'lub erur,
Har neki andin kelur, ul xo'b erur.*

ZAMON MUAMMOLARIDAN LOL ZOT:

Charxning kaj o'yinlariga inoq jamoat bilan,
Turmush ko'z boyloviga yor-u vafodor bilan,
Davron dami-taaddisiga hushyor hamkasaba bilan,
bas kelish, javob berish mumkin!
Tengquringning, shogirdingning
Yoki ustozingning yangi bir ishidan:
"Ko'nglum aro dag'dag'a soldi havas!"
"O'zni biyiklar ipiga bog'ladim!" —
deb xitob qila olmoq na baxt!
*Savr-u gul-u lola xaridori bor,
Lek, o'tunning dog'i bozori bor,
Fard kishi davrda topmas navo, (f. - yolg'iz)
Yolg'uz og'ochdan kim topmish navo?!*

TO'G'RI SO'Z MIRZA, TIK QALAM KOTIB:

Kim aytdi, mundin so'ng donolar izzatda,
johillar xor yashaydi, deb!
Kim aytdi — ixtironi hamma shod kutaman, deb!
Kim aytdi — adolatparvar endi omonlik ko'rar, deb!
Boshingga nimalar keladi-yu, boshing nimadan ketadi,
bil!
Podsholarning "rost" so'zini taftish eta ko'r-chi?!

Xonumoning taftishga tushadi, joning...
*Ul kishikim tuzluk erur shon anga, (t. - to'g'rilik)
Dushman erur gardishi davron anga.
Kimki bu davronda qilur rostliq,
Yo'qdir ishi g'ayri kam-u kostliq. (k. - nuqson)*

O'ZLIGINI, KAYFIYATINI AYON ETA BILGAN KISHI

Imkon, Erk, Burch huquqini talab etadi.
Mola odamlar boshini emas,
Urug'lar tushadigan maydonni tekislasin!
O'zni ko'rsatish imkoni
hammaga teng berilsin!
Lekin o'zini ko'rsatganlarning imkoni
hamma bilan baravar qilib qo'yilmasin-da!
Zamon dehqoniga haqiqat urug'ini ekishga
va uning mevasini olishga ko'mak ber!
*Molasiz, ul tuxmki, dehqon sochar,
Suvni teng ichmas, necha yakson ichar.
Necha zarurat ichra qolg'on chog'i,
Chin demas ersang, dema yolg'on dog'i.*

ILMSIZLARDAN ZOR CHEKKAN ALLOMA

aytadilarki,
Zamon teskari evrilgan zamonda
Ilmlik o'z boshiga,
ilmsizlar el boshiga kulfatlar soladi.
Chala olimlar ul-bul bilganlarini ham
johil sardorlar xizmatiga qo'yadilar.
Yoshlar ilmga mehrsiz,
Dunyo shundoq qurilgan ekan-da, derlar.
*Zulm durar ushbuki bir notavon
Ilm tilab, shahridin o'lsa ravon.*

Umr pillapoyalariga bepisand har sa'yi harakat —
kulgili.

*Havas bo'lsa qarig'a navjuvonliq,
Xijolat zohir aylar sargironliq.*

MUNOSIB VORISLAR TARBIYALAGAN

OTA uchun

vasiyat —

farzandga otaning umr oxirida

aytadigan so'zi emas!

Bu — otaning unga o'zi ko'rguzgan

Umr namunasi, hayot tajribasi.

Nihol bitta parvarishingga

O'n yaprog'i o'sib javob bersa, ne baxt?!

Atokim sen kabi farzandi bo'lg'ay,

O'lum vaqti yetishgach g'am yegaymu,

Agarchi o'lsa ham o'ldum degaymu?!

SAXOVATLI YURAK

Saho tarqatishi oqibatida so'nadimi? Yo'q!

Olov — uchqun sochgani sayin porloq —

sachrab kuygan har bir uchqun o'rnida

yonishga yangi nuqta ochiladi, imkon paydo bo'ladi.

O'tkir ko'z aldamaydi — o'tmas idrok aldaydi.

Kichiklarga kichikdir umr asosi,

Ulug'larga ulug'roqdir qiyosi.

HIKMAT XAZINABONI

o'z farzandini hayot va tarix g'aroyibotlaridan ogoh
etadi.

Lekin aslo qo'rqutib, favqulodda

intilish, fikr, xayol yo'lini yopib qo'ymaydi.

Baxtli otaning umri

yaxshi farzandi ila elda obro'li, davomli,
Lekin ota bu eski sandiqning — dunyoning
ham umid, ham tahlika manbai ekanligini aytsin:
— *Ki bu sanduq sirrin kimsa bilmas,
Kalidi yo'qturur, qulfi ochilmas.
Ani ko'rdung, bilurning fikridin kech,
Ki biz ham ko'rduk, ammo bilmaduk hech.
— Dedi: — Har ishki qilmish odamizod,
Tafakkur birla bilmish odamizod.
Olib boshim, demay obod ila cho'l,
Ham ul maqsad sari tutqumdurur yo'l.*

DILDO'ST, NASIHATGO'Y.

Uning qisqa va ruboiy so'zi

zamonlarni uzaytiradi.

Tegrasida odil maslahatchilari borlar —

o'lim qarshisida ham ilinji bor kishilar!

Maslahat berishdan qochgan bilimli odam —

g'arazli odam.

Bittaning yoki mingtaning nafi uchun qilinadigan
nasihat bor.

Undovchi nasihat, qaytaruvchi nasihat,
bilib-bilmay, vaqti-bevaqt qilingan "nasihat"...

Odamiga qarab,

foydasini o'ylab qilingan nasihatlar...

Nechuk bilmay degay so'z ahli hikmat,

Xususan so'rsa oni ahli davlat.

Ko'ngul dardig'a darmondur nasihat,

Qiloli ulcha imkondur nasihat.

MING XIL BOSQINNI KO'RGAN SAYYOH

bosqinchilarning hamma toifasidan nafratlanadi!
Jami ezilgan xalqlar nafrati ularga bo'lsin!

Barchasining quyoshi zanglasin, daryosi chirisin!

Bir yurtga boshqa yurtning qo'shini, odamlari
faqat ofatdan xalos etishgagina kirsin!
Unga yordam berib, qaytib chiqib ketsin!
Yerini qo'ldan chiqarmay yeb yotish uyoqda tursin,
millatning tili, dini,
odatlari, ko'nglini buzish ham bosqinchilikdir!
Bitta odamning erki deb
necha xalqlar kurashayotgan paytda,
asoratda qolgan kichik bir xalqni ko'ra-bila
jim qolish — jinoyatdir yoki jinoyatchilarga
sheriklikdir.

Iskandar yurishlaridan ibrat olsinlar:
Emas erdi mamolik fathi maqsud, (m. - mamlakat)
Erur erdi maholik fathi maqsud. (m. — ofatli joylar)

YANGILANISH TASHABBUSKORI

o'z ruhini yangilashdan tinmaydi.
Bu mashg'ulotdan tinmoq — orzudan,
hayotdan ixtiyoriy voz kechmak!
Yangilanish — atrofga o'zgacha boqishdan,
muddao yo'lni qayta ko'zdan kechirishdan boshlanar.
Har bir narsani e'tiroz, shubha, inkor
elagidan o'tkazib olmoq ham zarar qilmas!
O'tguvchi yilning ustiga qish bekorga oq yopmas!
Falakda kun bilan tun tenglashgan kunni
Xalqimiz Navro'z deb bejiz bayram qiladimi?
Yana Farhod kiydi ish libosin,
Boshida toza aylab muddaosin.

TABIAT VA MUHIT SOATSOZI biladi:

Olam harakatida bejiz va bevazifa narsa —
unsur yo'q.
Tiriklik soati to'xtamasligi uchun
Inson bu ulug' harakatni idrok va

unda ishtirok etmog'i kerak.
Hatto qorong'u g'ordagi yoqimsiz o'rgumchak ham
balki, osmondanmi-yerdanmi,
yaqinlashib kelayotgan hodisaning
xabarchisi bo'lib chiqishi mumkin!
Lekin boshqa bir g'orda
o'zini arbob-alloma sanagan bir o'rgumchak
shogirdlarini, pashshalardek,
yaxshilik dasturxonini xira qilishga undaydi...
Bo'lub g'orida har dun ankabuti, (d. — past, nokas)
Bir usturlobi gardun ankabuti.

BARCHA ZAMONLARNING SUQROTI

o'tgan barcha zamonlarda o'z ustozlari
kelar zamonlarda shogirdlari borligini biladi.
Dil uchun Adolat qayg'usidan o'tkir qayg'u,
Xayol uchun Adolat fikridan yuksakroq parvoz,
Umr uchun Adolat jangidan ko'ra ulug' ma'no yo'q!
Adolat izlab keldingmi, xush kelibsan!
Modomiki, bugun umrning bir kuni o'tdi.
Bu kun Adolat izlaganlarga qiyin bo'lmayaptimi?
Muni bilkim, jahon foniidir asru,
Haqiqat ahli zindonidur asru.
Safo kelturdingmu xush kelding oxir,
Qorong'u uyni ravshan qilding oxir.

ISHNING KO'ZINI, VAQTNING SIRINI BILGAN MO'JIZAKOR

Goh fursatdan, Zamondan ilgari ketadi,
Goh davrdan ham yuksala oladi.
Qani barcha go'zalliklar
O'zlarini himoya qilabilsalar deydi,
Na boshi va na oxiri ko'rinadigan

yumush bilan band bechoralarni ko'rib,
indamay keta olmaydi.

Yuragida nido, isyon portlaydi!
Na quvonch, na umid, na ilhom bermagan mehnatni
e'tirozsiz qabul qilaberuvchi kimsa quldur!
Shundan ish buyuruvchi unga harna zulm qilishga
mayli.

Haqiqatdan xabarsiz kimsalar,
riyo luqmasidan "qorin to'q" -
so'ksiz ham o'ksiz
kun beraberadilar.
Ammo bezovta qalb unday ahvolga chiday olmaydi:
Bu mehnatkim, chekarsiz rozin ayting,
Ham ul anjom ila og'ozin ayting,
Ki nevcundur bu ranj-u ibtidongiz,
Qachonlardir falakdin bu balongiz?!
Ko'rib sizni tutun boshimg'a oshti,
Tutun nekim, ichimga o't tutoshti...

ISHQ MA'BUDIGA TOPINGUVCHI

ishq o'tini himoya etishga chorlaydi!
Oshiq yurak — bexos yashin tekkan g'aram emas.
Dovdir shamol uni har yon sochmasin!
Bu olovni butun olam ko'rishi shart emas.
Uning yolqini sevikligining yuragiga tushsa bas!
Endi bu o'tni ikkovlon himoya eting!
Sevgilingni o'ylashdan ortiq o'y,
Uni istashdan ortiq istak bormi?
Bu dardlardan xabarsiz kishi savodlimi?
Ammo bir tomonning jununligi
ikkinchi tarafga ziyon yetkizmasin!
Ki ey farzand, birdam tut o'zingni,
Dame asra ko'ngul birla ko'zungni.
Seni devonalig'gar qilsa mag'lub.
Piri paykar bo'lur el ichra mahjub. (m. - uyatlig')

O'zungni asra birdam, bo'lma g'oyib,
Ki dahr ahli tilab topmas maoyib. (m. - ayblar)

QIZLAR MAJLISINI OBOD ETGAN SHOIR

qizlarning o'n xislatini maqtaydi,
Shu martabaning barcha qizlarda bo'lishini
orzu qiladi:

Mana o'rta asrlardayoq qizlarimiz uchun,
AMAL QILGAN talab, huquq, qoida!
Biri ash'or bahri ichra g'avvos,
Biri advor davri ichra raqqos. (a. — musiqa ilmi)
Biri mantiq rusumida raqamkash,
Biri hay'at ruqumig'a qalamkash. (h. - astronomiya)
Birining shevasi ilmi haqoyiq,
Balog'atda biri aytib daqoyiq. (d. — nozik ma'nolar)
Biri tarixda aytib fasona,
Biri hikmat fani ichra yagona.
Hisob ichra birining zihni borib,
Muammoda birisi ot chiqorib.

MUHABBAT DOSTONI PAHLAVONI

o'z qadrini biladi.
Sevgi — milliy tuyg'u, ming rang tuyg'u,
chin oshiq bu xislatlarini oyoqosti qildirmaydi,
O'zi haqida fikrlar o'zgarganida ham o'zi o'zgarmaydi.
Chunki, kamolot mukammal o'zlikdir,
qozonilgan, erishilgan o'zlikdir.
U o'z suratini insonlar ko'ziga o'z harakatlari
bilan chizadi.

Bu aks, bu in'ikos ibratli, ta'sirli!
So'zidan zohir asrori ilohiy,
Jamoliddin ayon anvori shohiy.

Xirad dehqoni mundog' nuqtai der:
"Ki dona sochqoli yaxshi kerak yer!"

VAFO DOSTONLARI MUALLIFI

sevgi diyorida Vafoni
nafaqat ishqning, insoniylikning ham
toji deb bilar!

Bu xislat qizlar yuragida nechuk?
Ishq allaqachon hokim dil uyiga
o'zga birovdan sovchi kelsa...
Xisravning sovchilari haqda Bonu Shiringa aytdi!
Ul sho'rlik qizning tushgan ahvoli va nogoh
ko'tarilgan mavqeyi:
(Farhodning uni xayol qilishdan o'zga ilinji yo'q paytda!)
"Boshimg'a tig'i g'am sursang ne bo'lg'ay,
Bu so'z deguncha o'ltursang ne bo'lg'ay?!"
Manga ne yor-u ne oshiq havasdir.
Agar men odam o'lsam ushbu basdir!"

ISHQ ELINING SHOHI hukm chiqaradi:
Ishq gavharining o'rni faqat yurak tojida!
Shohlik toji bu gavharga martaba bo'lolmaydi!
Qo'shin yig'ib qo'l yetmas qo'rg'onga hamla qilish qayda,
Oliy xislatli bir barnoning yuragini
yolg'iz zabt etmak qayda!
Falak yerga oshiq bo'ldi —
kamalakdan ko'prik qurdi!
Ichib may, salatanat ilmay ko'zumg'a,
Qilay zulm, elga qilg'uncha, o'zumg'a!
Kerak ishq ahli qul bo'lmo bu so'zg'a:
"Ki shahlik o'zgadur, oshiqliq o'zga!"

ZOBITLAR SIYOSATINING NAYRANGLARIDAN XABARDOR SHOIR

Xisrav monand shohlarni zorlanib fosh etadi:
bir xalqning yer-mulkini ming zulm, fitna-al dov,
kuch va qurol bilan bosib olib, toptaydilar.
Endi bu bosqinchilar o'zlarini aziz tutishlarini,
tili, tarixi, mandaniyatini hurmat qilishlarini
talab ham qiladilar.

O'ljasini yeb bo'lgach, yerga ag'nab,
yaxshi hazm bo'lsin uchun
uv chekuvchi yirtqichlar hali ham bor!
Bu zolim endi o'zini oshiqi bechora,
G'amxor qilib ko'rsatsa-chi?

Jafo maydonig'a har dam surib ot,
Kishi andin nechuk qilg'ay mubohot?! (m. - faxrlanish)

SALTANAT VAZIRI shohdan doim odillik tilaydi.
Adolat mezonini kecha-kunduz ishlatmoqni talab etadi,
Chunki butun xalqning ixtiyori bir odamning
qo'lida-ku!

Shoh bir harakat bilan mingning taqdirini
o'zicha ochadi!

Tag'in buni u adolat deb kekkaysa-chi?!
Aybsiz aybdorlarning g'amini kim yeydi bu dunyoda?!
Shoh adolat asos intizomni qattiq tutsin!
Shoh yolg'on hukm chiqarishdan qo'rqsin,
yolg'onchilar esa shohning adolatidan!
G'azab tig'in chiqorsa podshohlar,
Ulug' mujrimcha bordir begunohlar.

HAQQONiy OSHIQ

Farhod qudratig'a, Majnun ozodligiga erishadi.
U zulmlar, ta'qibkorlar ustidan,
bir fasl bo'lsa-da, yuksala olgani uchun ozod!

Tabiat farzandligini tark etgan kishi
 tuzum, jamiyat farzand ham bo'lolmaydi!
 Chin oshiqlarda tongga, quyoshga
 bevosita munojot etish huquqi bor!
 Muhabbat — odamga ruhiy nafasat,
 shaxsiy kamolot yo'lida xizmat qilarga
 birinchi chaqiriq qog'ozi!
 Ey, ishq, olamni yangila,
 odamni yangila!
 Sovuq ohimni bilurtib damingdin,
 Ko'zum yoshini anglat shabnamingdin!
 Meningdek bo'lmasang qayg'u ichinda,
 Nedin gah o'tdasen, gah suv ichinda?!

HIJRON IZTIROBU NASH'ASIDAN OZURDA JON

yorini tusab, xayoli olamning jami —
 olis-yaqin go'zal, sirli nuqtalariga yuguradi.
 Har bir sayyoraga suyuklisi rasmini chizadi.
 Ma'shuqasi ham xuddi shu ko'yda ekanidan bexabar!
 Chinakam oshiqlar bir-birlariga yozgan
 xatlarning mazmunlari doim bir xil!
Necha ming yil qilib sayr, emdi tolding,
Va yo baxtim kabi uyqug'a qolding?!
Quyoshingni quyoshimdek yoshurding,
Menga hijron tunin haddin oshurding.

DO'ST, HAMDAM KISHI

do'stini yo'lda tashlab

ketmaydi.
 Do'st begonalik sifatlarini zohir eta boshlasa,
 taajjub bilan hayqirmaydilar mi?
 "Do'stlik" ortida g'arazli soya bo'lsa-chi...
 Qo'llar bir-biriga uzatildi.

Kaftlar endi bir-biriga tegar payti
 "do'st" birgina lahza chetga —
 boshqalar xizmatiga "chalg'idi"...
 "Qo'lqop" bilan ko'rishildi!
Rafiq-u yorliq mundoq bo'lurmu?!
Amonatdorliq mundoq bo'lurmu?!

O'Z TAQDIRI NOMIGA NOMA YOZGAN FARHOD

nogahonda o'z suyuklisidan yo'qlov xatini oldi!
 Ayol zotidan xat olmoq —
 ne baxt javonmardlar uchun!
 Ayol maktubi!
 Bihisht suyunchisi!
 Sevguvchi dildor yuragi!
 Imzosi noaniq baxt!
 Nechog'liq erkalik, shafqlik!
 Ismsiz va'da.
 Nechog'lik vafo, fidoyilik!
 Yo'llar to'lib kelayotgan tong.
 Ayolning shunday bir xatini o'qish uchungina
 Olamga kelsang arzir!
 Olamni savodxon qilsang arzir!
 Dunyo poytaxtlarida
 ayolning ishq maktubiga haykal qo'ying!
"Ne bo'lg'ay erdi charxi zulmpesha,
Meni sendin judo qilmay hamesha,
Xiroming chog'i yo'ldosh ersam erdi,
Sukunating vaqti qo'ldosh o'olsam erdi,
Ayog' sunsang bo'lub g'amdin xaroshing,
Mudom o'lsa edi qo'ynumda boshing.
Ko'rib xor-u xas o'runngda, nihoniy —
Sochim birla supursam erdi oni.
Yuzungni olmasom erdi engimdin,
Aritsam erdi ashkimni yengimdin... "

FIRIB, FITNA, ALDOV O'LDIRGAN QAHRAMON

o'z qarshisida nochorsinib turgan zol kampir
qissasini eshitdi.

Bu mujdada yolg'onni ham sezdi.

Bu — olamni boshqarib turgan yolg'onning
bitta shoxobchasi ekanini ham sezdi.

Lekin gap — sevgilisining o'limi ustida edi-da!

"Shirin" degan so'z bilan "O'ldi!" degan
so'z yonma-yon eshitildi?!

Endi "Farhod" degan so'z yonida

"Tirik!" degan so'z eshtilishi unga or!

Dunyodagi jami hasadgo'y, g'arazgo'y,
buzg'unchilarga

Farhod qarg'ishi tegsin:

"G'araz gar jon edi, olding, ana, hay,

O'luk tandin ne istarsen, yana, hay?!

Ko'ngul qonin ichardin to'yg'il emdi,

Meni o'z mehnatimg'a qo'yg'il emdi..."

MAXLUQOT DUNYOSIDAN XABARDOR

Farhoddek kuchli zot ham ulardan yordam tilaydi.
Ular Farhod o'limida

odamdek motam tutib uv chekadilar.

Quvlik, qasdlikdan yiroq bu maxluqlar yig'isi

baxil, qadr bilmas tirik "odam"larga go'yo saboq!

Mohir tarbiyachilar saboq uchun

maxluqot dunyosidan ham misol topadilar!

"Vafo birla muhammad xilqatingiz,

Murakkab mehr birla tiynatingiz.

Nifoq-u g'adrdin tab'ingiz ozod,

Yo'q ul yanglig'ki xayli odamizod..."

YURAGI TOZA SIYMO inson yuragini
tun qorong'usidan kichrayib,
bazo'r omon chiqqan shabnam donasiga mengzatadi.
Qiyinchilik bu bilan tuganmaydi — endi boshlanadi.
Yurak shabnami quyosh qarshisiga chiqqan sayin,
nurni o'zida ko'p aks etkazgani sayin...

halok bo'ladi!

Qora sahnani kichik bir sham nechuk yoritsin!

Davron qorong'usi qarshisidagi, inson yuragi,
taqdiring shu!

Kishining necha ko'prak gavhari pok,

Aning bedodidin ko'prak alamnok.

QAYTAR DUNYO O'YINLARINI KO'RGAN ALLOMA

biladi:

Xisrav Farhodni sargardonlikda o'ldirdi,
Farhod yuragini junbushga solgan Ishq isyoni,
afsus, Xisravga qarshi qo'zg'olonga aylanmadi.

Balki, u shuning uchun buyukdir,
balki shu bois uni davron bepisand halok etdi.

Xisravni so'ngroq o'z o'g'li o'ldirdi:
balki qismat Farhodning qoni uchun shundoq
xun talab qilganmidi?

Lekin kim nima uchun o'ldi?!

Shirinning o'limi-chi?

Uch saltanat boshida fojea!

Baloni Xisrav boshladimi?

Yo muhabbat uchun doim jazo tayyor etib turgan

qora kuchlar bormi falakda?!

Birovg'a kim birovdin yetti ofot,

Hamono kim qatig'rog'dir mukofot.

Sitamdin bas ilikni chekmak avlo,

Vafo-yu mehr tuxmin ekmak avlo.

Go'dak mahaliyoq Majnunning o'tga pinhon mayli
bor edi:

U tug'ilishidanoq ishq lolazori alangasiga tushgan!
Yo'q, yo'q, bul homila
olov lolazorida paydo bo'lgan!
Uning tepasida, ruhida, ko'zi va so'zida
Sharor ko'rinmasa, demak, hayotdan keta boshlagani!
Shu olov uni hijron sahrasida yondirdi,
bugun ham sahralar olovi — Majnundan meros!
O't ko'rsaki mayl etib nihoni,
Ishq o'ti tasavvur aylab oni.
Madh ichraki tortibon fig'onlar, (m. - beshik)
Afg'onida darddin nishonlar.

QOBILIYATLI BOLALARNI TOPIB TARBIYALOVCHI

yulduzi ravshan o'g'il-qizlarni
ayrim-ayrim, o'qitish tarafdori.
Lolaga e'tibor yozda kerak. Atirgulga bahorda!
Barcha gullarni gulisapsarga qo'shib kuzda
imtihon qilish mumkinmi?
Har bir o'qituvchi o'z "Qush tili" sini ato etsin
o'quvchilariga!
O'qituvchi o'z o'quvchisining xalq xizmatiga
albat yetishishiga kafolat bersin!
Butun jamiyat xabardor tursin maktab holidan!
Ta'limg'a belni chust qildi. (ch. - mahkam)
Ne ul dedi bu durust qildi.
Oz vaqtda ayladi zamona,
Oni bori ilm aro yagona.

DONO TABIB

kishi tabiatini tez uqib ilg'aydi,
muolajani shunga qarab belgilaydi.
Ammo, har kishi o'z mijozi-holini,

o'zini bilganiga ne yetsin!
Hamma balo odam, ko'pincha,
o'zi nimani xohlayotganini bilmasligida!
Hayotda o'zining nimaga
vakil va mas'ul ekanini bilmovchilar —
jamiyatning xastaligi!
Kim bo'lsa tabiatni muolij,
Jismidin etar marazni xorij.
Za'f ichra tabiat o'lsa mushfiq,
Behrohki tuman tabibi hoziq.
(b. - yaxshiroq)

ISHQ BEDOR ETGAN KISHI

o'z holidan o'zi xabardor!
Shu bois oshiqni el oqlaydi.
Ishq insonni o'smirlikdan yigitlikka uchirib
chiquvchi qanot!
Ishq — insonning barcha qushlar qanotlarini
o'zida bir-bir sinab ko'rishi!
Ishq — yurakda to'rt faslning
Tez suvrat bilan birdan o'tishi,
Ishq bor joyga g'aflat yo'lay olmaydi.
Odam yuragiga boshqa muddaolar ham
Ishq kabi aniq tug'yon ichra kirsada edi:
eliga muhabbat, tiliga, foydali amalga...
Oliy tuyg'ular kuchsizlana boshlagan joyda
g'aflat kuch olaboshlar!
Beishq ulusqa kom uyqu,
Ishq ahlig'adur harom uyqu.

BEVAFO DUNYONING G'ARIBI

o'zi ishqidin ortiq e'tiqod ko'rmas,
o'z sevgilisidan sevikli go'zalni ilg'amas.
Ishq kulki bo'lgan mulkda

vafoga bir kaft yer topilarmi?
 Lekin bu g'ariblik
 oshiqni yo'ldan qoldirarmi?
 Jahon shohlari birlashganlarida ham
 hosil qilolmaydigan mo'jiza
 oshiqning yuragida-ku?
 Derlar menga: "Ishqni unutg'il,
 Layli g'amidin kanora tug'il!
 Ko'nglum g'am bila to'q ayla, yo Rab,
 Ishq ichra meni yo'q ayla, yo Rab!
 Layli ishqin tanimda jon qil,
 Layli shavqin yuragimda qon qil.
 Dardimga xayolini tabib et,
 Jonimg'a visolini nasib et!"

OYINAYI JAHONNOMA SIRIDAN VOQIF ZOT

bu oyina to'g'ri xabar-nurni
 qabul va oshkor etishini aytadi.
 Oshiqning yuragi oyinayi jahonnoma.
 Bir kishining istagi yo'lida
 ming kishi qurbon etilishini
 qaysi oshiq buyura olur?!
 Laylining otasi qizi Navfal qo'liga tushmasin deb,
 o'ldirishga bel bog'lagan tong chog'i...
 Majnun Laylini tush ko'radi.
 Layli Majnunni otasining ahdidan (tushida)
 xabardor qiladi.
 Majnun iltirob tortib do'sti Navfalni
 keraksiz savashdan to'xtatadi:
 XX asr jahongirlari, boshqa g'arazkorlar-da
 Oz-moz oshiq bo'lsalar edi.
 — Kin yoyin ilikdin aylagil yo'q,
 Kim, jonima tegmagay mening o'q!

TUSHKUNLIK DAMIDA NOUMID BO'LMAGAN JON!

Qiyinchilik oldida bosh egib qolish
 yov oldida chorasizlikka o'xshar.
 Har yerda ham ish ilm bilan bitavermas!
 Jur'at, sovuqqonlik, xayol, sabr kabi
 yuzlab qurollar qani?
 Bordi esa ixtiyor ilikdin,
 Ochilmas ish ul zamon bilikdin.
 Jur'atdin erur nishot qilmoq, (n. - shodlanmoq)
 Lekin kerak ehtiyot qilmoq.

ISHQIY MAKTUBLAR MIRZASI

o'zi yozganidan ham nafisroq,
 o'zi kutganidan ham intizorroq noma olsa,
 undagi har so'z iltirobdan, har jumla donolikdan,
 har urg'u sog'inchdan, har ohang sadoqatdan,
 har ma'no umr yugurikligidan xabar bersa
 va u shunday boshlansa,
 davomini o'qib o'tirishga kuch-majol yetarmidi:
 "Ey, ishq o'tida xasim nechuksen,
 Ey bedil-u bekasim nechuksen?
 Holing nedurur firoqim ichra,
 Fikring nedur ishtiyoqim ichra?.."

KAMTARLAR PIRI

ishq va ilhom dag'dag'asidan benasib —
 ichi g'ovak kibr-u havoni yomonlaydi.
 Kibr-u naxvat chirkini faqat ilm va chidam yenga oladi.
 Lekin baribir, gullar ichra ra'noning havosiga,
 qushlar ichra to'vus tamannosisiga,
 bog'da sarvning qaddi a'losiga
 nima yetsin!
 Shundoq "shod kekkayishlar"

quyosh qarshisida birlashuvi,
 ya'ni kamalak, yomg'ir tug'ilmog'i!
 Visol — sho'x daryo kechuvidan o'tgan uyur tulporlar.
 Visol — ruhning, yurakning tozalanuvi, yuksaluvi!
 Layli bilan Majnun majoziy birlashuvi —
 Vujud ustidan Ruhning g'alabasi!
 Bu visol abadiydir!
Chun vasl ila toza bo'ldi qoni,
No'sh etti obi zidagoni.

GO'ZALLIK VA NAFOSAT POSBONI

ijod mo'jizalarini kimlar va
 qanday yaratishlarini tub bilar!
 Iste'dod kushandalari kimlar,
 ular zid turmoq yo'lini ham ko'rsatar!
 Ammo xudbinlar xuruj-hasadi —
     hosildor yerga tushgan sho'r,
 Gujumlarga yoprilgan qurt, qonsiragan ochko'z bo'rilar!
 Chin iste'dodning lahjasi — tabiiy va ishonarli,
 Oshiqning oh-faryodi kabi larzali va pok.
 Ishq soxtakorni tez oshkor etar,
 Lekin san'atdagi yuzaki kuchanish-chi?
 Kim zarg'u riyovu sho'r birla
 Oshiq etar o'zini zo'r birla,
 Ishqi o'ti bo'lmas elga jozib,
 Andoqki, ziyoda subhi kozib (s.k. — yolg'on tong)
 Mulk ahlig'a mehribonliq ayla,
 Andoq ramag'a shubonliq ayla. (r. — suruv, poda)
 Kim bo'riliq etsa, qovla oni,
 Ul yer iti birla ovla oni!

XALQNING AHVOLIDAN XABARDOR HAKAM

hukmdorlar qo'llasin deb aniq adl yo'lini yozadi,
 haqiqatni qonunga aylantirmoq istaydi:
 Sen shu yerda — shu zamonda hukmronsan,

Sening-da, fuqoraning-da, takroriy hayoti yo'q-ku,
 "Mayli, yana ko'rarmiz deyishga?!"
 Inoyat va rizoyingni shu maskan, shu zamonda ber:
 Eling balki bugun ezilib, hatto maqsadini ham
 Aniq-to'kis ayta olmaydigan bo'lib qolgandir?
 Maqsudini aylay olmasa arz,
 Takror ila so'ramog'ini bir farz.
 Taskin bila angla holatini,
 Adl aylabon ol malolotini.

OLIIY MUHABBATGA ERISHGAN AMIR

yuragini nima ko'tardi bu mavqega?!
 Oshiqni g'amdan Visol qutqarsa,
 elni g'amlardan Adolat ozod etadi.
 Voh, qishloqdan shaharga ilinj istab keluvchilarga
 shafqat, e'tibor tayin et!
 Shahardan qishloqqa borguvchilarga insof qonun et!
 Zahmati ko'p va bola-chaqa ko'pdir qishloqda!
 Shaharga jon qishloqning tomiridan kelar!
 Gar shaharda istasang riyosat,
 Sahroda aningdek et siyosat.
 Andoq bori el ayolin asra,
 O'g'ridin amonda molin asra.

XALQINING G'AMNOK BASTAKORI, HOFIZI

Jannatdan yer yuziga endi chiqqan odamdirlar:
 U o'z ayolini topsagina
 el bo'lishini yaxshi biladi.
 Shu abadiy izlov, intiluv —
 yolg'izlik qayg'usi, mung'i
 Odamga o'zi qarar, ahd bog'lash baxtini berdi!
 O'n ikki musiqiy maqom —
 Yerning quyosh girdini aylanmoq Mavqeyi!

Ayol — olamning nurga ehtiyoji, sog'inchi.
Zarrada mehrni nihon aylay,
Bahrga qatrani makon aylay!
Chun azaldan shahi jahon siz-siz,
Bo'lmasun bir lahza jahon siz-siz.

SO'ZNING MASH'ALA — MAYDONINI BILGAN NOTIQ

o'z mavqeyini xo'p biladi.
So'zidan o'zining mavqeyi ayon.
Har kim o'z qadrini bilishi baxt,
uni o'zgalar qadrlasalar ikkinchi baxt.
Konni hech kim cho'qqidan izlamaydi,
Javohir deb yer qa'riga tushiladi!
Qaysi javharki ishq bahosi aning.
Kon ono, tog' erur atosi aning.
Bir deganni ikki demak xush emas,
So'z chu takror topti dilkash emas.

TILSHUNOS OLIM uchun so'z — tarix kaliti.
Har bir so'zning tarjimayi holi bor.
Muayyan til muomaladagi jonli haqiqatdir.
Xatoliklarni davr keltirib chiqaradi.
Tarixchilar o'z shaxsiy xatolarini unga tiqishtirib,
Bekinib olishlari yomon.
Bitta yolg'on bitilsa,
uni xaspo'shlash uchun o'nta uydirma yoziladi.
Lojaram anda aylagum pechish,
(l. — ana shu sababdan, p. - to'lg'onish)
Ayblig' bo'lmasin debon hech ish.
So'zda tarix ixtilofi bor,
Ahli tarixning xilofi bor.

ODIL SHOHNI IZLAGAN BAXSHI
o'z maqsadini qo'shiqda, dostonda
oshkor nido qiladi, qo'bizni bo'g'ovlaydi.
Qahramonlar tirilishini ko'ring!
Hatto Tangri uning ijodida
odil shoh suvratini eslatgandek bo'ladi.
Baxshi shohlarni xayolan shunday gapirtiradi:
Kim bu shukronag'aki qildi iloh,
Meni bu nav' olam ahlig'a shoh,
Elni shod aylamak kerakdurmen.
Adl-u dod aylamak kerakdurmen.
Komsiz komin aylamak hosil, (k. — orzu, maqsad)
Benavolarni aylamak xushdil!

O'ZIDAN KETMAYDGAN — O'ZNI YO'QOTMAYDIGAN KISHI

atrofga teran nazar soladi.
Hamma uqubatlarning kaliti bitta:
yo o'z imkoniyatlaringni oyoqostilab yuribsan,
yo boshqalarga toptatib qo'ybsan.
Yo'lingda jar, dara chiqsa,
uning vahm-u sifatini faryod qilish ne?!
Undan o'tish chorasini izla!
Tashna lab bo'lma bahr yoninda,
Qilma shevan, tarab makoninda.
(sh. — nola, t. - shodlik)

TOLE TAQDIRIDAN FOL KO'RUVCHI:
Kimki har narsaga shaxsan o'z
va o'z yaqinlari manfaati — mavqeyi kungurasidan qarasa,
munday kimsa, kamyob iste'dod bo'lsa ham
axiran so'roq berishga mahkum!
Ma'lum guruhning xizmatini qilgan odam
shu guruh eshigiga moslaydi bo'yini!

taxtning to'rt baland burjiga to'rtta to'vuz,
 to'rttasiga to'rtta to'tinng nima keragi bor edi?!
 Zahhob to'tilar, to'vuzlar shohga yoqishini bilar edi...
 Chunki hunarmand edi nihoyatsiz,
 Anga shah lutfi erdi g'oyatsiz.
 Hunari vasfi erdi shoh ishi,
 Aybini ayta olmas erdi kishi.
 Bo'lsa ham aybi oshkor anga,
 Qilmas erdi e'tibor anga.

USTIVOR E'TIQOD EGASI ogoh etadi:

chorasizlik zamonlarida
 ko'p kishilar gangib, chekinib qoladilar.
 Ayyor, qallob olimlar paydo bo'ladilar.
 Ular podshoga
 yilda yigirma sakkiz qayta aytilsa ham
 eskirmaydigan hamd-u sano,
 yozuv-yorluq yo'llaydilar.
 Shoh o'zgarsa, yangisiga yana o'sha-o'sha eski gap
 oyda o'n olti marta takror,
 hech ne bo'lmaganday, davr suraveradilar.
 Qiziq, e'tiqodsizligi uchungina
 taxt qoshida "obro'" topgan bu olimlarga, tag'in,
 necha shogirdlar e'tiqod qo'yadilar,
 Xushomad rev oncha ayladi paydo,
 Ki ul el bo'ldilar anga shaydo.
 Bori arzi irodat ayladilar.
 Amri birla ibodat ayladilar.

TUSHGA TA'BIR AYTUVCHI

javobga muntazir kishining holi-ahvoliga,
 orzu-istaklariga qarab toleini aytadi,
 Tushlar asosan ikki xil: rangli va oq-qora.

Biri go'yo parvoz, biri go'yo inqiroz.
 Mana ikki xil tush va ularning ta'biri:
 Dedi bir qushki: "Ey, havas payvand,
 Tushgusidir iki oyog'ingga band.
 Ishratning sha'mi ko'r bo'lg'usidir,
 Vatanning tiyra go'r bo'lg'usidir".
 Yana bir qush dediki: "Qilma taab,
 (t. - qiyinchilik)

Ki sanga sa'd bo'lg'usi kavkab. (s. - baxt)
 Egningga chiqqusidir ikki qanot.
 Qat' qilg'ung uchun tariqi najot" (q. - joriy etmak)
 "Bo'lg'usidir topib ko'p ishga vuquf,
 Charx mushkullari anga makshuf. (m. - ochiq)
 Fikr ila bo'lg'usi falak poymoy,
 Charx bo'stoni ichra jilvanamoy...".
 "Charx avjiga iltifoti aning,
 Budur egnidagi qanoti aning".

AHLI DONISHNING AHVOLIDAN XABARDOR!

Hikmat ahli o'z davronidan o'zib ketadi,
 lekin uzilib ketmaydi.
 Aql bovar qilmas narsalar sonini yechadi,
 o'z mushkullari qarshisida bechora va garang.
 Hikmat ahli kelar zamonlarga ilg'amli
 o'kiriklar soladi,
 lekin bu — atrofdagilarga telba qichqirig'idek go'yo.
 Hikmat ahli jamiyat, izdihom ustida parvoz etadi,
 Lekin turmush ikir-chikirlari oldida xor va zalil.
 Ne so'z, yukni siljitmoqchi bo'lgan kishiga
 shu yukning bor og'irligi tushadi.
 Ki nekim ahli hikmat ayladi kom,
 Moni' o'ldi havodisi ayyom.

Lekin kim ko'zi bilan ko'rganlariga
 so'zi bilan nafrat javobini berolmasa,
 hayf unga elga farzandlik!
 Toki podshoh o'zi aytsin:
 Toki tushti mening qo'lumg'a jahon,
 Qilmadim yer tubida ganj nihon.
 Shahki ming yil aning hayotidur,
 G'araz: o'lganda yaxshi otidur!

O'Z IJODIGA KAMTARIN NAZAR:

she'rni shoirning farzandiga o'xshatadi,
 ota uni goh taltaytirib yuboradi,
 goh holidan xabar olmaydi,
 xatolarini ko'rmaydi; yo kechiradi!
 Kelajagidan bezovtalanmydi.
 Ilk bora tili chiqqan bolangga
 kimlar, qanday, nechuk maqsadli
 so'z o'rgatayotgani — saboq berayotgani
 nahot otaga befarq bo'lsa!
 Bu — o'z taqdiriga befarqlik!
 Chun o'g'il aybini ato ko'rmas,
 Ko'rsa ham qilg'oning xato ko'rmas.
 Voqean yaxshi yo yomonu ekin,
 Dilrabo, yo'qsa jon sitanmu ekin?
 Yaxshilig' birla bo'lsa gar shoyi'.
 Bo'lmag'ay ranj-u mehnatim zoyi'.

SO'Z ZARGARI

matnda ehtiros to'lqiniga alohida moyil.
 Shoir o'zi yig'lamasun, so'zi yig'latsun!
 O'z xalqi tarixini qayg'irib qon yutgan
 shoir qalamidan kurashchan kelajak tug'iladi!
 Sen ilgarilovchi aql egasisan!
 Yig'lab, orqada qolib ketma.

Otgan o'qingning ham,
 aytgan so'zingning ham izidan yetib ulgur!
 Dedi: "K-ey durfishon-u gavharposh!
 Durru gavhar kibi nedur sanga yosh?
 Bu javohir so'zung aro basdur,
 Ko'z aro ehtiyoj ermasdur..."

SO'Z IQLIMINI KEZGAN YO'LOVCHI

o'zidan oldin o'tgan ulug'lar ruhini yodlaydi,
 eski daftarlarni ko'p titadi!
 "Talab" yo'lida tolpina tirmana..."
 oyog'ini faqat pok joylarga qo'yib,
 behuda ishlardan uzoqda yurib...
 Asl shoirning har bir she'ri
 xalqi uchun qurol, qo'llanma...
 ham vasiyat...
 "Bilik taxti uzra chiqib o'lturay,
 Xayol elchisi har taraf chopturay.
 Deganimni ulusqa marg'ub et!
 Yozg'onimni qo'ngulg'a mahbub et!
 Xalqqa zebi torak ayla ani!
 O'qug'onga muborak ayla ani!"

XALQI UMID KUTGAN IJODKOR

umri millat otlig' buyuk harakat va qudrat manbaiga
 yangi tug'yon bo'lib qo'shiladi.
 Yorug'likning yangi manbaiga aylanadi.
 Har kishi hayotining avval-oxiri
 Uning dunyoga ayta olgan so'zi,
 kurashi bilan bog'liq!
 To'xtamasin bu uyg'un fidoyilik.
 O'chmasin uyimning yorug'i — xalqimning ijod dahosi.
 Yo'qolmasin bolalarimga atalgan meros yurak sharori,
 Necha qidmati ortuq andozadin, (q. - qadimiyligi)

Adolat har qanday tuzumda,
har qanday sharoitda ro'y-rost, erkin ishlay olsin!
Unga tajovuz qilganlarni oshkora jazolash kerak.
Adolat deb, yashirin kuyib-yonganlar,
endi chiqing oldingi saflarga!
Haqqa jon tikkanlar milliy qahramonlardir!
Haqiqat uchun kurash tugagan joyda
haqiqiy hayot tugaydi.

*Yana tuzdi oltun tarozusini,
Qaviy aylab adl bozusini (q. — kuchli, b. — qo'l, bilak)
Adolat qo'lin tutti andoq biyik,
Ki topdi amon arslondin kiyik.
Agar adl o'q oshkora-nihon,
Yaqin bilki zer-u zabardir jahon.*

MALIKULKALOM:

"Qizil tiling boshingga qora balo kelturmasin!"
Til yo'l qo'ygan xatoni qo'l to'g'rilay olmas,
Jinoyatga qaysi mavqedagi odam yo'l qo'ysa,
buning oqibati ham shu qadariy bo'ladi.
Shohlarning har qanday kalomi
so'z qo'shiniga yildirim buyruqdir!
Faqat so'zi bois abgor taqdirlar qancha?!
Faqat so'zi tufayli mavqeyi oliy kishilar bor.
Yo'q ersa ikki shohi hashamatmato',
Ayon etsalar mulk uzra nizo.
Biri bo'lsa, farzan, ulug', bir kichik,
Bu so'z demas, o'lsa ulug'da bilik.
Qo'tonning ulug' qush aro soni bor.
Vale sung'ur oldinda ne joni bor?!

TOTUVLIK, HAMKORLIK TARAFDORI

dunyoda kin, adovat ko'payib ketganidan kuyadi,
oroyish tuxmi qayerga qadaladi?!

Podsholar kelshmovchiligi olamni xarob qiladi!
Bosqinchi podsholar buzib keldi yer tinchini,
ellar tinchini.
Bir millatning baxtsizligi hisobiga
ikkinchi bir xalq dorilomon yashay olarmikan?!
Shohlar "yer hay'ati andoqki go'y"
yumaloq ekanligini

o'z harakatini oxir o'ziga qaytishini bilmaydilarmi?
Zobitlar! Har bir millatni, xalqni
o'z holiga qo'ying, o'z holiga!
Shohlar! Bitimga keling! Yo'qsa...
*Bu go'yo jahon ichra to'fon erur,
Ki andin jahon ahli vayron erur.
Ne to'fon, balo bahri chayqolg'oni,
Jahon ahli suv ostig'a qolg'oni.*

KAMBAG'ALPARVAR:

oddiy kishilarning jahli barqdek tez o'tib ketadi.
Ammo amaldor kek saqlashda mislsiz!
Oddiy fuqaroning bir achchiq kinoyasini
uning yuragini abadiy g'ajib yotadi.
Oxir shuning o'chini olish payidan bo'ladi!
Amaldorning adovati minglab kishilar ofati.
Daraxtning uchki shoxlari barra —
yumshoq bo'lgich edi...

Ammo, bu saltanat to'rong'ulning pastki shoxlari
o'tib bo'lmas chayir, chakalak...
Tepalikdagilarni qo'yavering, tig'dor, nayzador...
Necha shohlarg'a yaqinroq kishi,
Adovat kelib ko'prak uning ishi.

NIZOLARNI BARTARAF QILGUVCHI:

Har urush, nifoqqa o'ziga mos amal bilan aralashuv
darkor!

Qo'llagan quroling u yo bu tomonni
battar qo'zg'atmasin!
Birovlar nizosiga manfaat ko'zlab aralashsang,
Ularni halok qilasan,
o'zing xor bo'lasan.
Shirinlik talashgan bolalarni yaratirish na qiyin,
o'zgalar yerini talashgan ikki ajdahoni tinchitish,
o'ho'...

Rafiq ikki darvesh beishtiboh, (b. - begumon)
Erur yaxshiroqkim aduv ikki shoh!
Nizo ichra mundog' marotibni bil,
Qila olmog'ing chun yaqin bo'ldi qil.

DUSHMANNI OJIZ KO'RMAYDIGAN LASHKARBOSHI

dam, zug'm urguvchi har bir yovning
taaddisining sabab va imkonini chamalab boqadi.
Bepisandlik xor-u zorlikka uchratadi.
Bepisandlik mag'lubiyat keltiradi.
Bepisandlik yakkalanib qolishga olib boradi.
Dushman haqida bepisandlik bilan
havoyi ma'lumot beruvchilardan ehtiyotingni qil.
Birov oddiy ko'z bilan ko'radi, birov mantiq, karomat,
idrok ko'zi bilan...
"Xabarchi" o'z aqli darajasida ojiz fikrlab,
seni chalg'itmasin.
Biri debki: "Ko'rgach qaro qochqusi!"
Biri debki: "Uzr eshigin ochqusi!"

ADOVATLI SHOHLARDAN ZADA AMIR

ikki shohning adovati ikki tomonga hadsiz g'am
keltiradi!

Bu — tasodifiy qazoyi muallaq emas,
bu — xudbin kin, nifoq!

Tongning alvonligi — quyoshning
shohlar to'kkan qonidan
bazo'r oyoq uzib ketishi emasmi?!
Abadiy hayot, balki bitta boychechakning
pichoq yuzi o'sganini tinmay kuzatishdir?!
Shu lahza ichida o'zing qancha yashading!
Ketur soqi, ul mayki, jone topay!
G'am ichra o'lardin amone topay,
Ki gar davr og'u berdi Dorog'a bot,
Iskandarga ham bermas obihayot!

FAROSAT NURI TARATUVCHI DONO
davr shohiga qoidalar chizadi:
Taxtdan shoh yaqinlarigina iltifot ko'rmasin,
olis-yaqin, katta-yu kichik teng bo'lsin.
"Uluqqa uluqcha ato, kichikka kichikcha saxo!..."
Sen bir marta shoh bo'lasan!
Elning ham umri ikkita emas!
El shohdan o'ziga umr so'ramaydi,
to'rt fasl izchilligini kutadi.
Shoh saltanatni emas,
xalqi dahosini, hayotbaxsh g'ayratini boshqarsin.
Va gar ilgiga tushti donishvar el,
Funun ichra oroyishi kishvar el,
Keraktur alar birla nav'e maosh,
Ki xotirlari topmag'ay ko'x xarosh.

BOSQINCHIGA O'CH SHOJNI YO'LDAN QAYTARUVCHI

yurishga chiqqan qo'shin yo'liga ko'ndalang yotib oladi:
O'z eling qornini to'ydirmay, yeringni obod etmay,
chegarangdan tashqari ko'z olaytirmog'ing ne?
Ularni ham o'z xalqingday nochor,
egik bosh qilmoqchimisan?

Chegarangdan endi boshqa xalqlarning kuy-qo'shig'i emas,
onaizorlarning zori-faryodi kirsinmi?!
Yurting boshqa xalqlarning nafrat va
masxara nishoni bo'lib qolsinmi?
G'urbat chegaralarini muncha kengaytirasan?
Dehqonning tomorqasini devoridan chiqarib yubor!
Eling dasturxoni chegaralaridan noz-ne'matni toshir!
Agar shohdin xalq xursand emas,
Aduv qasdi qilsa xiradmand emas.
Ne dushmang'adur tig' chekmak fani,
Kim o'z xaylidur sarbasar dushmani!

O'Z TAQDIRIGA O'ZI HAKAM ZOT e'tirof etadi:
kishi taqdiri — o'z fe'lining egizagidir!
Ko'z nafs uchungina ko'rsa,
Idrok nafsningina o'ylasa,
Yurak nafsdan zarb olsa,
Umrning qayerdan boshlanib qayerdan tugashini
o'ylab o'tirishga hojat bormi?!
Bunday imoratga tashqariga ochiladigan deraza
qo'yish na hojat!
Kishida ne fe'lki mavjud erur,
Ki andin ziyonbud sud erur.

SAHO VA MURAVVAT KOSIBI

O'z mehnatiga, yaxshilig'iga evaz so'ramaydi.
Ammo yomonlikni, adovatni kasb etgan nokaslar
o'z qilmishlari jazosini ba'zan tezgina oladilar!
Tag'in, kelgan bu ofatdan hayratga tushadilar:
"Kim yubordi buni! Kim yomon ko'radi bizni?"
Ilohi, bularning butun umri qizigan
Na bu olovdan tushib ketishni, tova ustida bo'lsin.
na o't yoqar kimligini bilsin.

Tariqi adovat shior aylasang,
Zalolat yo'lin ixtiyor aylasang,
Ne oldingg'a keltursa charxi dani, (d. - tuban)
Ko'rar lahza, ko'rgil o'zungdin ani.

ZAKOVAT XAZINABONI

har qanday boylik harakatda turmog'ini yaxshi deydi.
Odamlarni oltin-kumushdan, puldan qo'rqitib,
qo'lini ishdan sovutmoqlik nechun?
Yashirin boylik — koni notinchlik, kulfat.
Na elga, na davlatga manfaat keltirmaydigan
xazina nima, aql-idrok nima?
Bir shoirning ilhomini oldindan
rejalashtirish mumkin emasmi?!
Butun bir xalq dahosni undoq orzu qil,
mundoq umid qil deb
loyiha berib bo'larmi? Yo'q, bu qafas!
El o'zi moyil mehnat bilan yashasin-da!
Kishilar davlat boyligini o'marishga majbur bo'lmasin,
davlat ishbiarmon boyligini iste'dodidan "o'marsin!"
Agar nafdin bo'lsa mahzun yiroq,
Aning la'lidin xora ko'p yaxshiroq.
Kishikim benaf'erur mahzani,
Jahon ahlidur sarbasar dushmani.

GULGUN DAVRALAR OSHIG'I:

Jazava o'yin, sarxush suhbatlar hali saodat emas!
Bu anjumanda hamma uchun raqs tushasan,
lekin sevgilingni o'ylab.
Hammaga qaraysan, lekin
o'z gulingni o'xshashini topolmaysan...
Har qanday chiroyli davraning fayzliligi —
bunda sevgilingning, yoring, hamrozingning borligi!
Saltanat poytaxtga sidq-u fidoyilik!

Visol — ishqning poytaxti!
 Visol — to'garak olamning tortilish ohanrabosi!
 Ishq bazmi hatto qishni ham qizdiradi.
 Qishning uchqunlari — yor xabarchilari,
 Visol yo'liga oq to'shovchi xizmatkorlar.
Qiyos etmayin davr-u layl-u nahor,
Aningdek qish ichra muningdek bahor.
Necha anjuman jannat osordur.
Tomug'dur agar kimsa beyordur. (t. - do'zax)

JAMI' MANSAB-U NISBA-VU NISHONLAR SOHIBI

o'z oshiqliging mavqeyini barcha unvonlardan
 ustun qo'yadi.

Odamning qolgan sifatleri
 shu muhabbat shu'lasini tufayli ko'rinadi,
 qiymat topadi.

Muhabbat alangasi
 uzoqni ko'rish, to'yish, yaqin tutish kabi
 ming fazilatidir.
 Ishqsizlarga qayda bu in'omlar?!
Erur ishq aro bo'yla a'jubalar,
Ki beishq bilmas bu mansubalar.
Navoiyg'a, yorab, qariyb et ani, (q. - yaqin)
Qariyb etting ersa, nasib et ani.

TAMAGIRLIK DAN VIROQ AMALDOR

1000 kimsalar oldida qadrini yuksak tutadi.
Arzgo' yga berilgan bir noo'rin azob davlat ildiziga
urilgan bolta zarbi bo'lib qaytar!
Yolg'on va'dalar, behuda hasharbozliklar-chi?!
Kishilarga ular yoqtirmagan kishini
bosh qilib qo'ysang,
ularga o'zing ham yoqimsizsan.

Xalqning kirimin chamalab ko'rmay,
 chiqim talab qilma!
 Iskandar o'zi zabt etgan joylarda sipohlarga
 talon uyoqda tursin, ta'magirlikni man qildi.
 Uning buyrug'i:
Birovkim tama'rishtai qilg'usi,
Aning birla bo'g'zudin osilg'usi.

DORILAMON ZAMON ORZUMANDI

el farovonligi omili —
 tenglik deb biladi.
 Tenglik — har qanday sharoitda bo'lsin!
 Tenglik — har qanday tuzumda
 Kishilar o'rtasidagi tenglik!
 Katta-kichik xalqlar o'rtasidagi tenglik!
 Mehnat — iste'dodiga yarasha samara beradigan tenglik!
 Bir qadam siljishganda yo'l ochadigan tenglik!
 Birov o'z mehnatidan boy yashasa,
 shuning yarmini tortib oladigan tenglik emas,
 har kim o'z mehnatining samarasini ko'radigan
 tenglik!

Aksi bo'lsa, yana o'sha pora, ta'ma, qo'shib yozish...
 Birov-birovni ayblashlar, o'lganni tepishlar...
 Shunday tenglik bo'lsinkim:
Birovdin birovga yetishmay g'ame,
Kishidin kishi olmayin dirhame...

OLAMNI BILISH MUMKINLIGIGA ISHONGAN ALLOMA

uni harakatdagina bilish, o'rganish mumkin deydi,
 Jarayonda — bo'lakdan butunga,
 aniqdan nihonga aniq borish!
 Yulduzni osmonga kim chiqargani emas,
 shoir daftariga nega tushganligi qiziq,
 — 281 —

Bobma-bob bilishga intilish — olimlikdir.
"Quyosh sirining mahrami, zarra mohiyatining
odami" bo'li!

*Va lekin kishi zohir esa talab,
Jahon ichra ko'ptur ajabdan ajab.
Muni ko'rmak o'lmas jahon kezmayin,
Taab zahrni o'z komiga ezmayin. (t. - mashaqqat)*

KALTABINLARDAN ZADA JON

keng, baland parvozlar istar!
Hammaning olamga o'zidek qarashini orzu qilar!
Ammo anavi buyruqbozlar,
olam nadir — osmon nadir,
o'z kaltaligidan narini ko'rolmaydigan kimsalar-chi?!
Kallasiga kelganini qonun qilib
shuni bajarishga hammani majbur qilib
turguvchilar-chi?!
Qonunning harflarini bir-bir pullovchi,
dehqonni faqat "terimchi",

"o'roqchi"ga aylantirib,
o'z millatini gado etgan "odil" arboblarchi?
Faryod, yana faryod!
Bunday to'ralar bilan hurlikda emas,
qora zindonda yashash afzal!
Odamlar jamoasi bulardan
barcha jahon urushlaridagidan ko'proq aziyat chekdi!
Turli qushlarga, ularning qanotlariga,
haykallar bor!
hatto tuxumga

Katakdaги tovuq qanotiga ham
"yodgorlik" qo'ying!
Sabrga, "shukr"ga qon-zardobdan
yodgorlik tiklang.
Katakda qolib bo'rdog'on mokiyo, (b. - semirgan)
Ne ma'lumi uchmoqda sud-u ziyor!

XALQNING OTASI!

Elning so'nggi umidi sizdan!
Sizdaylar ko'paysin, uzoq yashasin!
Cho'qqisi ko'p tog'lar —
Shu cho'qqilar boshidagi oq mavqe
Tuqqan yerni quchish uchun daryolarga aylansin.
Chanqoq kishi bir kaft suvni
shu bois daryodan-da yuqori ko'tarib ichadi!
Oshiqqa lola, dardmandga shifo,
yigitlarga kuch, keksalarga konlar teranligi...
Siz hayotning buyuk harakatiga,
kelar davronlarga, baxtga intilishiga
oq shiddat berib tursangiz bas.
Kelajak oqimi, mayli, qiyin dovonlar oshsin,
ammo pastga tushish vahmi uning nafasini bo'g'masin!
Tarona chekar soyir erkonda rud,
Chu turdi — tarab birla chekmas surud.

BUYUK SAYOHATCHI

ko'rganlaridan albatta ochiq-nihon xulosa chiqaradi!
Kimki olam bo'ylab yursa-yu, ko'rsa-yu,
bundan na hayrat, na saboq olsa,
buni yurtga aytmasa, — dunyo kezgan sharpadir, xolos!
Hatto bulut o'zi kezgan iqlimlarning
havosini yuqtirib keladi?!
Sharpalar, sharpalar...
O'qisa-yu, o'rgansa-yu, muqoyasa qilib hukm aytolmasa,
Minglab odamlarni ko'rsa-yu, odam tanimasa, buyam shu!
Yig'sa-yu, nimaga sarflamoqchi ekanini bilmasa,
Balki sayohatlar bu qusurlardan qutilishga buyam shu!
Chunki: "Sayohat qilmagan odam xomdir".
Shuning uchun ham yordam berar?

QAYTAR DUNYO SIRLARIDAN

VOQIF KISHI ogoh qiladi:

Tabiat insonga yashirin xosiyat baxsh etgan,
bu sifatda sirli kayfiyat bor.

Bu har kimda har xil va mutlaqo o'zichadir.
Demak, birovga bilib-bilmay yomonlik qilsang,
jabrlangan tomon buni sirli tarzda eslab qoladi
Yo tabiiy ihota tuyg'ulari ishga tushadi, —
aks javob qanday va qaydan kelib qolganini
bilmay ham qolasan.

*Ki har kim ayon etsa yaxshi qiliq,
Yetar yaxshilikdan anga yaxshiliq.
Va gar kimsadin zohir o'lsa yomon,
Ko'rar har nekim, zohir etti hamon.*

ILTIFOTLI, SHIRINSUXAN, YAXSHI SO'Z INSON

Katta-yu kichikni —

hokim-u fuqaroni muomalada yuksak

madaniyatga chorlar!

Shoh o'z quli bilan, o'qituvchi o'quvchisi bilan,
usta shogirdi bilan, boshliq xizmatkori bilan
so'zning e'zozlik sifatlarini

qo'llab so'zlashishsa bo'lmasmi?!

Lekin ortiqcha, yelim yukli iltifot — ofat!

Kamtarlik —

ko'pchilik manfaati uchun qayishish bo'lsin!

Yurakni ozgina muhlat qo'l bilan bekitib turish —

— yurakni yot ko'zdan saqlash ham!

Bu — gullar ustidan ohista qo'l o'tkarish,
har qalbning mustaqilligini tan olish...

Bu ne — lutf-u pokiza tiynat bo'lur,

Bu ne — xulq-u ehson-u himmat bo'lur,

Bu himmatki bermish senga beniyoz,

Erur shahlig'ingga jahon mulki oz.

YOLG'ONNI FOSH ETUVCHI PIRNAZIR

o'truk, uydirma, lof so'zlovchilarga

ko'zgu tutadi go'yo.

Kimki, so'zi chinu ishi faqat o'z manfaati bo'lsa,
bu "chin so'zlik" dan ko'ra rost ofat yaxshi!

Nayzaning to'g'riligi qayda-yu,

Yurakning g'ujanakligi qayda?!

Ha, terak go'yo to'g'ri o'sadi-yu,

ne-ne mevali daraxtlar, ming buklanib,
terak tomirlarining bexosiyat qo'shnichiligidan

katta yuk tugolmaslar.

Ammo o'z iste'dodsizligini tan olmas,

Elni johil, besavodga chiqaruvchilar bor.

El qalbidagi adolat tarozi

Qay tarzda ishlashi bir Ollohga ma'lum!

Ki: "Angakim yolg'on farovon durur,

Chini ham el oldinda yolg'on durur.

Agar qilmadi el himoyat sanga,

O'zingdin kerakdir shikoyat sanga"

RAHBARLIK RIYOSATI VA SIYOSATI BILGIRLIGI

boshliqning so'zi va ishini fuqaroniki bilan

solishtiradi.

Fuqaroniki bitta o'ziga, shohniki mingga taalluq!

Shohning bitta harakati

elda turli ma'no chiqishiga sabab, xolos...

Kambag'al bittagina qoidani buzsa bormi...

Birovni uzoq ko'rsin deb,

Yelkamizga chiqaramiz.

U endi yuzimizga poshna urmasin-da!

Maozalloh, gar qilsa shoh egrilik,

Yuvmog'liq kerak shahlig'idin ilik.

ISHNI AVVALO O'ZIDAN BOSHLAGAN INSON

Boshqalarni ham shunga chaqiradi.

Tabiat sirlari kaliti

Sening yuraging, ruhingda, inson!

Avvalo idrok ko'zi bilan o'z-o'zunga,

o'z ichki olamingga qaragin-a!

Tabiat seni uncha ham g'arib,

qashshoq qilib yaratmagan!

Yaxshilab sanab ko'r o'z imkonlaringni!

O'zingdan boshla! O'zingdan!

Ammo o'zingda hech nimani ko'rmasang,

topa olmasang,

Tole'ingdagi ba'zi nuqsonchiliklar uchun

boshqalarni aybdor qilib yurma!

Nazar qilsa topqon basirat ko'zi (b. - o'tkir)

Erur bu baridin ajabroq o'zi!

O'z avzoyig'a boqsa sar to qadam,

Topar aylasa yaxshi andesha ham,

Ki ne turfa erur dilpisand,

Aning zimnida ma'niyi arjumand.

(arj. — qimmatli, aziz)

O'Z YURAGINING SOATSOZI

Aniq masofalar ichidan yo

mavhum kengliklardan

o'zi-o'zidan hech nima yurib kelmasligini uqtiradi.

Inson, kamolotiga yo'l — yuragingda!

o'zing, yo millating, xalqing biron narsaga

erishmagan bo'lsangiz,

u yo o'zi go'l, yo o'zi tanbal,

yo majburan uyquda, bexabarlikda tutilgan!

Yo uning basirat ko'zlari bog'lab qo'yilgan!

Yo uning o'z imkoniyatlarini ochishdan na o'zi,

na boshqaga foyda yo'q!

Yo shu mehnatning samari o'z xalqiga
tegmasligini bilganidan!

Har bir xalq o'z kamolini qayg'ursa,

Ilmi, tili, madaniyati va uning namoyandalarini

Kamolotga yetkuzishdan boshlaydi:

G'aroyibqa har kimki hoqon erur,

Ham o'zida maqsudi pinhon erur.

Ne ma'niki sitar o'zidan topar,

Jahonda kezarning ne ma'nisi bor.

Kishikim bu ganjinaga topti yo'l,

Jahon ahlining shohi ul bo'ldi, ul.

O'ZGALAR G'AMIGA HAMDARD HAMSHIRA!

insoniylikning oliy ko'rinishi —

bir-biriga dard-u tashvish soatlarida esh bo'lishi!

Bir o'lja topsa yo yarador sherigini ko'rsa,

hatto qushlar, hayvonlar bir-birlarini chorlayurlar,

bir joyda bezovta charx urarlar,

Nega 1982-yilda hamma sayyoralar

quyoshning bir tomoniga tizilib, ko'rikdan o'tishdi?

Ne xabar edi bu?

Jamiyatda, nihoyat, nihoyat, hechsa, birgina, bittagina...

o'zgarish bo'lishiga shama' edimi bu?!

Yo falaklar tubidan bir elchining,

ravon ketishi yo kelishiga sharoit muhayyo qildilarmi?

Insondagi izlanish — o'zining baxti!

Birovlar ko'nglidagini topmoq istagi —
elning baxti!

Talab raji-yu topmomoq shiddati,

Bo'lubtur aning mujibi shavkati, (m. - sabab)

Nedin o'zgalar ko'nglida tobdur, (t. - nur)

Ki durri noyob — noyobdur.

SHOHLAR TANQIDCHISI

Bu — hayotbaxsh xislat.

Bu — ellar yodida umid uyg'otadigan kuch!

Faqat rad etuvchi, faqat shubha bildiruvchi,
xato izlovchi, teskari gap aytuvchilar ham bor!

Bir qarashda bularniki ham shijoatga o'xshab ko'rinadi!

Ammo, afsus!

Soatni to'g'rilash uchungina,

Bir-ikki minut orqaga qaytarish mumkin!

Shohning soati elining intilishlari shiddatidan

ortda qolib ketgan bo'lsa, quruq gap ersa,

ne yetsin tanqidga, kurashga!

Ko'rinib ajab shohning ul ishi,

Debon bir so'z o'z ko'nglida har kishi.

So'z ayturg'a har kimsa aylab havas,

Vale topmayin kimsa ul dastras.

AYRILIQLAR DARDINI

CHEKKAN KO'NGIL

Hijronni kulfatning eng og'iri sanar!

Mol-u dunyo ayrilig'i ham bor.

Lekin Alisher Navoiyga bu asosiy g'am emas.

Mol topilar — jon qayda?!

Jon topilar — do'stlar qani?

Do'st topilar — yurt qani?

Oh, bu hijronlar silsilasini ko'ring!

Biri odam asbobi hijron bil, (a. - sabablar)

Muyassar jahon ahlig'a ani bil. (m. ta'sirli)

Biri ayru tushmaklik ahhobdin.

Kishi bag'ri o'rtanmak ul tobdin.

Biri dog'i hajri qarobat erur (q. - qarindoshlar)

Ki jon uzra andin mahobat erur.

Biri ulkim yetib ishqdin xastaliq,

Birov jonibi bo'lsa dilbastaliq. (j. - jihat, taraf)

Mangakim ichim hajrdin zordur,

Bugungidan o'zga bori bordur.

YURAK VA AQLI UYG'UN ZOT!

Qalbda reja-istaklar bir dunyo!

Aql holatni lahza hisob-kitob qilib,

unga yo'l ko'rsatishi kerak!

Yurak, aqldek izdosh suyunchiga ishonsagina
olg'a ketadi!

Yurak ishq deb ilgari ketsa,

El deb ilgari ketsa,

Erk deb ilgari ketsa,

qadrim deb ilgari ketsa,

Aql uning abadiy xizmatida bo'lsin!

Qayu ishniki, ishq aylar pisand,

Emas aql man' aylamak sudmand,

Necha bo'lsa elga xirad rahnamoy,

Har ishda tariqi muvajjah namoy.

(t. - usul, m. - ma'qul)

O'Z VATANIDA MAQSADIGA

YETOLMAGAN KISHI

Arzini kimga aytsin?

Vatanida uni tushunuvchi kishilar oz,

Bori o'z moli-joni qayg'usida,

Ko'pchilik davomdor jaholat bois uyquda bo'lsa?!

Anchalar o'zgarish umididin ko'ngil uzgan ersalar?

Nechalar ochiq so'z aytish,

kurashishdan chekingan bo'lsalar?

Ko'plarning tili-zaboni bog'liq bo'lsa?

Tili-zaboni ham suyanadigan bir tayanchi
bo'lmasa?

Ketur soqi, ul jomi taqvishikan,

(t. - parhyezni, jimlikni buzadigan)

Ki ko'nglumga tushmish havoyi vatan.

Tilarmen kezib rab'i atlolni,

(r. - obod, a. - vayrona)

Desam ranji g'urbatdagi holni...

*Navoiy, vatan bo'ldi manzil manga,
Bu manzildin ammo ne hosil manga?!*

IKKI YO'QLIK ORASIDAGI ME'MOR

o'z umringni ikki olamga poydevor bilib
bekorga lof urma, urma deydi!
Belgisiz kelajakni maqtab ko'pirma!
Ko'pchilikni mavhum istiqbol bilan ham,
mavhum o'tmish bilan ham ovutib bo'lmaydi!
Baxtli bo'lish haqida ertaklar jonga tegdi!
Katta yoshdagi ba'zi odamlar lekin haliyam
go'daklik xislatini yo'qotmabdi:
Ona allasi bilan uxlab, ona ovozi bilan uyg'onadi...
Dunyo soxta yo'l boshchilarni ko'p ko'rdi.
Savodsiz jallodlarni undan ham ko'proq!
Bugun nima bor atrofingda, bugun!

Bugun! Bugu-u-un...

*Burung'i kun-u tonglardin urma dam,
Ki el bir adamdur, bu dog'i adam.
Erurbiz bu kun har ne nobud-u bud,
Ki ikki adam ichra tutmish vujud.*
(a. - yo'qlik)

O'Z VATANINI SEVUVCHI buning tub ota maqsadini
aytadi:

Ne bo'lsang ham vatan ichinda bo'l.
Yildirim yorug'ida ham so'z yozib ulgur!
Maqsadingni aytib, ko'rsatib ulgur!
Chunki seni o'rab turgan zulmat beqiyos katta!
Lozim ersa, otgan o'qingdan,
aytgan so'zingdan o'zib ulgur!
Taqdiring ayrim so'zbozlar istagiga
bog'liqqina bo'lib qolmasin!

Yetmasmi jigarlaringning shuncha vaqt
mehnat o'ti uzra kaboblighi!
O'z — bekist — on! — on! — ton!
Vatan — ona! Vatan — ota!
Vatan — o'zing!

O'zing! O'zing!..
Sen nima ish qilding shu o'zing uchun?
Shu o'zingni tozalay oldingmi yot illatlardan?
Shu o'zingni yuksalta oldingmi olam ko'ra olgudek?
Shu o'zing birgina o'zing bo'lib qolmadingmi?
O'zingga loyiq merosxo'rlaring bormi?
*Musofir bo'l, ammo Vatan ichra bo'l,
Tila xilvat-u anjuman ichra bo'l,
Safar azmi do'zaxqa soniy durur.
Vatan xubbi imon nishoni durur!*
(v.x. — Vatan sevgisi)

ZOBIT SHOHLARNI OGOH ETUVCHI

ta'kidlaydi:
Boshqalar yeriga qurol, qo'shin bilan kirish —
abadul-abad kechirilmas jinoyat!
Boshqa qavmlarning qarg'ishi
sening xalqingni ulug'etarmi?
O'z yurtida boshqa millat qo'shiniga, hukmronligiga
chidab yashaganing ham
o'shancha kattalikdagi aybing,
o'z kelajaging oldida jinoyatingdir!
Farzandini bosqinchi qo'shin safida uzatgan el
faqat o'z farzandini o'ylab-qizg'onib qoladi.
Bu yov, bu bosqinni vahm ichra kutayotgan el esa
butun Vatanini o'ylab qizg'onadi.
Ikki xalq, ikki millat
Bir-birlariga mehmonga borishsin.
abadiy do'stlikda,
chegaralariga muqaddas gullar ekib,

teng savdo, teng ittifoq yashashsin!
 Mehmon o'z siyi ila ketsin,
 Mezbon o'z hurmati bila qolsin!
 Iskandar, biron yurtga kirsan,
 Adolat tiklash, ichki nizoni tugatish bilan bo'ldi.
 O'sha millatdan — el xohalaganini bosh etib,
 o'zining (bittayam!) kishisini qoldirmay,
 mag'rur chiqib ketdi!

Ne tarixiy mo'jiza, orzu bu!
Emas shohliq — olmoq yurub bahr-u bar,
 (b.b. — suv va quruqlik)
Erur topmoq andinki haq berdi bar. (b. - bahra)
Angakim madadkor bo'lgay bilik,
Jahon shug'ulidan bori chekkay ilik!

ONANI TOJDEK BOSHGA KO'TARGAN SHOH!

Onasini sevmagan jonlar
 o'z bolalarining taqdiriga qayg'urarmikanlar?!
 Jahondagi biron-bir ona
 "o'zga millatlar onalarini yig'latib,
 baxtingni top, bolam",
 dermikan o'z farzandiga?
 Ularning tilini, dinini, odatlarini yo'qot dermikan?
 Balki u shunday deganda ham
 bundan topgan baxti qanchaga borarkan?
 Otabezor, onabezor toifa umuman,
 qorni to'yadigan tomonga og'ib ketaveradiganlar
 odamzod uchun xatarli maxluqlardir.
 Otasini-onasini, tuqqan yerini aziz
 tutmaydiganlar uchun
 olamda aziz biron narsa bo'larmi o'zi?!
 Iskandarning olam zabti deb bosgan yo'llarining
 boshimiz ona poyiga egilgunchalik,
 yetgunchalik ma'nosi, qiymati bormi?

"Budur so'zki, ko'p furqating istadim.
 Yiriqlik bila mehnating istadim.
 Demon qilsam erdi o'g'ulluq sanga,
 Qabul aylasam erdi qulluq sanga,
 Sanga aylabon xoki dargohlik,
 Aning otin etsam erdi shohliq..."

YOSHLARNI DAVLAT ISHLARIGA FAOL UNDAGAN USTOZ

o'z xalqining ulug' kishilarini
 o'zlariga o'rinbosarlar tayyor etishga chaqiradi!
 Qaysidir avlodini qarovsiz qo'ygan xalq
 bu yo'qotish, bu o'pirilishni
 bir asrda ham to'ldirishi qiyin!
 Millatning, davlatning ustivorligi uchun
 uzoq-yaqin, katta-kichik demay, tanlab, inonib,
 ko'pchilikni o'ylay biladigan yosh,
 sog'lom vorislar izlang, toping!

Bo'ladigan: bordir, belgilidirlar:
Kichik yoshliq, ammo ulug' qadrliq,
Hilolida ma'lum o'lub badrliq. (b. - to'lishish)
 Ne sher bo'lsun kichik gar ulug',
 Erur savlati birla el qayg'ulig'.
 Ulus chehrayi olama'fro'z din,
 "Bilur yil kelishini navrg'o'z din!"

EL NAZARI BILAN OLIY MAQOMGA KO'TARILGAN ZOT!

Adolatga o'zini, so'zini, ko'zini o'rgatgan kishi!
 Qandoq erishdi, ne-ne shohlar, jahongirlar
 orzu etabilmagan mavqega?!
 Bu na kamolot, ruhoniyyat, oliyjanoblik!
 Qaysi bir abadiy qudratning tantanasi o'zi —
 bu ulug' siymoning tug'ilishi!

Minnatdormiz ikkinchi bir quyoshini
 hadya etgan quyoshdan!
 Nega uxlaysan xalqim, nega?
 Kechalaring ham yorug'-ku, mundoq boqsang!
 Nega muncha bosinqirash, tushda yulduz talashish!
 Seni muncha qo'rqitib tashlagan kim?!
 Nimani axtarasan muncha garangsib?!
 Nimani, a kimni?
 Odil shohnimi,
 Adl zamonanimi.
 Boqiy qonunchiliknimi?
 Qara, och, varaqla,
     "Xamsa" sahifalarini!
 Alisher Navliyi o'zi tabriklamayaptimi!
 Tur, uyg'on, o'zingni rostla, qoloqlikdan qutil,
 chin yangilanish, erk zamoni keldi deb!
 O'zing tanla, sayla endi
 Adolat, Mustaqillik, Tenglik, Do'stlik, Tinchlik
 nomli shohlarni!
Qayu shahki yo'q adl ila dod anga,
Ulus birla mulk o'lmas obod anga.
Agar bor ersa poklik niyati,
Anga yor o'lub poklar himmati,
Kerak og'zi pok-u so'zi dog'i pok,
Yana ko'ngli pok-u ko'zi dog'i pok!

OLAMDA HECH BIR ISH YASHIRIN QOLMASLIGINI BILGAN MUBOSHIR

oshkoralikni shior tutadi.
 Oshkoralik faqatgina shohga yoki fuqaroga
 bor gapni ochiq ayta bilishgina emas!
 Oshkoralik halol oshni ko'chada yeyish emas,
 halol vijdonni oshkor etish!
 Oshkoralik — odamning o'z erkinligini sezishi,
 shunga imkon olishidir.

Oshkoralik — har bir say'i harakati uchun ruh
mas'uliyati!

Oshkoralik — tenglikdir!
 Shoh — qafas, el — to'ti emas.
 Hamma ashyo yaratgan tabiatning ko'zi o'ngida-ku!
 Qayerga yashiringanning ne farqi bor?
 Shunday joyni topib bo'ladimi?
Kerak topsa ul bir andoq o'run,
Ki bo'lg'ay ishi tengridin yashirun.

O'ZBEK XALQINING OTASI

har bir farzandi Alisherdek komil bo'lishini tilar!
 Har bir farzandining o'z yeriga,
 eliga payvandligini istar!
 Har bir farzandining olamni tanishi va olamga
     tanilishini talab etar!

Har farzandiga bir-birini, o'z elini
 himoya, ardoq, e'zoz qila bilishini buyurar!
 Yomonga jazoning, yaxshiga e'zozning
 tik tayin etilishini qilar!
 Toki biron-bir ishning oxiri mubham qolmasn!
 Haqsizlik, ofat, gunoh kimdan, qayoqdan
 kelayotganini bil, ichdanmi-sirtidanmi?!
 Bilmasang,
 oldinga odim otishingning imkoni yo'q!
 Adolat bila elni qil bahramand,
 Ki yaxshig'a ketsun yomondin gazand. (g. - ziyon)
 Navosiz ulusning navobaxshi bo'l,
 Navoiy yomon bo'lsa sen yaxshi bo'l!
 Chu davrong'a yo'qdur baqo-vu sabot,
 Ham andin erur bevaforoq hayot.
 Men bo'lsam-u bo'lmasam oshkor,
 Bu so'zlarni qo'ydim sanga yodgor!

MUNDARIJA

Bektakror shoir Omon Matjon haqida (Marhabo Qo'chqorova).....3

She'rlar

"Kimnidir axtardim, axtardim uzoq..."	6
Yurakka.....	7
"Ko'zlaringni yashirgil mendan..."	8
She'riyat.....	9
"Belanchakda yotar koinot..."	10
"Boshqalardik sevishdik biz ham..."	11
Bobur.....	12
Eshigingdan o'taman.....	13
Amu.....	14
Eski o'choq.....	15
Masal.....	16
"Qalbidan sir axtarmagil sen..."	17
"Xayolimda yashar bir nargis..."	18
"Chiq-chiq-chiq..."	19
Sirlarim.....	24
Yonayotgan daraxt.....	26
G'afur G'ulom xotirasi.....	27
Ogahiy g'azaliga muxammasi muloqot.....	28
Go'dak fe'lli do'stinga (<i>hazil</i>).....	30
"Kishi kayfiyati, ruhiga qarab..."	31
"Yig'lading-u... kulding ..."	33

"Sen ketursan, izingdan..."	34
Ayriliq.....	35
"Mehr ko'zda emas..."	36
Xorazm raqsi.....	37
"Qo'shjonov domlaning uyida..."	38
Klod Mone chizgan manzara (<i>Asqad Muxtorga</i>).....	39
Seni yaxshi ko'raman.....	40
"Garchi inson umri falakdan ehson..."	49
Nozim Hikmat zinalari.....	50
Qo'shiq. (<i>Miriyya o'xshatma</i>).....	52
"Daraxtlar va giyohlarning tarhi-fayzini..."	53
Ayolga maqto'v.....	55
Xafa xo'roz.....	56
Sena bo'yida qush bozori.....	59
Oqshom. Gavjum Parij.....	60
Sendan xabar keltirsa.....	61
"O'rtamizda birgina olma..."	62
Orolga yordam.....	63
"Ochil, ey gul, gul vaqting bo'ldi..."	65
"Ko'rdim Shukur Burhonni..."	66
Avvalgilarg'a o'xshamas (<i>Navoiy g'azaliga muxammas</i>).....	68
Men ishqimni aytolmasam o'zingga.....	70
Qiyin muhabbat.....	71
"Qirq birinchi xotinlikka, Asiljon..."	72
2-3-yanvar, Xorazm.....	74
"Bugun yurt ufqida bir nur ko'rindi..."	75
Assalom.....	76
Erkin havolarda.....	77
Otajonni eslab.....	78

Odamlarim.....	79
Pason taka.....	83
To'rtliklar.....	84
Komiljon Otaniyozovni eslab.....	87
Hazil lapar.....	88
Ey, sirli diyor, Xorazm.....	90
"Men goh mundoq qarab...".....	92

Dostonlar

Haqqush qichqirig'i	93
Ming bir yog'du	202

OMON MATJON

28-jild

Adabiy-badiiy nashr

Muharrir *Odil Ikromov*
 Badiiy muharrir *Shuhrat Mirfayozov*
 Dizayner *Bobur Tuxtarov*
 Texnik muharrir *Yelena Tolochko*
 Kichik muharrir *Zilola Mahkamova*
 Musahhih *Gulshehra Gulyamova*
 Sahifalovchilar: *Shahlo Buriyeva,*
Islom Azamatov

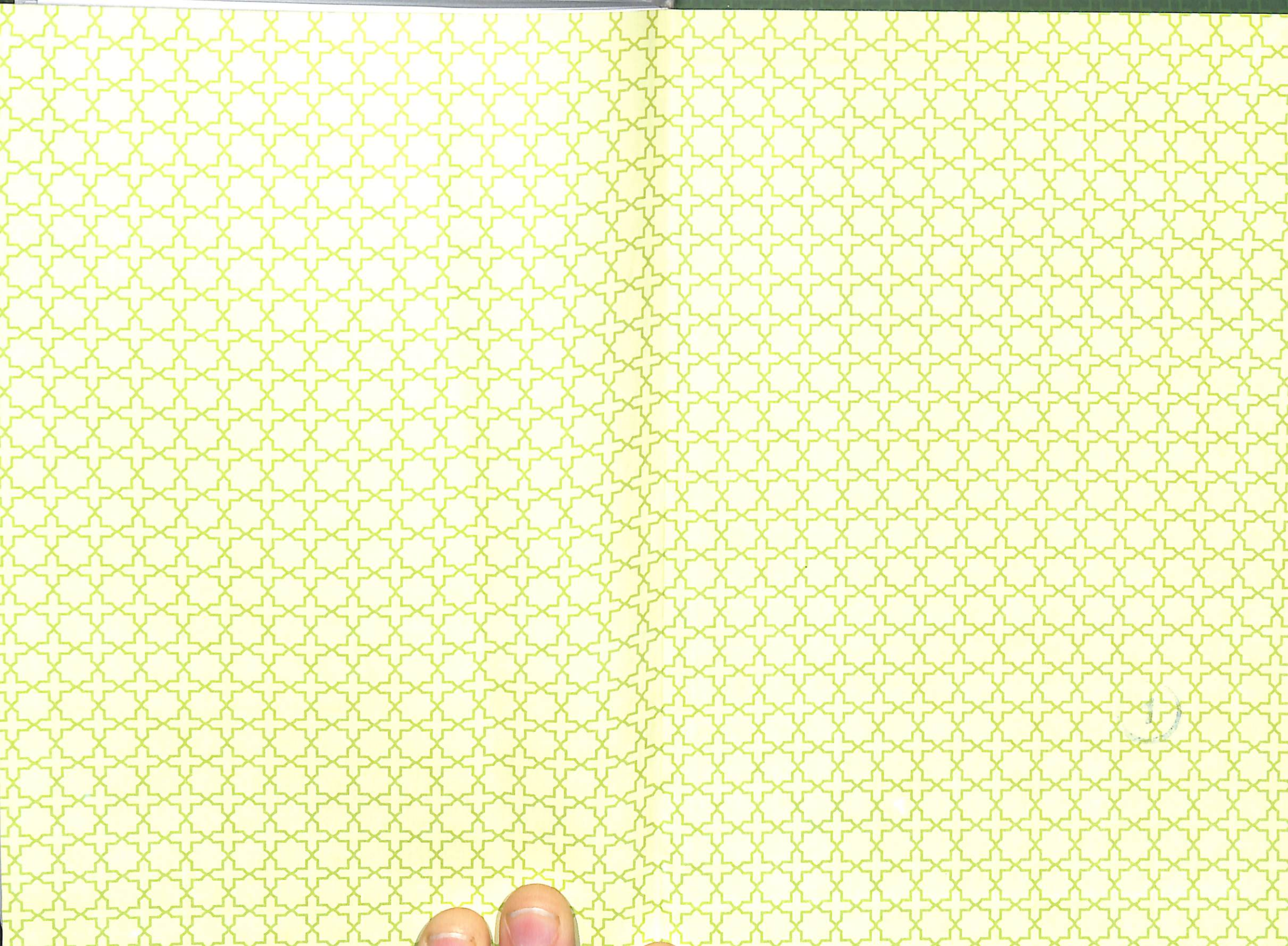
Tasdiqnoma raqami № 4642. 22.07.2020-y.
 Bosishga 18-oktabr 2022-yilda ruxsat etildi. Bichimi 60x90 1/16.
 Ofset qog'ozi. "PT Astra Serif" garniturasida ofset usulida bosildi.
 Shartli bosma tabog'i 19,5. Nashriyot-hisob tabog'i 14,75.
 Adadi 1 185 nusxa. Shartnoma № 96-1/22 Buyurtma raqami № 22-311
 Original maket O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi
 huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligining
 "O'zbekiston" nashriyotida tayyorlandi.
 100011, Toshkent, Navoiy ko'chasi, 30.
 Telefon: (71) 244-34-38, (71) 244-24-91.
 "O'zbekiston" NMIU MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
 Bosmaxona manzili: 100011, Toshkent, Navoiy ko'chasi, 30.

O-55 Omon Matjon [Matn]: nazm/to'plovchi va nashrga tayyorlovchi-
lar: Marhabo Qo'chqorova, Diyor Matjonov. - Toshkent: "O'zbekiston
nashriyoti", 2022. - 312 b.
ISBN 978-9943-8569-5-0

UO'K 821.512.133-1
KBK 84(50')-5

TURKIY ADABIYOT
DURDONALARI

OMON
MATJON